

Diyanet

Aylık Dergi

Toplum Yetimleri

Korunmaya Muhtaç Çocuklar

Yetim ve Kimsesiz Çocuklar

Tabiat Olayları ve Afetler

Ebedi 30 Ağustos

176

Ağustos 2005

Yeni yayınlarımız

Yurt içinde müftülük ve yayınevlerimizden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İçindekiler

Ağustos 2005 • Sayı: 176

5

Çocuklar Sokakta

12

*Yetim ve Kimsesiz
Çocuklar*

30

*Rızık ve
İktisadî Hayat*

gündem	
Çocuklar Sokakta	5
Doç. Dr. Kültegin Ögel	
Sokaktaki Çocuklar	8
Psk. Gülşah Akçay-Civriz	
Yetim ve Kimsesiz Çocuklar	12
Doç. Dr. Fikret Karaman	
Peygamberimiz de Yetimdi	16
Sabri Akpolat	
Otistik Çocukların Eğitim Ortamları ve Aile Desteği	19
Nejla Arslankurt	
söyleşi	
Prof. Dr. Bekir Karlığa ile Bilim ve Bilimsellik Üzerine	22
Ayfer Balaban	
din-düşünce-yorum	
Bilgi ve Bilgelik	24
Dr. Yaşar Yiğit	
Yanmaz da Yüreklere Güneşe Atsan	27
Dr. Ekrem Keleş	
din ve sosyal hayat	
Rızık ve İktisadî Hayat	30
Prof. Dr. Ahmet Coşkun	
Kutlu Geceler: Kandillerimiz	34
Abdurrahman Akbaş	
Tabiat Olayları ve Afetler	37
Prof. Dr. Abdurrahman Çetin	
din işleri yüksek kurulundan	
Dini Sorular ve Cevaplar	41
alle	
Kuşaklar Arası Çatışma	43
Dr. Ali Çiftçi	
Depresyon	48
Dr. M. Hanifi Kotan	
Secdede Huzur, Seccadede Zarafet	49
Gülşah Sormageç	
Aile Olmak	50
Hasan Yazıcı	
tarih-kültür-sanat	
Ebedî 30 Ağustos	52
Dr. Eyup Baş	
Çeyiz Sandığı	54
Nurten Ceceli Alkan	
ülke	
Surinam Cumhuriyeti	56
Ahmet Kavas	
portre	
Hasan Basri Çantay Üzerine Birkaç Söz	60
Prof. Dr. Nesimi Yazıcı	
medya kritik	64
Bahattin Akbaş	

Kuşaklar Arası Çatışma

43

Ebedî 30 Ağustos

52

56

Surinam Cumhuriyeti

PROF. DR. ALİ BARDAKOĞLU
DİYANET İŞLERİ BAŞKANI

Hayatta sevineceğimiz, huzur duyacağımız olaylarla karşılaştığımız gibi, zaman zaman bizi üzecek veya hoşumuza gitmeyecek hastalık, yoksulluk ve felâketlerle de karşılaşabiliriz. Bu konuda hiç birimiz, ayrıcalıklı bir konumda değildir.

Böyle zamanlarda bir küçücük tebessüm, şefkatle uzanan bir yardım eli beklenir. Ancak çoğu defa gündelik telâş içinde hayatın bu yönünü göremiyor veya algılayamıyoruz. Oysa hayatın gerçek yüzü her zaman tozpembe değildir. Yüce Allah'ın ihsan ettiği onca nimet arasında aç gezen, sıcak bir tas çorbaya, bir somun ekmeğe ihtiyaç duyan, sırtına giyebileceği bir elbiseye hasret nice insan vardır. Nice insan hastalık, madî imkansızlık ve çaresizlik içinde kıvranmakta; kendisini ziyaret edecek birisinin yolunu gözlemekte ve nice insan başını sokacağı kuytu bir yer arayarak, sokaklarda hayata tutunma mücadelesi vermektedir.

Bunlar anne ve baba, akraba, kardeş, arkadaş, dost ve komşularımız olabilir. Veya hiç tanımadığımız, vatandaşımız, din kardeşimiz, başka din ve ülkelere mensup insanlar olabilir. Hiç önemli değil. Çünkü biz mü-

minler, bütün insanlara karşı kendimizi sorumlu tutmaktayız. Üstelik sadece insanlara karşı değil, bütün canlılara karşı sorumlu olduğumuzu Yüce Yaratıcı'mız emretmektedir.

Toplumları derinden sarsan sayısız sorunun yaşandığı günümüz dünyasında, insanlık onuruna yakışır aydınlık geleceğin inşası için hepimize ciddi görevler düşmektedir. Bu yüzden hayatı daha yaşanabilir kılma ve birbirimizin yükünü azaltmak için sosyal yardımlaşma ve paylaşmayı temel alan bir hayat tarzını sürdürmek durumundayız. Çünkü birbirimizle dayanışma içerisinde hayatı paylaşma, birçok bireysel ve toplumsal sorunumuzu çözebilir ve bunların çözümü hayatı kolaylaştırır, huzur ve mutluluğu, arzu ettiğimiz birlik ve beraberliği sağlar.

Aksi takdirde, birbirimizin dert ve sıkıntılarına duyarsız kalıp sırt çevirme, şefkat ve merhamet duygularından uzaklaşıp neme-lâzımcı tavırlar takınma, paylaşma ve dayanışmanın güzellik ve erdeminden uzaklaşma; toplumumuzdaki âhengi bozar, sorunları artırır, çevremizdeki akraba ve dostlarımızı azaltır, servet ve gücün yetmediği durumlarda, bizleri telafisi mümkün olmayan çaresiz durumlara düşürebilir.

Yüce dinimizin emir ve tavsiye ettiği paylaşma ve yardımlaşma gibi prensiplere kulak verip, birbirimize karşı yerine getirmemiz gereken birtakım görev ve sorumlulukların bilincinde olarak, omuz omuza verip, hayatı acı ve tatlısıyla paylaşmalı, mutlu ve huzurlu yarınlara hep birlikte kavuşmalıyız.

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdülbaki Işcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar
(Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Ayfer Balaban ayferbalaban@mynet.com
Mustafa Bektaşoğlu mbektasoglu@mynet.com

Tashih
Sait Şan

Haber ve Fotoğraflar
Ahmet Arslan/Alı Yıldırım

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Hasan Yıldırım/Latif Köse/Rıdvan P. Yedekçi

İdare Yeri
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96-97
Fax: (0312) 285 18 54

Temsilcilikler
Yurt içi : İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı : Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web : www.diyaret.gov.tr
e-mail : diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Tel: (312) 397 91 40

Renk Ayırımı ve Film Çıkışı

Tel: (312) 311 11 27

Baskı Cilti

Mısır Mahallesi 3. Cadde No:2
İstanbul Yolu 6. Km İnci Center
Yenimahalle / ANKARA

Tel: (312) 397 91 41 Fax: (312) 397 41 54

Editörden...

İnsanlık tarihi çocukların şefkat ve rahmet beklentisi içinde olmadığı bir dönem yaşamadı. Temel hak ve hürriyetler, insan hakları, çağdaşlık ve hümanizma gibi kavramların gündemi sıklıkla meşgul ettiği günümüzde de sokağa itilen, kalabalıklar içinde yalnızlığa mahkum olan ve kendi kaderlerine terk edilen çocuklar ve gençler, çağdaş dünyanın kanayan bir yarası olarak karşımıza çıkıyor. Sorunun en gelişmiş ülkelerde dahi kendini göstermesi ise, olayın sadece iktisadî nedenlerle açıklanamayacağını ortaya koyuyor.

İhmal edilen çocukların faturası, sadece sözü edilen çocuklarla da sınırlı kalmıyor. Eğitimden yoksun, aile şefkatinden ve manevî değerlerden mahrum olan bu gençler, zaman zaman toplumu da rahatsız edebiliyor ve üzücü hadiselerle sebebiyet verebiliyor. Bu sebeple, belirtilen sorunla ilgilenmek ve bu yavrularımızı topluma kazandırmak için birey ve toplum olarak bizlere, sorumlu ve gönlüllü kuruluşlara önemli görevler düşüyor.

Kendisi de bir yetim olarak büyüyen sevgili peygamberimizin üzerinde titizlikle eğildiği toplum kesimlerinden biri de yetimler ve kimsesizler olmuştur. Yetimlerin ezildiği, şiddete maruz kaldığı, mallarının ellerinden alındığı, evlilik gibi en temel konularda bile özgür iradeleriyle karar veremedikleri bir toplumda İslâm, toplumun zayıf kesimlerinden biri olarak yetimlerin ve kimsesizlerin haklarını koruma altına almıştır. Yetimi ezmek yasaklanmış, yetimlerin mallarına el uzatanların acı akıbetlerine dikkat çekilmiştir. Hz. Peygamber, şehit çocuklarını bir baba şefkatiyle bağrına basmış, yetimin başını okşamayı bile iyilik ve hayır olarak değerlendirmiş ve yetimleri koruyanların cennette kendisiyle birlikte olacakları müjdesini vermiştir.

Etrafa bir göz gezdirdiğimizde, bizden el uzatmamızı hüznünlü bakışlarla, sitemkâr sözlerle ve bazen acılar içinde bekleyen çocuklar görürüz. Yaşlı gözlerini silmek için el uzatmayıp onları kendi hallerine terk etmeyi seçmek de tercihimizde. Ama bu terk ediş, sevgiyi, şefkati ve paylaşımı terk ediştir. Bu terk ediş, kendimizi tertir. Oysa, rahmete ermek için rahmet olmak gerekir.

Diyanet Aylık Dergi, belki küçücük bir tebessüme ve şefkatle bakan bir çift göze hasret olan Allah'ın emaneti çocuklarımız için rahmet elinin uzanmasına vesile olur diye bu ayki gündem konusunu korunmaya muhtaç çocuklara ayırdı. Bu sayımızda konuyla ilgili birbirinden güzel, ilgi çekici ve anlam yüklü değerlendirmeler bulacaksınız.

Gündem konularının yanı sıra, din-düşünce-yorum, din ve sosyal hayat, aile vb. başlıklar altında hazırladığımız her bir köşe, zengin yazı içerikleri ile sizlerle buluşmak üzere.

Bir başka sayıda birlikte olmak dileğiyle...

Yüksel Salman

çocuklar sokakta...

Çocuklar sokakta. Sadece sokakta yaşayan, mekânı sokak olan çocukları kast etmiyoruz. Kentlerde çocukların önemli zamanlarını sokakta geçirdiklerini görüyoruz. Özellikle göçün yaşandığı, kentleşmenin henüz emekleme aşamasında olan ama gecekonduunun bir adım ötesindeki kentsel alanlarda çocukların sokağı ele geçirdiklerine şahit oluyoruz. Bir anlamda sokağın çocukları ele geçirdiğini söylemek de tabii ki mümkün!

Evde sürekli azar işiten veya dayak yiyen bir çocuk için sokak çekicidir. Sokak aslında çocuk için özgürlük alanıdır. Anne ve babanın disiplininden uzak, istediğini yapabileceği bir alandır. Her çocuk anne ve babanın disiplininden kaçmak ve bireyliğini ilan etmek ister. Ama tüm bu doğal gelişim süreci yanında evde itici bir görev görüyorsa, işte o zaman tek seçenek olarak kalır. Bu çocuklara "eve git" demek, "git acı çek" demekten başka bir şey değildir.

Diyarbakır gibi kentlerin arka sokaklarında yürümeye başlamış ama henüz konuşmayı öğrenmemiş çocukların kent sokaklarında çamurun, çöplerin, büyüklerin, esnafın arasında oynadığını, buraları gezen herkesin görebileceğini söylemek isteriz. Bu durumdan anne ve babaları sorumlu tutmak pek mümkün değil. Köyden o veya bu nedenle ama tamamen çok istekli olmayan bir kararla kente göç eden insanların, köy alışkanlıklarını bir anda değiştirmelerini beklemek imkânsız. Köyde çocukları köy meydanında veya kırlarda görmeyi ne kadar doğal karşılıyorsak, köyden kente yeni göçen insanların çocuklarını da evin dışında görmek o kadar doğal olmalı. Anne ve baba, anne ve babalarından gördüklerini, kendi yaşamlarını uyguluyorlar.

Ama burası kent! Kent sokağı köye benzemiyor. Köyün görünmez koruyucu kolları kentlerde yok. Gecekonduyun feodal yapısı da koruyucuydu. Ama kent sokakları çocuklar için tehlike. Çeteler, uyuşturucu ve uyarıcı madde satıcıları, fuhuş pazarlayıcıları hep sokakta.

İstanbul'un yarı kentsel veya varoş adını verebileceğimiz semtlerinde de durum farklı değil. Belki burada sokaktaki çocuğun yaşı köye göre biraz daha büyük. Ama sonuçta kanunen çocuk denecek yaşta olan insanlar zamanlarının önemli bir bölümünü sokakta geçiriyorlar. Büyük kentin trafiği küçük çocukların sokağa çıkmasını engelliyor, ancak büyükler için teşvik edici oluyor.

Çocuğun sokakta olması, ailenin çocukları üstündeki kontrolünü de azaltıyor. Daha önceki köyde veya gecekondu da aile çocuğun kontrolünü kolaylıkla yaparken, şimdi yapamaz hale geliyor. Komşular, akrabalar, tanıdıklar yan sokaktaki çocuk yanlış veya tehlikeli bir davranışta bulunursa ailenin hemen ve kolaylıkla haberi olurken, yarı kentsel alanlarda çocuklar bu gözetimden yoksun kalmaktadır. Aslında bu durum kentte yabancılaşmanın getirdiği bir sorundur.

Çocuklar sokakta olunca kurdukları arkadaşlıklar da sokak kültürüne uygun arkadaşlıklar olmaktadır. Sokakta hayatta kalmak veya dik durabilmek için sokağın kurallarını iyi bilmek gerekir. Kimi zaman bu kurallar sizi de içine çekebilecek türdendir. Bu noktada çocukların yapacakları, sokak yaşamına ayak uydurmaktır. Yalan söylemek gerekiyorsa yalan söylenecek, uyuşturucu kullanılması gerekiyorsa, uyuşturucu kullanılacaktır. Okumak "adam" gibi değerler sokakta hayatta kalmak için zorunlu değil hatta kimi zaman gereksizdir.

Böyle bir süreç başlarken aslında evin çok cazibeli olmaması da önemli bir nedendir. Evde sürekli azar işiten veya dayak yiyen bir çocuk için sokak çekicidir. Sokak aslında çocuk için özgürlük alanıdır. Anne ve babanın disiplininden uzak, istediğini yapabileceği bir alandır. Her çocuk anne ve babanın disiplininden kaçmak ve bireyliğini ilan etmek ister. Ama tüm bu doğal gelişim süreci yanında evde itici bir görev görüyorsa, işte o zaman tek seçenek olarak kalır. Bu çocuklara "eve git" demek, "git acı çek" demekten başka bir şey değildir.

Çocukların bir kısmı tamamen sokak yaşamını tercih ederken, bir diğer kısmı ise yaşamlarını "part-time" evde geçirmeyi kabullenirler. Aslında ev birer yatakhane veya oteldir artık onlar için. Ev öğrenme ve gelişme yeri değildir. Bu görevleri sokak üstlenmiştir. Sokağın çocuğa öğretebileceği ise hırsızlıktır, gasptır, kapkaçtır, uyuşturucudur.

Bu noktadan baktığımızda anne ve babanın sorumlulukları çok önemlidir. Ancak çocuğuyla veya çevreyle başa çıkamayan anne ve babanın görevlerini üstlenmek sosyal kurumlara düşmektedir. Bir anlamda devlet çocuğa anne ve babalık

Çocukların bir kısmı tamamen sokak yaşamını tercih ederken, bir diğer kısmı ise yaşamlarını evde geçirmeyi kabullenirler. Aslında ev birer yatakhane veya oteldir artık onlar için. Ev öğrenme ve gelişme yeri değildir. Bu görevleri sokak üstlenmiştir. Sokağın çocuğa öğretebileceği ise hırsızlıktır, gasptır, kapkaçtır, uyuşturucudur.

yapmak zorundadır. Eğer bunu yapmazsa bu sorun devlete daha ağır bir yük olarak geri dönecektir. Bu nedenle devlet her şeyi anne ve babadan beklememelidir! Bugüne kadar "her şeyi devletten beklemek gerek" düşüncenin karşısında yer alan bu yeni kavram aslında sosyal devletin gereğidir.

Sivil toplum kuruluşları veya yerel yönetimler de bu sorunun çözümünde yer alabilir. Etüd merkezleri, uğraş merkezleri, özel eğitim merkezleri bu çocukları sokaktan uzak tutacak etkinlikler olabilir. Kimi zaman bu etkinlikleri düzenlemek için sivil toplum kuruluşlarını devlet destekleyebilir. Bir başka deyişle sivil toplum kuruluşları bu alanda devlete yardımcı olmaktan ziyade, devlet bu kuruluşlara destek olmalıdır.

Böylece daha etkili girişimler yapmak mümkün olabilecektir.

Son yıllarda çocuk ve gençler arasında madde kullanımının arttığını görüyoruz. Herkes bu sorunun yaygınlaşmasını önlemek niyetini ve isteğini taşıyor. Özellikle sentetik uyuşturucuların yaygınlaştığını görüyoruz. Giderek sosyoekonomik düzeyi düşük kent kesimlerine bu sorunun yayıldığı saptıyoruz. Ülkemizde madde bağımlılığı sorununun diğer ülkelere göre daha düşük oranda olduğunu, ama hızlı bir artış gösterdiğini söylemek mümkün. Bu nedenle önlemenin de tam zamanı.

Uyuşturucuyu önlemek, çocuklara birer saat uyuşturucunun zararlarını anlatmakla olmaz. Uyuşturucuyu önlemek, sosyal sistemin aksadığı noktalarda devreye girerek olur. Kentleşmek modernleşmenin bir gereğidir. Ama kentleşmek yeni hastalıkları da beraberinde getirir. Bu tür hastalıkları tamamen önlemek mümkün olmamakla beraber, hastalıkların şiddetini azaltmak elimizdedir. Yoksa hayatta kalamayız!

Psk. Gülşah Akcaý-Civri

Özellikle Büyük şehirlerde yaşayanlarımızın hemen her gün görmeye alışkın oldukları görüntülerden biridir sokaktaki çocuklar. Kimi zaman onları birine bir şeyler satmaya çalışırken, kimi zaman bir parkın kenarında elindeki tiner torbasını içine çekerken görürüz. Bazen de marketten ya da büfeden çıktığımızda 'Abla karnım çok aç, bana para versene' dediğinde karşılaşırsınız onlarla ve ne yapacağımızı şaşırır ya şaşkınlıktan aldığımız yiyeceği ona verir ya da kaşlarımızı çatar, hiçbir şey söylemeden ve gözlerine bakmama ya çalışarak hemencecik oradan uzaklaşıveririz. Çoğu zaman hiç düşünmeyiz bu çocuğun bir adı var mı, nereden geldi sokağa, neden sokakta ve daha ne kadar sokakta kalacak diye... İçimizde oradan 100-200 metre uzaklaştıktan sonra bu karşılaşmadan kalan korku, öfke ve acıma duygularından eser kalmaz... ta ki ikinci bir karşılaşmaya kadar.

Sokaktaki

Dünyada ve Türkiye'de endüstrileşmeyle paralel olarak her geçen yıl sokaktaki çocukların sayılarında bir artış yaşanmasına rağmen, sokaktaki çocuklar, çoğumuzun zihninde hâlâ karmaşık duyguların ve yetersiz bilgilerin olduğu bir konudur. Belki de öncelikle onları tanımakla işe başlamak lazım. Kime sokak çocuğu denir? Sokakta gördüğümüz her çocuk sokak çocuğu mudur? Bu sorunun cevabı, uzmanların; sokakta çalışan çocuklar, sokak çocukları, sokağın çocukları ayrımını yapmasıyla hayır şeklinde cevaplandırılıyor. Uzmanların yaptığı sınıflamaya göre (Polat, 2002) 'sokakta çalışan çocuklar' ailelerine maddi destekte bulunabilmek için sokakta çalışan, bir ailenin korumasına ve desteğine sahip çocukları tarif etmek için kullanılır. 'Sokaktaki çocuklar' sokağı bir ev ve çalışma mekânı olarak kullanan yani çoğu gece evine dönmeyen ve zayıflamış aile bağları nedeniyle varolan bir anne-babaları ve kardeşleri olmasına karşın aile yaşamından uzakta olan çocukları içerir. Son olarak, 'sokağın çocukları' tanımlaması ile işaret edilen grup aileleriyle hiç ilişkisi olmayan, evlerinden kaçmış ya da evden atılmış çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocuklar sokakları hem sığınacak bir barınak hem de hayatta kalmalarını sağlayacak bir geçim kaynağı olarak kullanmaktadırlar.

Büyük şehirlerde yapılan araştırmalarda (İlik ve Türkmen, 1994; Atauz, 1990) bu üç gruptaki çocukların çoğunluğunu 10-15 yaş grubundaki erkek çocuklarının oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte özellikle ailesi tarafından terk edilen çocukların çok daha küçük yaşlardan itibaren sokakta yaşamaya başladığı gözlemlenmiştir.

Çocukların sokakla olan ilişkilerini belirleyen temel etken, aileleri ile olan bağlarıdır. Bununla birlikte sokak çocuğu kavramına aile ilişkisini

'Sokaktaki çocuklar'; sokağı bir ev ve çalışma mekânı olarak kullanan yani çoğu gece evine dönmeyen ve zayıflamış aile bağları nedeniyle varolan bir anne-babaları ve kardeşleri olmasına karşın aile yaşamından uzakta olan çocukları içerir.

ocuklar

baz alarak bakmanın indirgemeci bir yaklaşım olduğu da şüphe götürmez bir gerçektir. Sokakların çocuklara sahiplik yapmasına sebep olan birçok demografik, sosyal ve ekonomik faktör vardır. Bunların başında dünyada ve Türkiye'de yaşanan sanayileşme ve buna bağlı olarak gelişen şehirleşme ve göç gelmektedir. Öncelikle Türkiye'yi değerlendirecek olursak; 1950'den itibaren işsizlik nedeniyle kırsal kesimden İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere doğru gerçekleşen göç dalgası şehirlerde çarpık kentleşmeye sebep olmuştur. Varoş adı verilen bölgelerde yapılan gecekondularda yaşayan aileler kırsal kesimde yaşadıkları sorunlarını göç etmekle çözememiş; aksine yaşam mücadelelerine, düşük ücretle kalabalık aile geçindirmek gibi ağır bir yük daha eklenmiş, sonuç olarak ailenin tüm bireylerinin çalışması bir gereklilik olmuştur. Ağır yaşam koşulları altında gününün büyük bir vaktini çalışarak geçiren ebeveynlerin çocukları, zamanla aile denetiminden uzaklaşmıştır. Okulda yaşadıkları uyum sorunları ve çoğunlukla derslerde gösterdikleri düşük başarının üstüne aile denetiminden ve ilgisinden mahrum olma da eklenince çocuklar zaman içerisinde örgün eğitimden uzaklaşmaya başlamış ve bir alternatif olarak aile bütçesine katkıda bulunmak için sokakta çalışmayı seçmişlerdir. Bu bağlamda bütçeye katkıda

bulunmak için çalışmak çocuğu sokağı iten ekonomik faktörlerden biridir. Fakat çocuk ve sokak arasındaki ilişkiyi çocuğu sokağı çeken faktörler açısından inceleyecek olduğumuzda göç sürecinden sonra kente sosyal, duygusal ve kültürel anlamda adapte olamayan ailelerde artış gösteren bireysel patolojilerin hiç de azımsanmayacak etkilerinin olduğunu ifade edebiliriz. Polat, çocukların ailelerinden koparak sokağın çocuğu olma sürecindeki en önemli etkenlerin arasında parçalanmış aile yapısı, aile içi şiddet, cinsel ve duygusal istismar ve ihmalin olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir deyişle, çocuklar evlerinden kaçarak sokağı evlerine tercih ederken, sokaktaki tehlikeleri evdeki şiddet ve yoksulluğa tercih eder hale gelmişlerdir.

Hiç şüphesiz genel olarak sokaktaki çocuklar adı altında değerlendirdiğimiz çocuklar içinde en fazla risk taşıyan grup 'sokağın çocukları'dır. Evlerini terk etmeleri, tıpkı ailelerinin köylerini terk etmeleri gibi onların sorunlarını çözmemiş fakat mevcut sorunlara yeni boyutlar eklemiştir. Sokakta yaşamaya başlayan çocuğun hayatta kalma mücadelesi, ancak kendi kaderini paylaşan çocuklarla birlikte hareket etmek ve onların içinde sosyalleşmekle mümkün olmaktadır. Gününün çoğunu sokakta geçiren bu çocukları bekleyen riskler en genel anlamda fiziksel ve sosyal riskler altında gruplanabilir. Fiziksel risklerin arasında en temel iki problem barınak ve beslenmedir. Geceyi geçirmek için seçilen yerler mevsimlere göre değişiklik gösterirken genel olarak, bankamatikler, terk edilmiş evler ve parklar çocuklar tarafından sıklıkla seçilen ve kendi içinde birçok handikapı barındıran yerlerdir. Hijyen ve güvenlik yetersizliğinin yanı sıra özellikle kış aylarında ısınma ciddi bir problem olmakta ve zaman zaman parkta donarak ölen sokak çocuklarının haberlerini hepimiz duymaktayız. Sürekli olarak bir arada yatıp-kalkma zorunluluğuna sevgilerini yöneltecekleri dış dünyadan kişilerin bulunmayışı gibi bir durum da eklenince, sokak çocukları arasında eşcinsel ilişkilerin hiç de nadir olmadığı gözlemlenmiştir. Tabii eşcinsellik çoğu zaman bir tercihten ziyade yaşadıkları istismar nedeniyle bir dayatma şeklinde çocukların cinsel yönelimi hâline gelmektedir. Konanç'ın Ankara sokaklarında yaşayan çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada çocukların % 26'sının cinsel istismara uğra-

diği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, birçok kız çocuğu sokakta kendilerinden yaşça büyük kişiler tarafından fuhşa zorlanarak ticarî amaçlı cinsel sömürüye maruz kalmaktadır. Sokak çocuklarının partner seçmekteki özensizlik de bütün bunlara eklenince, AIDS sokak çocukları arasında sık görülen bulaşıcı hastalıklardan biri hâline gelmiştir.

Çoğunluğunu gelişim çağındaki çocukların oluşturduğu sokak çocukları, beslenme ihtiyaçlarını zaman zaman dilenerek ya da çöpten topladıkları gıdalarla beslenerek sağlamakta ve sonuç olarak kötü beslenme sonucu ortaya çıkan gelişimsel gerilik, bilişsel ve dil yeteneklerinde zayıflama, fiziksel yetersizlik ya da verem gibi bulaşıcı hastalıklara oldukça sık yakalanmaktadır. Bütün bunlara sokakta çalışırken atık madde toplama ve banyo gibi kişisel bakım ihtiyaçlarını karşılayamamaları da eklenince, sokakta yaşayan çocuklar tetanozdan uyuza kadar birçok ciddi hastalıkla baş etme durumunda kalmaktadırlar.

Fiziksel risklerin en önemlilerinden biri de, sokak çocuklarının bağımlılık yapan maddelerle erken yaşta tanışmalarıdır. Birlikte vakit geçirdikleri akran gruplarına uyum sağlama sürecinde merak ve deneme amacıyla başlayan madde kullanımı aslında bir tür self-medication (kendi kendini tedavi etme) haline gelmektedir. Süreç içerisinde çocuklar, maddeyi kullandıkları anlarda içinde bulundukları koşulların gerçekliğinden uzaklaştıklarını fark ettikleri için bally ve tiner koklamak onlar için bir tür adaptasyon işlevi görmektedir. İstanbul'da sokak çocukları ile yapılan bir çalışmada (Küntay, 1993) çocuklara madde kullanırken neler hissettikleri sorulduğunda 'sıcaklık hissediyorum', 'kafayı buluyorum', 'annemi, babamı, evi unutabiliyorum' şeklindeki ifadelerin ortaya çıkması da bu düşüncüyü doğrulamaktadır.

Sokakta yaşamak ve çalışmak gelişim sürecindeki çocuklar için birçok sosyal riski içermektedir. Sosyal risklerin en başında sokak yaşamının çocuğu suç ve suçlu ile tanıştırması süreci ve bu sürecin sonucunda yaşananlardır. Sokakta uyumlu davranışları model alarak öğreneceği bir yetişkin rol-modelinden yoksun olan sokak çocuklarının sosyalizasyon sürecine yön veren kişiler akran gruplarından oluşmaktadır. Sokak çocuklarının akran grupları içinde suça eğilimli, çoğu zaman davranış bozukluğu olan, temel ahlâkî normları içselleştirememiş çocukların çoğunlukta olması nedeniyle zamanının çoğunu sokakta geçiren çocuklar hırsızlıktan, kapkaçılığa, madde bağımlılığına, kuryeliğe ve adam öldürmeye kadar varabilen suçların birçoğunu zaman içerisinde işleyebilmek-

tedir. Bu nedenle sokak çocuğu olmanın 'çocuk suçluluğu' (juvenile delinquency) için en önemli risk faktörlerinden biri olduğu düşünülmektedir.

Sokaktaki çocukların ortaya çıkışındaki sebepleri ve çocukların sokakta nelerle karşılaştıklarını tespit etmemiz soruna daha gerçekçi ve etkili çözüm önerileri sunabilmemiz açısından oldukça önemlidir. Sokak çocuklarının rehabilitasyonu için kurulmuş birçok vakıf, dernek ve kamu kurumu bu tür analizlerle yola çıkarak her geçen gün biraz daha fazla gayret ve destekle çalışmalarına yeni projelerle devam ediyor. Sokak çocukları üzerine proje üretirken, üzerine hassasiyetle eğilmemiz gereken birkaç noktadan bahsetmek istiyorum. Öncelikle, sokak çocukları konusunda yapılacak projelerde bireyi ve kurumları içeren bütüncül ve sistemli bir yaklaşım gerekmektedir. İkinci bir husus da daha fazla çocuğun sokakla tanışmasını engellemek için önleyici projelere özel bir hassasiyetle eğilmektir. Önleyici hizmetler için hedef kitle risk grubunu oluşturan çocuklardır. Bu gruba ailesinde işsizlik, madde bağımlılığı ya da aile içi şiddet gibi çocuğu sokağa iten ya da sokağa çeken çocuklar girmektedir. Risk grubundaki çocukların ailelerine sosyal hizmet desteği verilmelidir. Bu çalışmalarda yakın akrabalarının içinde olduğu kişilerden başlayarak mahallenin muhtarına, bölge belediye başkanına ve ilgili bakanlıklara varana kadar bütün kurumların koordinasyon içinde ailenin sorunlarına sistemli ve kalıcı çözümler bulması hedeflenmelidir. Çocuğun örgün eğitime devamının sağlanması ve en kısa zamanda meslek edinmesini sağlayacak formasyona sahip olması için ailenin yönlendirilmesi ve bilinçlendirilmesi,

sokak yerine okulu koymak için aileye ve çocuğa gerekli motivasyonu sağlamak açısından oldukça önemlidir. Çocuğun okul dışındaki vaktinde sokakla olan ilişkisini en aza indirmek amacıyla alternatif mekânlar üretilmelidir. Bu gibi yerlerde çocuklara okul derslerine desteği ve farklı alanlarda meslekî beceri edindirmeyi içeren sosyal faaliyetler düzenlenerek çocuğun boş vaktini yapılandırılmış bir şekilde değerlendirmesi sağlanır. İstanbul 75. Yıl Çocuk Merkezi bu çalışmanın güzel örneklerinden biridir.

Koruyucu modellerin yanı sıra zaten sokakla tanışmış olan çocuklar için anlık çözümlerden ziyade uzun vadeye yayılmış rehabilitasyon projeleriyle devam etmek gerekmektedir. Sokakta çalışan çocukların rehabilitasyonu, çocukların barınmasından eğitim görmesine ve uygun yaşta uygun şartlar altında çalışma imkânlarının sunulmasını kapsayan çok yönlü ve detaylı projeleri içermelidir. Daha önce de belirtildiği gibi, sokağın çocukları adı altında tanımlanan gruptaki çocuklar rehabilitasyona en çok ihtiyacı olan ailesi ile bağları kopmuş çocuklardır. Eğer mevcut bir aile varsa, rehabilitasyon sürecine ailenin de dahil olması daha etkili olacaktır; fakat çoğu zaman bu gruptaki çocuklar için alternatif barınma imkânlarının sunulması ve sokakta çalışmak yerine yarım kalmış eğitimlerini tamamlama imkânlarının ve ek olarak meslek edindirmeye yönelik atölye çalışmalarının yapıldığı ortamların sağlanması ön plana çıkan ihtiyaçlar olmaktadır. Çocukların uygun rol modellerini tanıyabileceği ve süreç içerisinde eksikliği oluşmuş ahlâkî ve toplumsal değerleri içselleştirebileceği ortamların oluşturulması eğitim

kadar hayati öneme sahip çalışma alanlarından biridir. Sokakta geçirilen süre zarfında uğradıkları psikolojik travmaların etkilerinden kurtulabilmeleri için de güven ve devamlılık esasına dayalı ilişkilere sahip olmaları rehabilitasyon sürecinin önemli unsurlarından biri olmalıdır.

Bütün bunlar ciddi kurumsal ve kurumlararası koordinasyonu gerektiren çalışmalardır. Bir de bizlerin bireysel olarak yapabileceği çalışmalar vardır. Sokak çocukları alanında hizmet veren dernek, vakıf gibi gönüllü sivil toplum örgütlerinin projelerinde yer almak bunların en başında gelebilir. Rehabilitasyon sürecinde uzmanlar tarafından verilebilecek kısa dönemli eğitim çalışmalarından sonra her birimiz sokak çocuklarının mahrum olduğu yetişkin rol modelleri olabiliriz. Big Sisters and Big Brothers of America isimli projede yapılan faaliyetler bu tür bir amaçla çocukların yetişkinlerle birebir eşleştirilmesi şeklinde olmaktadır. Bu tür faaliyetlerde yer alamayacak olsak bile, yaşadığımız ilde veya ilçede varolan kurumları bilmemiz en azından sokakta çalıştığını gördüğümüz çocukları bu tür kurumlara yönlendirmek açısından yararlı olabilir. Kendisi için ne tür imkânların varolduğundan habersiz birçok çocuk kendini sokakların vicdanına bırakmış durumdadır. Geç kalmak, özellikle madde kullanmaya başlayan sokak çocukları için bazen geriye döndürülemeyecek sonuçlara sebep olmaktadır. Bütün bunların dışında en basit yardımlardan birisi aslında yardım olarak yaptığımız davranışlardan kaçınmaktır. Sokakta çalışan çocuklardan alışveriş yapmamak, onları sokağa çeken sebeplerden 'bir geçim kaynağı olarak sokak' algısını değiştirmek açısından önemlidir.

Sonuç olarak, sokaktaki çocuklar, hızla endüstrileşen ülkelerden biri olarak ülkemizin en önemli sorunlarından biri hâline gelmiştir. Ülkemizin geleceğini oluşturan çocuklar yaşamlarının en önemli dönemlerini sokaklarda çok çeşitli fiziksel, bedensel ve ruhsal zararlara maruz kalarak geçirmektedir. Bu sorunun çözümünde öncelikli olarak çeşitli sebepler nedeniyle risk grubunu teşkil eden çocukların sokakla tanışmalarından evvel, koruyucu hizmetlerden yararlanması oldukça önemlidir. Sokakta yaşamını devam ettiren çocuklar için ise, onların sokağa dönmelerini engelleyebilecek kapsamda onlara birer meslek kazandıracak eğitim imkânlarının dahil olduğu uzun vadeli çözümleri içeren çalışmalar yapılmalıdır. Tüm bunların yanında bireysel ve toplumsal bilinçlenme ile çocukların bir ev ve iş yeri olarak sokağı tercih etmelerin önüne geçilebileceğini düşünmekteyim.

Yetim ve Kimsesiz Çocuklar

Hız. Peygamber (s.a.s.) de, çocukluğunda kendisine yardımı dokunan herkese, daha sonra fırsat buldukça iyilik yapmaya çalışmıştır. Bu yüzden İslâm toplumu; yetime gösterdiği sevgi ve saygıyı; kendi peygamberlerine olan sevgi ve saygının da bir hatırası olarak görmüştür. Bu sıcak ve samimi ilginin uzantısı olarak milletimiz; tarih boyunca yetim, öksüz, düşkün ve kimsesizlere karşı iyiliklerde bulunmuştur.

Toplumda daima sevgi, şefkat, merhamet ve özel korumaya muhtaç kesimler vardır. Bunlar yetim ve öksüz çocuklar ile yaşlı, düşkün, dul, engelli, hasta veya çeşitli nedenlerle yakın ilgi gösterilmesi gereken kimselerdir. Aslında, doğal olarak herkes; çevresinden daha sıcak ve samimi bir yakınlık bekler. Ancak şu kadar var ki sıkıntıları ve problemleri olanlar, kendilerini ilgi ve koruma konusunda daha öncelikli görürler. Buna belli ölçüde hakları da vardır. Çünkü sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı ön planda tutan İslâm dininin prensipleri de; bu insanlara karşı daha sıcak ve samimi bir şekilde davranmayı tavsiye etmektedir. Bu nedenle biz de bu yazımızda, fert ve toplum olarak yetim ve kimsesiz çocuklara karşı olan sorumluluklarımız üzerinde durmaya çalışacağız. Gerçekten her toplumda yardıma muhtaç nice yetim ve kimsesiz çocuklar bu-

lunmaktadır. Özellikle savaş, deprem, zorunlu göç ve toplu felâket gibi olaylar sonucu bunların sayısı daha da artmaktadır. İşte bu yüzden ki Kur'an; yetime kucak açmayı, ona iyilik etmeyi, malını korumayı, yediriş doyurmayı ve diğer maddî ihtiyaçlarını karşılamayı; Allah yolunda aşılması gereken bir geçit ve ulaşılması istenen bir hedef olarak göstermektedir. (Beled, 15)

Yetim: Arapça kökenli bir kelime olup, sözlük anlamı ile küçük canlının annesinden yoksun ve yalnız kalması anlamına gelmektedir. Dilde yerleşik ve yaygın anlamı ile yetim; ergenlik çağına girmeden babası veya annesinin vefat etmesi üzerine yalnız kalan çocuk demektir. Halk arasında bu sözcüğün daha çok babası ölen çocuklar için kullanıldığını görüyoruz. Zira babasını kaybeden çocuk, koruma ve yardımdan; annesini kaybeden çocuk ise sevgi ve şefkatten

mahrum kalmaktadır. Bu duruma göre; kaç yaşında olursa olsun babası vefat eden kimseye yetim denebilir. Ancak geleneğimizde, bu isim daha çok babası vefat eden kız ve erkek çocuklar için kullanılmaktadır. Kocasını ölmüş olan kadına da mağduriyetinden dolayı "yetime" denilmektedir. Çünkü bunların ortak paydaları; hepsinin korunmaya, acınmaya ve yardıma muhtaç olmalarıdır. Yetimlik dönemi ergenlik yaşına kadar devam eder. Bu yaş sınırı ise; genel olarak 17-18 olarak kabul edilmektedir. Ancak bu yaşa vardığı halde iradesini kullanmaya yönelik bir mazereti varsa, onun işlerini yürütmek üzere tayin edilen veli veya yetkilinin sorumluluğu devam eder.

Yetim ve öksüze iyilik etmek

İslâm dininin ilk iki temel kaynağını oluşturan kitap ve sünnet, yetime, öksüze ve kimsesizlere iyilik yapmamızı emretmektedir. Bu konuya yüce kitabımızın 22 ayrı yerinde işaret edildiğini görüyoruz: Özellikle anne-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyi davranılması ve herkese güzel sözlerle hitap edilmesi önemli bir görev olarak hatırlatılmaktadır. (Bakara, 83) Diğer bir ayette ise, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e; yetimlerle olan ilişkileri hakkında soru soranlara şöyle cevap verilmesi istenmiştir: "...De ki: onların durumlarını düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışır (birlikte yaşarsanız) sakıncası yok. Onlar da sizin kardeşlerinizdir.." (Bakara, 220) Gerçekten zayıfı himaye etmek, daima Müslüman'ların şiarı olmuştur. Bu itibarla, yetime bakmak, iyilikte bulunmak, himaye etmek ve kimsesiz çocukları koruyup-kollamak, hayrı ve sevabı bol olan bir davranıştır.

Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s.) de bu konunun önemine dikkat çekmek bakımından etrafında bulunan arkadaşlarına işaret parmağı ile orta parmağını göstererek; yetime iyilik eden ki-

şi ile kendisinin cennette bu iki parmak gibi yan yana olacağını müjdelemiştir. (Müslim, Zühd, 42) Başka bir hadiste ise; konunun önemi şöyle ifade edilmiştir: "Müslümanların evlerinin en hayırlısı, içinde yetime iyilik edilen evdir. Müslümanların evlerinin en şerlisi, içinde yetime kötülük edilen evdir." (İbni

Mace; Edeb, 6) "Kim bir yetimin başını Allah rızası için okşarsa, elinin değdiği her tüy için kendisine sevap verilir." (et-Terğib; 3/349)

Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) de yetim ve öksüz kalmıştı. Henüz dünyaya gelmeden birkaç hafta önce babası vefat etmişti. Altı yaşında iken annesini, iki yıl sonra da çocukluğundan itibaren iyiliğini ve himayesini gördüğü dedesi Abdülmüttalib'i kaybetmişti. Artık

Sa-hipsiz ve kimsesiz çocukların hıçkırıkları ve sesleri; artık evlerden taşarak sokaklara, köprü altlarına, park ve otoparklara kadar ulaşmaktadır. Yüzleri soluk, üst-başları yırtık bu masum çocuklar, gece sabahlara kadar izbe yerlerde büzülüp sabahlarken, o toplumu meydana getiren insanların mutlu olması mümkün değildir.

o sekiz yaşında bir çocuk iken bu kez amcası Ebu Talib'in himayesine girmişti. Burada da büyük bir yardım ve destek gördü. Ebu Talib'in eşi Fatma, ona bir annelik şefkatiyle hizmet etti. O, vefat ettiği zaman birisi, ona; "Ey Allah'ın Resülü! Niçin ihtiyar bir

kadının vefatına bu kadar üzülyorsun?" şeklindeki sorusu üzerine şöyle cevap vermişti: "Nasıl üzülmeyeyim? Ben onun yanında yetim bir çocuk idim. Kendi çocukları aç dururken beni doyururdu. Kendi çocuklarını bırakır, benim saçlarımı tarardı. Âdeta o benim annem gibi idi." (İslâm Peygamberi; cilt.1, s. 45) Nitekim Yüce Allah da, onu yetim ve öksüz çağda iken koruduğunu hatırlatarak şöyle buyurmuşlardır: "O, seni yetim bulup da barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi

mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi? Öyleyse yetimi sakın ezme. El açıp isteyen de sakın azarlama. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an.” (Duha, 6-11) Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi, Allah'ın bize verdiği nimetleri unutmamak gerekir. En sıkıntılı anlarda bile sabretmesini bilmelidir. Başarıya ulaşmak için çalışıp gayret gösterilmelidir. Zira unutmamak gerekir ki her

yüzle çevrilir. Azarlanması, incitilmesi ve kalbinin kırılması uygun değildir.

Hız. Peygamber (s.a.s.) de, çocukluğunda kendisine yardımı dokunan herkese, daha sonra fırsat buldukça iyilik yapmaya çalışmıştır. Bu yüzden İslâm toplumu; yetime gösterdiği sevgi ve saygıyı; kendi peygamberlerine olan sevgi ve saygının da bir hatırası olarak görmüştür. Bu sıcak

malını için yurtlar açılmıştır. Kısa bir süre içinde bu yurtlara 16.000 kadar yetim çocuk alınarak onların her türlü sosyal güvenceleri sağlanmıştır. Görüldüğü gibi bu sayı; dönemin nüfusuna göre değerlendirildiğinde küçümsenmeyecek bir rakam olduğu anlaşılabilecektir. Günümüzde hizmet veren Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı yurtlar ve çocuk yuvaları da bu güzel gele-

Kültürümüzdeki duyarlılığın bir parçası olarak yetimin malı ve hakkı; devlet malının korunmasında bile caydırıcı bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle şu cümle, halk arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır: "Kamu malını yeme. Çünkü içinde tüyü bitmemiş yetimin hakkı vardır."

zorlukla beraber mutlaka bir kolaylık vardır. Çünkü bu husustaki teminatı da yine Yüce Allah vermektedir: "Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır. Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul ve yalnız Rabbin'e yönel." (İnşirah, 5-8) Bu ayetlerin ilk muhatabı Hz. Peygamber (s.a.s.) olsa bile, verilmesi istenen mesaj evrenseldir. Çünkü yetim büyüyen, yetimin hâlinde daha iyi anlar. O hâlde, onun da yetimleri korumak üzere görevlendirilmiş olması son derece tabiidir. Bu şefkat, merhamet ve yardımlaşmanın kapsamında olan bir dilenciye azarlamak ve kırmak da doğru değildir. İmkân varsa kendisine bir şey verilir; yoksa tatlı ve güler

ve samimi ilginin uzantısı olarak milletimiz; tarih boyunca yetim, öksüz, düşkün ve kimsesizlere karşı iyiliklerde bulunmuştur. Öksüz-yetim çocukları okutmak ve onlara yardımcı olmak üzere birçok eğitim ve hayır kurumları açılmıştır. Bu maksatla "Darü'l-Eytam" (Yetim yurtları) ve "Darü's-Şafaka" gibi (Öksüz ve yetim çocukların eğitimi için 1873 yılında İstanbul'da açılan bir okul) iz bırakan önemli barınma ve eğitim merkezleri açılmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'da ve Balkanlar'da kimsesiz kalan çocukları barındırmak ve onları bir meslek sahibi yapmak amacıyla dönemin Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı)'nın teklifiyle 1915 yılında yetimlerin barın-

neğin bir devamıdır. O halde, çaresizliğe ve karamsarlığa gerek yoktur. İnsanlar acıları ve zorlukları paylaştıkça, engelleri daha kolayca aşacaklardır. Zira tarihimizde olumlu anlamda; bize hem örnek ve moral kaynağı olabilecek hem de atacağımız adımlara ışık tutabilecek önemli hatıralar ve uygulamalar vardır.

Yetimin malını koruma

Kur'an'ın ısrarla üzerinde durduğu konulardan birisi de, Müslüman toplumun sosyal dengesi ve dayanışmasıdır. Bunun için yetimin özel ilgi ve koruma altına alınması, devlet imkânlarından yararlanmada öncelikli kılınması gibi konular, Kur'an'ın sıklıkla temas ettiği hususlardır. Kur'an'da yetimler anılırken ortak payda olarak yukarı-

da belirtilen insanî yaklaşım tarzı öğütlenmektedir. Takdir edileceği üzere, toplumda insanî ilişkilerin iyileştirilmesi ve sosyal denge- nin kurulması her zaman katı kural, tek yanlı emir veya güvenlik tedbirleriyle olmamıştır. Bu konu, yetişmiş, eğitilmiş ve inanmış insan gücüyle yakından ilgilidir. Bunun içindir ki, Kur'an, yetime ve öksüzlere karşı hem iyi davranmamızı hem de onların bütün haklarının korunmasını emretmiştir. Yüce Allah, şu ayetlerde işaret edildiği gibi yetimin malını yemeyi, ona zarar vermemeyi ve haksızlık yapmayı yasaklamıştır: "Erginlik çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın..." (En'am, 152) "Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler, şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar..." (Nisa, 10) "Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak (kendi malınız gibi) yemeyin; çünkü bu büyük bir günahıdır." (Nisa, 2)

Bu ve benzeri birçok ayet, yetimin malının korunmasını öngörmektedir. Bu uyarı çerçevesinde İslâm dini, yetimin mal varlığının en yakın velisi veya mahkemenin tayin ettiği yetkililer tarafından korunmasını emretmiştir. Böylece yetimin velisi, onun faydası için malını ticarete veya başka bir şekilde tasarruf edebilir. Fakat onun zararına olabilecek davranışlarda bulunamaz. Ancak kişinin eğitimi, yetiştirilmesi ve evlendirilmesi gibi konularda harcayabilir. Kültürümüzdeki bu duyarlılığın bir parçası olarak yetimin malı ve hakkı; devlet malının korunmasında bile caydırıcı bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle şu cümle, halk arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır: "Kamu malını yeme. Çünkü içinde tüyü bitmemiş yetimin hakkı vardır." Gerçekten asırlar boyunca milletimiz bu hak ve hukuka riayet etmeye gayret etmiştir. Her zaman yetim ve kimsesizlerin yanında yer almıştır. Onları yetiştirmek, evlendirmek, topluma kazandır-

mak, iş ve ev sahibi yapmak amacıyla özel vakıflar, sandıklar ve dernekler bile kurmuştur.

Yetimleri topluma kazandırmak

Yukarıda da ifade edildiği gibi, yetim ve kimsesiz çocukların sorumlulukları yakınlarına ait olsa bile, onlar bir anlamda toplumun ve devletin bir emanetidir. Gönülleri yanık fakat dünyaları tertemiz olan bu çaresiz yavruları yalnız bırakmak elbette doğru değildir. Onları severek topluma ve hayata kazandırmak; dinî, millî ve insanî bir görevdir. Yüce kitabımız da bu konuya işaret ederek, yetim ve yoksulu azarlayıcı, itip ve kakıcı kınamıştır: "Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o yetimi itip kakar. Yoksulu doyurmaya teşvik etmez." (Maun, 1-3) Diğer bir ayette ise bunun aksine davranan yetim, muhtaç veya esir düşmüş çaresiz insanlara yardımcı olanların davranışları da övülmüştür: "Onlar kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler." (İnsan, 8)

Günümüzde bu konu, gerçekten daha da önem kazanmıştır. Çünkü sahipsiz ve kimsesiz çocukların hıçkırıkları ve sesleri; artık evlerden taşarak sokaklara, köprü altlarına, park ve otogarlar kadar ulaşmaktadır. Yüzleri soluk, üst-başları yırtık bu masum çocuklar, gece sabahlara kadar izbe yerlerde büzülüp sabahlarken, o toplumu meydana getiren insanların mutlu olması mümkün değildir. Çünkü onlarla aynı yaşta olan çocukların evleri var. Oyuncakları var. Giyecekleri var. Yiyecek ve içecekleri var. Okulları var. Daha da önemlisi onları seven ve okşayan anne-baba ve diğer aile fertleri var. Aynı toplum fakat ayrı yelpazelerde bulunan bu çocuklar arasında, uçurum ve büyük farkların bulunması, hem dinî hem de insanî yönden izah edilemez. Bu olumsuz karşılaştırma ile ortaya çıkan görüntü; psikolojik ve sosyolojik açıdan da bir çelişkidir. O halde fert, aile ve toplum olarak

bu tablo üzerinde düşünerek yeni ve rahatlatıcı çözümler aranmalıdır.

Sonuç olarak imkânı olan herkes, bu çocukların yardımına koşmalıdır. Kendi adına veya mensubu olduğu kurum adına ne yapılabilir? Onların eğitim ve öğretimine katkıda bulunmak için ne gibi tedbirler alınabilir? İnaniyorum ki, en yakınımızdan başlayarak bu alandaki sorumluluğumuzu çevremizle paylaşarak önemli bir adım atabiliriz. Öncelikle akraba, komşu, mahalle ve çevremizde bu özellikleri taşıyan ve elinden tutulması gereken kaç kişi var? Bunların tespiti kolayca yapılabilir. Daha sonra onları topluma kazandırmanın yolu ve yöntemi üzerinde durulabilir. Bunlardan eğitim çağında olanların; mutlaka bir eğitim kurumuna kaydedilmesi sağlanmalıdır. Kendileriyle ilgilenmek suretiyle başarı ve kabiliyetlerine göre iyi bir eğitim için gereken yardım ve destek sürdürülmelidir. Bazı çocukların da küçük yaştan itibaren meslek veya ticarete ilgi ve kabiliyetleri olabilir. Bunlar da desteklenerek kısa yoldan iş ve meslek sahibi olmaları sağlanabilir.

Tekrar hatırlatalım ki Yüce Kitabımız Kur'an; anne ve babaya iyilikten bahsettiği birçok yerde yetim, öksüz ve kimsesizlere karşı da iyi davranmamızı emretmektedir. Onlara kamu yardımı dahil her türlü maddî ve manevî desteği vermemizi istemektedir. O halde hep birlikte; yetim kız ve erkek çocukların eğitilmesi, yetiştirilmesi ve sırası geldiğinde evlendirilmesi dahil bütün sosyal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışalım. Üzüntülerine ve sevinçlerine ortak olalım. Onları toplumun ve sosyal hayatın sağlıklı bir üyesi hâline getirmek için gayret sarf edelim. Unutmayalım ki bir insanın hayatını kurtarmaya sebep olmak, bütün insanların hayatını kurtarmak gibidir.

Peygamberimiz de yetimdi

Farkında olalım ya da olmayalım hepimiz sınavdayız. Bu sınavda kağıt, kalem yok. Bu sınavın kağıdı, zahiri görüntüsüne göre bize tatlı veya acı gelen; hoşumuza gidip sevindiğimiz ya da üzülp sıkıntı çektiğimiz olaylar, kalem ise; bu olaylar karşısında takındığımız tutum ve davranışlardır. Burada, servet ve sıhate şükredip gereğini yapanlarla, müsibete sabredip tahammül gösterenler başarılı olmaktadır. Sınavın ağırlığı bizim manevî seviyemizi belirlemekte, büyük makamlar büyük sınavlar neticesinde elde edilmektedir. Sınavın süresi ise; ölümü de içine alacak şekilde hayatın tamamıdır: "Hükümlerlik elinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır." (Mülk, 1-2)

Niçin sınavdayız? Niçin acı çekeriz? Niçin yetim kalır?... Herkes anne-baba şefkati ile büyüse ol-

maz mı? Kimimiz bu soruları sıkça sormaktadır. Dış görüntüsü itibarıyla bize acı veya tatlı olan şeylerle sınanmanın, acı çekmenin, yetim kalmanın hikmetlerini kavrayabilmek için, bizi, yaratıkların en şerefli-si kılan Allah'ı tanımak gerekir. O'nun alim ve hakim sıfatlarını kavrayan birisi için bu hususun anlaşılması zor değildir. Yüce Allah'ın bütün fiilleri bir hikmete, bir sebebe bağlı olarak tecelli eder. O, hikmeti gereği insanları farklı imkân ve özellikte yaratmıştır. Bu sebeple toplumda zengin-fakir, kadın-erkek, hasta-sağlıklı, yetim-yetim olmayan, güçlü-zayıf... insanlar her zaman olagelmıştır. Ancak Yüce Allah, anne-baba şefkatinden mahrum ettiği yetimleri, maddî ve fizikî yönden eksik bıraktığı kimseleri dünyada yalnız bırakmamış, emirleriyle koruması altına almıştır. Bu sebeple, Kur'an'daki bütün emirler, güçsüz, kimsesiz, muhtaç ve mağdur vb... insanları korumaya yöneliktir. Dolayısıyla bu insanlara yapılan bir haksızlık, bunları güçsüz, kimsesiz, mağdur ve muhtaç kılan Yararıya karşı yapılmış kabul edilir.

Aslında, insan olarak var edilmiş olmayı benimsemek ve kabullenmek, bir bakıma sınava tabi tutulmayı kabul etmek anlamına gelir. Çünkü Yüce Allah insana, diğer yaratılmışlardan farklı olarak iyiyi ve kötüyü göstererek, iyiyi de kötüyü de seçebilecek şekilde özgür bir irade vermiştir. İnsan bu iradesini kullanarak iyiyi de kötüyü de seçebilecek bir donanıma sahiptir. İnsana bu şekilde özgür bir irade verilmiş olması ve insanın bunu benimsemesi ve bu durumundan hoşnut olması, aslında sınayı kabullenmek demektir.

Burada belki, "Bana irade verilmiş olmasaydı da sınava da tabi tutulmasaydım" şeklinde bir itiraz gündeme gelebilir. Bu da "Ben insan olmasaydım da diğer yaratılmışlar gibi akılsız ve iradesiz olarak yaratılsaydım" demek anlamına gelir. Halbuki Allah'a inanan, O'nu tanıyan, onu bilecek ve taniyacak akıl, duygu ve yeteneklerle donatılan insanın, kendisini en şerefli varlık yapan bu büyük nimetleri reddederek sözgelimi hayvanlar, bitkiler veya cansız varlıklar kategorisinde olmayı arzu etmesi düşünülemez. İnsanın, bu muazzam kâinatı yaratanı bilip, ona delâlet eden nizamı ve tabloyu gördükten sonra akıl ve irade sahibi bir varlık olarak yaratılmış olmamayı istemesi nasıl düşünülebilir?

Ayağına batan bir diken, mümini üzüntü, keder ve tasaya sevk eden her şey, onun günahlarının bağışlanmasına sebep oluyor veya derecesini yükseltiyorsa, anne-baba sevgi ve şefkatinden mahrum bırakılmak gibi bir musibetle karşı karşıya kalanlar için bahşedilecek güzellikleri bir düşünelim. Bu güzellikler bazen dünyada tezahür etmekte ve yaşanmakta bazen de hissedilememekte ve ebedi aleme intikal etmektedir. Bu güzelliklerin dünyada tezahürünün en güzel örneği Hz. İsa ve sevgili Peygamberimiz'dir.

Kendisine hiçbir erkek eli değmemişken hamile kalan Meryem'in, oğlu İsa (a.s) yetimdi. Üstelik namus timsali bu kadına iftira ediliyordu: "Kucağında çocuğu ile halkın yanına geldi. Onlar şöyle dediler: "Ey Meryem! Çok çirkin bir şey yaptın!" "Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi." (Meryem, 27-28) Zor durumda kalan bu kadını Allah, çocuğu beşikte konuşturarak kurtardı. Anne ve oğlunu yalnız bırakmadı. Hz. İsa'nın tebliğe başladığı zamana kadar da onları, oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdi. (Müminun, 50)

Alemlere rahmet olarak gönderilen peygamberimiz de bir yetimdi. Dünyayı teşrifine birkaç ay

Yüce Allah, anne-baba şefkatinden mahrum ettiği yetimleri, maddî ve fizikî yönden eksik bıraktığı kimseleri dünyada yalnız bırakmamış, emirleriyle koruması altına almıştır. Bu sebeple, Kur'an'daki bütün emirler, güçsüz, kimsesiz, muhtaç ve mağdur vb... insanları korumaya yöneliktir.

kalmıştı ki, babası Abdullah vefat etti. Baba sevgi ve şefkatini anne ve dedesinden gördü. O'nun yetim olarak başlayan hayatı önce annesini daha sonra da dedesini kaybetmesiyle devam etti. Dedesinin vefat etmesi sebebiyle amcası Ebu Talib'in koruması altına girdi. Çocukluğunda kendisine bakan birçok kadın olmuştu. Bunlara hayatı boyunca "anneciğim" diye hitap etmiştir. Meselâ, çocukluğunun bir kısmını geçirdiği Ebû Talib'in eşi Fatma hanıma "anneciğim" diye ilgi gösterirdi. Dadısı Ümmü Ey-men'e de "anneciğim" diye hitap eder ve onun için "Bu benim ailemin bir bakiyesidir" derdi. Sütannesini Halime'ye yer gösterir, saygı hislerini belirtir ayrıca, ona maddî destek sağlardı. Kendisine süt emziren Süreybe ile de ölünceye kadar ilgilenmiş, para ve selâm göndermiştir.

Peygamberimizin kendi evinden de yetim eksik olmazdı. Hz. Hatice ile evlendiğinde, Hatice validemizin ölen kocasından Hind isminde bir erkek çocuğu vardı. Peygamberimiz o yetime kendi öz çocuğu gibi bakmış, yetiştirmişti.

Yine Peygamberimiz, Hz. Ümmü Seleme ile evlendiğinde, beraberinde beş yetimi vardı. Peygamberimiz ona, beraberinde yetim çocukların bulunmasının evlenmesine bir engel olmayacağını söyledi ve öylece kabul etti. Bu çocukların babası Ebû Seleme seçkin sahabilerdendi. Bir savaşta şehit olmuştu. Bu çocuklar Peygamberimizden, öz babalarını aratmayacak, hatta daha sıcak bir şefkat görmüşlerdi.

Yapılan savaşlar sonunda şehit düşen sahabilerin çocukları yetim kalıyordu. Peygamberimiz bu çocuklara ayrı bir ilgi gösterir, onları yalnız bırakmaz, ihtiyaçlarını karşılardı. Bazılarını da bizzat kendi himayesine alırdı.

Yetimin hâlini ve psikolojisini Peygamberimizden daha çok anlayan birisi olamaz. Çünkü o, bu hali bizzat yaşamıştır. Bu sebeple Duha suresinde onun da bir yetim olduğu ve Allah tarafından himaye edildiği vurgulanmış, yetimi üzecek davranışlardan sakınması emredilmiştir. Peygamberimizi muhatap alan bu sure bize de yetimlerin, Allah'ın emaneti olduğu mesajını vermektedir. Bu sebeple, onları dertleriyle, üzüntüleriyle baş başa bırakmayıp, koruyup gözetmeli; kendilerine yetimliğin acısını duyurmamaya çalışmalı, toplum çarkının içinde ezilmelerine göz yummamalıdır. Yetimler, İslâm toplumunun himmet ve emniyetine teslim edilmişlerdir. Yani yetimler ve malları toplum güvencesi altındadır.

Allah Teâlâ, baba şefkatinden mahrum bıraktığı bu yetim peygamberlere, peygamberlik gibi hiç bir maddî güçle ya da ilimle elde edilemeyecek bir nimet vermiştir. Onlar babasız büyüdüler, baba sevgisinden mahrum kaldılar. Ancak onlar, milyarlarca insanın sevgisini kazandılar. Dünyadaki insanların önemli bir bölümü, onlar gibi olmanın, onlar gibi yaşamanın sevdasını sürmekte. Alemlere rahmet olarak gönderilme nimeti ile baba sevgisi nimeti kıyaslanabilir mi?

Anne-baba şefkatinden mahrum bırakılan diğer yetimlere gelince; onlardan bazıları kendilerine verilen nimetleri görek ve yaşayarak hissetmekte, bazıları ise bunun farkında olmamaktalar. Nimetlerin farkında olmamak veya hissedememek onun olmadığı/olmayacağı anlamına gelmez. Allah, herhangi bir kimseye bir sıkıntı vermiş ise, bu o kişi için ayrı bir merhamet tecellisidir. Allah, bütün mahlûkatı kuşatan o emsalsiz şefkatiyle ahirette o kişiye diğer insanlardan farklı nimetler verecektir. Sıhhatleri, sevinçleri yüzünden ebî saadetlerini kaybeden veya zora sokan birçok insan, o insanlara ahirette verilenleri görünce hayran olacaktır.

Allah Teâlâ kullarına asla zulmetmez. O'nun, yetim bırakarak bizi samimiyet testine tabi tutması -hâşâ- asla zulüm olarak vasıflandırılmamalıdır. Eğer olaya böyle bakıyorsa, imtihanın, imanın, ahiret inancının bizim için ne ifade ettiğini yeni baştan gözden geçirmemiz gerekiyor demektir.

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olmak üzere şer (gibi gelen şeyler)le ve hayır (gibi gelen şeyler) ile deneriz. (Sonunda) bize döndürüleceksiniz." (Enbiya, 35) ayeti, hayrın ve şerrin olayların bize görünen yüzünden ibaret olmadığını, bize hayır gibi gelen bir şeyin, imtihanı kaybetmemize sebep olarak bizim için zararlı bir sonuca yol açabileceğini; keza bize şer gibi gelen şeylerin de, imtihan şuurunun verdiği sebat ve direnç sonucunda bizim için hayırlı kapılar açılmasına sebep teşkil edeceğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Zulüm bir hakkın çiğnenmesidir. Kulun, Allah üzerinde bir hakkı yoktur. O, ne vermişse sırf lütundan vermiştir. Bize düşen, verilmeyen nimetleri düşünüp isyana yeltenmek değil, verileni hatırlayıp şükretmektir. İnancımıza göre hayat yalnız dünyadan ibaret değildir. Bizim, dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde bir hayatımız vardı. Öldükten sonra da o hayatımız devam edecek. Do-

layısıyla buradaki hayatla Allah hakkında hüküm vermek cüce ve haksız bir mantıktır. Ayrıca, insanın dünya üzerindeki hayatı belirli bir müddetle takdir edilmiştir. Ömür denilen süre, sonsuzluk yanında kıyas edilemeyecek kadar küçüktür. Ahiret hayatı ve mutluluğu yanında dünya hayatı ve mutluluğunun sözü bile edilemez.

Açlık, hastalık, yetim ve kimsesiz kalmak gibi sıkıntılarla karşılaşan bazı insanların, "Belki de ben, var olmak istemeyecektim" diye yakınmalarına şahit oluruz. Allah'ın varlığını kabul etmeyen birisinin bunu sormaya hakkı yoktur. Çünkü, ona göre Allah yoktur(!). Olmayan birisini hesaba çekmek ise mümkün ve normal değildir. İnanan birisi için de, bu ifade yaratıcının hükmüne razı olmamak gibi bir isyan anlamı taşır. İnandığı halde, bu takdiri kavrayamayan birisi için şunlar söylenebilir:

- "Sana sorulamazdı. Çünkü sen henüz yoktun."

- "Soru sormak için yaratabilirdi."

- Yarattığı varlığa "Seni yaratmamı ister misin?" diye sormanın bir anlamı olmaz. Dünyaya gelmene pişman eden eğer sahip olmadıklarına bil ki, bunların hepsi gelip geçicidir. Sayılı günlerden ibaret olan dünyada neden sahip olduklarına bakmıyorsun? Varlık, hayat, insanlık gibi nimetleri tattın. Hoşuna gitmeyen haller itirazınla yok olacak değil. Allah ile savaşağına kendi nefsinle savaş. Dünyaya isteyerek gelmedin, isteyerek de gitmeyeceksin. Yaratana tabi ol, iman et ve rahatla...

Çevremizde bulunan yetimler kadar, onlarla muhatap olanlar da en az onlar kadar sınavdadır. Yetimler topluma Allah'ın emanetleridir. Onları istikbale ve hayata hazırlamak, her türlü ilişkilerde hassas davranmak, mallarını korumak, iyi bir izdivaç yapmaları için gayret göstermek, bütün toplumun görevidir. Peygamberimizin şu hadisi büyük bir uyarıdır:

"Allahım! İki zayıf kimsenin, yetimle kadının hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırıyorum." (Nesâi, es-Sünenü'l-kübrâ, 'İşretü'n-nisâ, 64, V, 363)

Kimsesizlerin kimsesi olmak, sevgi ve şefkate muhtaç yetim ve kimsesiz çocuklara merhametle davranmak, insanlık ve müslümanlık görevimizdir. Cennette, Kâinatın Efendisiyle beraber olmanın yolu da onlara iyi muamele etmekten geçmektedir. Yetimlerine ve kimsesizlerine sahip çıkmayan toplumlar, hem yaratıcıya karşı görevlerini ihmal etmiş, hem de toplumsal huzuru baltalamışlardır.

Çevremizde bulunan yetimler kadar, onlarla muhatap olanlar da en az onlar kadar sınavdadır. Yetimler topluma Allah'ın emanetleridir. Onları istikbale ve hayata hazırlamak, her türlü ilişkilerde hassas davranmak, mallarını korumak, iyi bir izdivaç yapmaları için gayret göstermek, bütün toplumun görevidir.

Otistik çocukların eğitim ortamları ve aile desteği

Literatürde Nöro-psikiyatrik gelişimsel bir rahatsızlık olarak tanımlanan otizm, yaygın olarak dil-iletişim ve sosyal gelişim geriliği adı altında bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca "şizofreni", "erken çocukluk şizofrenisi" ile birlikte tanımlanırken, 1943 yılında Leo KANNER'in "erken çocukluk otizmi" tanımlaması, şizofreniden belirgin farklılıkları bulunan "otizmi" tamamen farklı bir kavram olarak literatüre dahil etmiştir.

Otizm, otizmin nedeni konusunda pek çok araştırma yapılmasına rağmen kesin bir neden belirtilememiştir. Büyük bir yelpazeyi kapsayan otizmin, nedenleri de farklılıklar göstermektedir. Nedeni konusunda kesin bir tanımlama yapılamaması, dönem dönem farklı tezlerin üretilmesine neden olmuştur. 1950'li yıllarda yapılan araştırmalarda, sosyo-kültürel düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarında daha fazla görülmesi "zengin hastalığı" görüşünü yaygın hale getirmiş, uzun yıllar bu görüş savunulmuştur. Ancak, o dönemin koşullarında araştırmalara daha çok sosyo-kültürel düzeyi yüksek olan ailelerin katılması, halk arasında bir çok ailenin çocuklarını saklaması sonucu kayıtlarda görülmemesi, bu araştırmaları yanılttığı ve dolayısıyla sadece zengin hastalığı olmadığı görüşü günümüzde kabul edilen bir anlayış olmuştur. Yine son 50 yılda yapılan araştırmalar sonucunda annenin, hamilelik sırasında veya bebeklik döneminde, bebeği ile sı-

cak bağ kuramaması, bebeğine karşı soğuk olması durumunun da "otizme" neden olduğu görüşü savunulmakta ve "buzdolabı anne" kavramı kullanılmakta idi. Günümüzde bu görüş de çürütülmüş, çevrenin çocuğun gelişimde önemli bir yer tutmasına rağmen, her farklı çevrede yetişen çocuğun otistik olmadığı, bu nedenle "buzdolabı anne" tanımlamasının doğru olmadığı görüşü herkes tarafından kabul edilmiştir. Son iki yılda ise genetik üzerine birçok araştırma yapılmış ve "otizmin" nedeninin daha çok genetik olduğu düşüncesi yaygın olarak kabul edilen görüş haline gelmiştir.

Otizmin genel özellikleri

Ülkemizde, otizmin tıbbi tanısı, hastanelerin çocuk ruh sağlığı bölümlerinde konulmaktadır. Yapılan araştırmalar, otistik bireylerin bir çoğunun zihinsel geriliğinin de olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak otizmin, zihinsel engellilikten farklı bir gelişim geriliği olduğu da herkes tarafın-

dan bilinmektedir. Esasında iletişim problemi olan çocuklar, normal zekâ testleri ile değerlendirilmemekte, test alamamaktadırlar. Bu nedenle "otizm" tanısı daha çok gözlemler yolu ile konulmaktadır. DSM-IV kriterleri, CARS gelişim envanteri tanılamada kullanılan araçlardır. Otizmin, bilinen genel özelliklerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir.

1. İletişim becerilerinde gerilik,
2. Dikkat eksikliği, dikkati yönlendirmede yetersizlik,
3. Sınırlı ilgi alanına sahip olma,
4. Aynılığı koruma isteği, değişikliğe karşı tepkide bulunma,
5. Konuşmada gerilik ya da konuşmanın olmaması,
6. Streo-tip davranışlar (rutin, basmakalıp hareketler) yapma,
7. Öfke nöbetleri, çevreye/kendisine zarar verme,
8. Sosyal gelişim geriliği.

Etkilenme derecesine göre ağır, orta ve hafif olarak gruplandırılan Otizm, bebeklik döneminde 2-3 yaşlarında görülmektedir. Erkeklerde kızlara oranla 2/3 oranında daha fazla görülmekle birlikte, kızların etkilenme derecesi erkeklere oranla daha şiddetli olduğu da bilinmektedir. Halen günümüzde otizmin tıbbî tedavisi bulunmamasına rağmen, tek tedavi yolunun eğitim olduğu kabul edilmektedir. Erken tanı ve eğitim sonucunda bazı otistik çocuklar topluma kazandırılmıştır. Erken tanı en önemli unsur ailenin farkına varmasıdır. Anne-babanın bebeğin davranışlarını gözlemleyerek, gelişiminde problem olup olmadığı konusunda duyarlı olması, eğer aşağıda belirtilen problemlerden bir kaçısı varsa hemen üniversite hastanelerinin Çocuk Ruh Sağlığı Bölümlerine başvurması gerekmektedir. Erken tanı ve erken eğitim son derece önemlidir. 2 yaş ve öncesi başlanan eğitimlerde çok çarpıcı gelişmeler sağlanmaktadır. Günlük hayatta, bebeğinde aşağıdaki davranışlardan bazıları veya benzerlerini gören ailenin, en kısa zamanda bir uzmanla görüşmesinden yarar vardır.

- Hep aynı noktaya bakma, göz bebeklerini fazla hareket ettirmeme,
- Kişilere bakmama, göz teması kuramama,
- Anneye ve çevresindeki kişilere karşı donuk ve soğuk davranma,
- Önündeki nesnelere karşı duyarsız davranma, almak için uzanmama,
- Elindeki nesneleri sıkça ağzına alma,
- Elindeki nesneleri çevirme, döndürme,
- Oyuncakları amacı dışında kullanma (oyuncak arabanın tekerleklerini çevirmek gibi),
- Kapalı yerlerde uzun süre bulunma (koltuk arkasında oturma, yatma vb),
- El veya parmaklarını anlamsız hareket ettirme,
- Kendi etrafında dönme veya oturduğu yerde ileri geri sallanma,

- Parmak ucunda yürüme,
- Söylenenlere karşı duymuyormuş gibi davranma,
- Sürekli tv. izleme (reklamlar, klipler vb),
- Yineleyen, basmakalıp (streo tip) hareketler yapma,
- Hiç konuşmama ya da sınırlı sözcükle konuşma,
- Söylenenleri aynen tekrar etme (ekolali),
- İstek ve ihtiyaçlarını ailenin elinden tutarak, hareketle belirtme,
- Daha çok sıvı yiyecekleri yeme, katı yiyecekleri tercih etmeme,
- İşaret parmağını anlamlı kullanamama (nesneleri işaret edememe),
- İlgide sınırlılık, sürekli aynı nesnelerle oynama,
- Dikkatini yönlendirememe (hareketli bir nesneyi saatlerce izleme),

- Anlamsız ağlama, kızgınlık ve sinir krizleri (öfke nöbetleri) geçirme,
- Kendisine zarar verme (kendisine vurma, elini ısırma, kafasını duvara vurma vb),
- Çevreye zarar verme (kişilere saldırma, eşyaları atma, kırma),
- Jest ve mimiklerini kullanamama (donuk, mekanik ifadeler),
- Aynılıktan hoşlanma, farklılıklar karşısında tepki gösterme (değişikliğe direnç),
- Belirli takıntılara sahip olma, (kapıyı kapat-

ma, halıyı düzeltme, hep aynı kıyafeti tercih etme),

- Genelden daha çok ayrıntılarla ilgilenme,

Bu genel özelliklerin yanında, bazı otistik çocuklarda "özel beceriler" denilebilecek, normal üstü beceriler de görülmektedir. Ancak bu beceriler üstün zekâlılıktan farklıdır.

- Gittiği bir yeri uzun zaman sonra da hatırlama,

- Banka, araba markaları, logolar vb. karşı duyarlılık (ezberleme),

- Kendiliğinden kalıp okuyabilme,

- Gördüğü nesnenin kısa sürede resmini benzeterek çizibilme,

- Kendiliğinden sayıları tanıyabilme,

- Zihinden matematik işlemleri yapabilme,

gibi beceriler otistik çocuklarda yaygın olarak görülebilen "özel beceriler" dir.

Otistik çocukların eğitimleri

Otistik çocukların eğitimleri, yapılandırılmış eğitim ortamları ve genelleştirilmiş eğitim ortamları olarak iki grupta toplanabilir. Yapılandırılmış eğitim ortamları, özel eğitim okullarında uygulanan grup veya bireysel eğitim programlarını (BEP'i), genelleştirilmiş eğitim ise özel eğitim okulu dışındaki, aile ortamı, sosyal ortamlar ve yakın çevresi ile yaşantısı olarak tanımlanabilir. Çocuk, özel eğitimden öğrendiği bilgi ve becerileri, ailenin desteği ile genelleştirerek günlük hayatta kullanır duruma gelmesi gerekmektedir. Günlük hayatta kullanılan beceriler, kazanılmış (öğrenilmiş) becerilerdir. Otistik çocukların eğitiminde "okul-aile" işbirliği daha fazla önem teşkil etmektedir. Herhangi bir özel eğitim kurumuna devam eden otistik çocuk için kurum öncelikle şu önlemleri almalıdır:

- Çocuğu ayrıntılı olarak gözlemleyip, aileyi, çocuğu hakkında bilgilendirme,

- Kapsamlı ve uygulanabilir, "bireysel eğitim programı (BEP)" hazırlama,

- Aileyi özel eğitim ve davranış kontrolü konularında bilgilendirme,

- Ailenin dersleri takip etmesini ve evde uygulamasını sağlama,

BEP, her çocuğun bireysel performansı ve özellikleri doğrultusunda hazırlanan eğitim programıdır. Programda; çocuğun o anki eğitsel performansı, çalışılacak amaçlar, kullanılacak ödülleri (pekiştireçler), uygulanacak yöntemler ve öğretim ortamlarının belirtilmektedir. Diğer özel eğitim gerektiren çocuklarda olduğu gibi, otistik çocukların eğitimlerinde de "Uygulamalı Davranış Analizi (UDA)" yöntem ve tekniklerine yer verilmektedir. Bu durumda, çocuğun davranışlarını

azaltılacak (istenilmeyen) davranışlar ve artırılacak (istenilen) davranışlar olarak iki grupta ele alıp, her iki tür davranış için de uygun olan davranış değiştirme tekniği uygulanmaktadır. Otistik çocukların eğitiminde Uygulamalı Davranış Analizi temelinde, öncelikle şu alanlara yer verilmektedir;

- Davranış kontrolü (Problem davranışlar, olumlu davranışlar),

- Kavram Öğretimi (Akademik öncesi beceriler),

- Beceri öğretimi (öz bakım, günlük yaşam becerileri),

- Dil-İletişim becerileri öğretimi (Alıcı dil, ifade edici dil becerileri),

- Sosyal yaşam becerileri öğretimi,

- Akademik becerilerin öğretimi (İ.Ö.O'da destek, kaynaştırma),

-Yetişkinler eğitimi.

Yukarıda belirtilen alanlar, özel eğitim öğretmenleri tarafından oluşturulan BEP'le çocuğa sunulur. Otistik çocukların bazı özellikleri öğrenme biçimlerine de farklı bakılmasını gerektirmektedir. Öğretim hangi yöntemle olursa olsun, şu özelliklere dikkat edilmelidir:

1. Otistik çocuklar rutinlerle öğrenirler. Bir ders içerisinde çalışılacak konuların, hep aynı sıra ve aynı şekilde sunulması, belirli bir rutin oluşturur. Oluşturulan bu rutinler, zamanla öğretimi gerçekleştirir. Buna göre öğretimde rutinlere yer verilmelidir.

2. Ders sırasında çalışılacak konuların isimleri ve sırası çocuğa (sözel/resimle/yazı ile veya hareketle) anlatılmalıdır. Her çalışmanın sonunda ne olacağının bilinmesi çocuğun derse konsantrasyonu artırıcı rol oynamaktadır.

3. Çalışılan konulara yönelik görsel materyallere (uyaranlara) yer verilmelidir. Otistik çocukların işitsel uyaranlardan daha çok görsel uyaranlara olumlu tepki verdiği görülmüştür. Bu nedenle, anlatılacak kavram ve konuların görsel uyaranlardan oluşması etkililiği artıracaktır.

4. Otistik bir çocukta esas sorun iletişim olduğundan, bireysel beceri ve özellikleri doğrultusunda, çevresi ile iletişim kurmasına olanak sağlayacak sistemler geliştirilip, bu sistem doğrultusunda öğretim yapılmalıdır.

5. Sınırları belirlenmiş ortamlarda yapılan öğretimin daha etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çalışma köşeleri (ortamları) oluşturulmalıdır.

6. Öğretim sırasında, bir konudan diğerine geçişlerde dikkat ve bitti işaretlerine yer verilmelidir.

Prof. Dr. Bekir Karlığa

“**İlâhiyat Fakülteleri, ürettiği bilgi ile din hizmetlerine güç veren kurumlardır.**”

İslâm dünyasında bilimin serüveninden başlayalım söze.

İslâm dünyası, hikmet prensibinden hareketle kendinden önce geçen bütün kültürlerle sahip çıkmış ve onu nebevî kaynaktan neşet eden, gelişen bir süreç olarak görmüş, bu nedenle kendinden önceki kültürlerle, medeniyetlere ve bilim ürünlerine sahip çıkmıştır. Müslümanlar; “Hikmet müminin yitik malıdır, onu nerede bulursa alır” hadisini rehber edinerek bu bilgileri öğrenmek için büyük bir gayret sarf etmişler, müteakip devrelerde eserleri, bu kültürün özgün ve orijinal dili olan Arapça’ya aktarmışlar ve böylelikle bilimsel faaliyetler daha Müslümanların ilk dünyaya açılımları ile beraber gelişme istidadı göstermiştir. 8.,9.,10.,11. ve 12. yüzyıllarda bilim ve

düşünce bayrağı Müslümanların ellerinde dalgalanmıştır. Özellikle deneysel bilimler ve felsefe alanında parlak bir uygarlık ortaya çıkarılmıştır. Bununla kalınmamış, bütün dünyaya aktarılmış ve öteki kültürlerle de tanıtılmış, öğretilmiş, belletilmiştir.

İslâm dünyasında böyle bir bilimsel yükselişten sonra, geri kalışın dinamikleri konusunda neler söylemek istersiniz?

Bilimsel geriliği tek bir nedene irca etmek mümkün değil. Ancak İslâm dünyası, 13. yüzyıla yapısal dönüşüm içerisinde özellikle Batıdan gelen haçlı savaşları ve Doğudan

gelen ağır Moğol istilâları ve tehdidi, kendi içinden kaynaklanan ve terör estiren birtakım aşırı heretik cereyanların tesiriyle, bir kültürel içe kapanma ile karşılaşmıştır. Bu içe kapanma sonuçta 13. yüzyılın sonlarına doğru yeni bir paradigmayı doğurmuştur. Bu paradigma, İslâm dünyasında yeni yaklaşımlarla eski bilim ve düşüncenin İslâm diniyle özdeşleştirilmesi gibi bir durumla karşılaşmıştır ki, bunun detaylarına inmek, bu konuşmanın sınırlarını aşar.

Bilimde duraklamanın ve bu gerilemenin sebeplerine nasıl bakmak lâzım? Bunun, din zemininde ele almak doğru mu?

İlerlemenin birçok kuralı olduğu gibi, duraklama ve gerilemenin de birçok sebebi vardır. Burada İslâm dünyasının siyasî çırpınıları ve siyasî aktörler de önemli rol oynamıştır. Onun ötesinde, kabul edilen bilimsel doğrular, ortaya çıkarılan sentezler, bu sentezlere dayalı olarak geliştirilen bilim modelleri ve bu modelleri bütün konulara uygulamaya çalışan paradigmanın oluşması... Bunların hepsi bu durgunluğun nedenleri içerisinde. Meseleye multidisipliner olarak bakmak ve indirgemeci bir yaklaşımla açıklamaya çalışmamak lâzım.

Bilim ve bilimsellik anlamında, meselâ İlahiyat alanında neler yapılmalı?

Öncelikle bir zihniyet yapılanmasına, bir zihniyet değişimine ihtiyaç vardır. Bu zihniyet yapılanmasını sağlayacak olan en motive edici kurum da İlahiyat Fakülteleridir. Bu süreçte İlahiyat Fakültelerine görevler ve bu görevleri uygulamak için bir misyon düşmektedir. Bu misyon da geçmişi yeniden okumak, başarılarını başarısızlıklarını, yanlışlarını, potansiyel imkânlarını ve imkânsızlıklarını çok iyi süzgeçten geçirmek gerekiyor. Buna bağlı olarak da çağdaş bilim ve düşüncenin verilerini kökten değerlendirip, iyi bir perspektifle onları analiz etmek ve bu analizlerin neticesinde birtakım sentezlere ulaşmak

Bilgi yıpranması, bilgi yorgunluğunu ortadan kaldıracak yeni, çağdaş, modern bilgilerle donanmak ve din hizmetlerini üretilen bu bilgilere göre şekillendirmek lâzım.

görevi, İlahiyat Fakültelerinin ve bu alanda çalışanların belli başlı görevlerinden biridir.

İlahiyat Fakültelerimizde evrensel ölçekte bilgi üretildiği akademik çevrelerde konuşuluyor- yazılıyor?

İlahiyat Fakültelerimiz, İslâm dünyasındaki benzer kurumlar içinde en mükemmeli. Programları itibarıyla, mantalite itibarıyla bu fakültelerimizin potansiyeli son derece geniş ve önemli, ama dünyadaki benzer kurumları düşündüğümüzde aynı işlevi gördüğünü söylemek mümkün değil.

İlahiyat Fakültelerinde üretilen bilimsel bilginin din hizmetinde daha aktif kullanılmasını sağlamak üzere neler yapılmalı?

Bilgi yıpranması, bilgi yorgunluğunu ortadan kaldıracak yeni, çağdaş, modern bilgilerle donanmak ve din hizmetlerini üretilen bu bilgilere göre şekillendirmek lâzım. İlahiyat Fakülteleri, ürettiği bilgi ile din hizmetlerine güç veren kurumlardır. Sadece bilgi üretmek de yetmiyor. O bilgiyi topluma nasıl ulaştıracağız? Bu soruyu da sormamız gerekir. Elbette, modern teknolojileri, sosyal bilimlere din hizmetlerinde kullanmak, bu hizmetleri daha etkin hâle getirebilir. Geleceğin dünyası çok hızlı koşan bir dünya.

Bilgi yorgunluğundan ne kastettiğinizi biraz açar mısınız?

Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, beş yıl önceki bilgi bugün eskimiş oluyor ve/ veya birçok bilginin temeli değişmiş oluyor. Siz hâlâ beş yıl önceki bilgiyi tekrarlıyorsanız, o zaman güncel bilgiyi yakalayamıyorsunuz demektir. İhtiyaçlar, yeni bilgiler üretmenin gerektiğine işaret ediyor, ancak bazen biz önceki bilgiyi tekrarlıyoruz. Bu tekrar, bilginin üretken olma imkânını ortadan kaldırıyor. Yeni bilgilere kavuşmak gerekir. Ve bu bilgiyi hizmete aktarmak da bu alanda hizmet verenlerin öncelikli işi olmalı. Bu, az önce ifade ettiğim bilgi yorgunluğunu da ortadan kaldırır.

*İ*nsanoğlu tarih boyunca hayatı başta olmak üzere "varlık"ın anlamı ve esrarını arama, araştırma, sorgulama gayret ve çabasında olmuştur. Bu serüvende bilginin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Zira varlığın esrar ve hikmetinin keşfedilebilmesinin temelinde bilgi ve bilginin bilgeliğe dönüşmesi yatmaktadır. Günlük dilde bilge kelimesi, dünya ile uyumlu, kendi kendine yeterli, bilinçli yaşayan ve eylemlerini düşünerek yapan insan anlamına gelir. Bilge; çok iyi derecede bilen, kendine hakim, bildiğini kendisi ve başkaları için faydalı olacak şekilde kullanabilen (Özkan, Zülfiyar, Bilgeliğe Yöneliş, İstanbul 2003, s. 29), her şey hakkında doğru ve akla uygun karar verebilen, iç çalkantılardan ve ihtiraslardan arınmasını bilen akıllı kişidir. (Özkan, s. 27) Eş anlamlısı da, akıllı ve bilgili insandır. Antik çağ Yunan felsefesine göre akla uygun, Stoacılar göre doğaya uygun davranmak da bilgeliktir. Varlığı sorgulayan bilim dalı olarak nitelendirilebileceğimiz felsefenin ilk adının bilgelik olması da dikkat çekicidir. Bilindiği gibi felsefe; Grekçe, hikmet sevgisi anlamındaki 'filasofia' kelimesinden gelmektedir.

Bilgi *ve* bilgelik

**"İnsan bilgeliğe erse, her şeye, hayatına yararlı
ve gerekli olduğu ölçüde değer verir."**

Montaigne

Gslâm kültür ve düşünce tarihinde her ne kadar farklı anlamlar yüklense de hikmet (Ayrıntılı bilgi için bkz. Kutluer, İlhan, "Hikmet", DİA, c.XVII, s. 503) kavramı bilgelik ile hemen hemen aynı anlamda kullanılmıştır. Biz de bilgi ve bilgeliği ilim-hikmet ekseninde ele almaya çalışacağız. Genel olarak hikmet; insanın gücü ölçüsünde nesnelerin mahiyet ve hakikatlerini bilmesi, ilim-amel bütünlüğü, gerçeği ifade eden her türlü söz, gereksiz lafızlardan arındırılmış aklı uygun özlü söz (Cürcanî, Tarifat.) şeklinde tanımlanmıştır. Bu ve benzeri tanımların ortak noktasını, bilginin içselleştirilmesi, pratiğe yansıtılması, birey ya da toplumsal bazda faydaya dönüştürülmesi, ilim-amel uygunluğu teşkil etmektedir.

İslâm dininde öğrenmeye, ilme, bilgiye ne derece önem verildiği izaha gerek duymayacak ölçüde açıktır. Yüce Kur'an'ın ilk emrinin oku oluşu (Alak, 1-2), bilenlerle bilmeyenlerin eşitlenmemesi (Zümer, 9) bu önemin temellendirilmesi açısından yeterli delilleridir. Aynı şekilde Alemlere rahmet olarak gönderilen Resûlullah (s.a.s.)'ın ilmi teşvik eden, bilgini öven, anlam yüklü nice hadisleri ve uygulama örnekleri mevcuttur. (Bkz. Buharî, İlim, 10; Tirmizî, İlim, 19) Bu hadislerden birini örnek olarak zikretmekle yetineceğiz. Kâinatın efendisi (s.a.s.) ilmin önem ve faziletini şöyle dile getirmiştir: "Bir kimse, ilim elde etmek arzusuyla bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır. Muhakkak melekler yaptığından hoşnut oldukları için ilim öğrenmek isteyen kimsenin üzerine kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde bulunanlar, hatta suyun içindeki balıklar bile âlim kişiye Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide (ibadete düşküne) karşı üstünlüğü, ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler altın ve gümüşü miras bırakmazlar; sadece ilmi miras bırakırlar. O mirası alan kimse, bol nasip ve kısmet almış olur." (Ebû Dâvûd, İlim 1; Tirmizî, İlim 19)

Gerçekten bilgi, en büyük güç ve değerdir. Yüce ve kıymetli değerlerin, temelinde hep bilgi yatmaktadır. Bilgi; cahil, kaba bir insanı bile, medenî bir insana dönüştürebilmektedir. Hammadde hâlindeki demir yığınının, otomobile, uçağa, bilgisayara ve hayatımızda ihtiyaç duyduğumuz daha nice materyallere dönüşümünün temelinde bilgi yatmaktadır. Bütün bunlar gösteriyor ki, bilgi, değersiz bir olguyu değerli bir materyal ya da madde hâline çevirecek güce sahiptir. Ancak he-

men ifade edelim ki, İslâm dini bireysel ya da toplumsal bazda faydaya dönüştürülmeyen, hayata yansıtılmayan, amel boyutu olmayan bilgiye değer vermez. Bu anlamda bilginin, sahibini bilgeliğe sevk etmesi beklenmektedir. Diğer taraftan bilgisini içselleştirmeyenler, akıl ve gönül bağıni kurmayanlar, söylemini eylemine dönüştürmeyenler kınanmaktadır. Nitekim Sevgili Peygamberimizin fayda vermeyen bilgidan Allah'a sığınması bu anlamda oldukça manidardır. Kutlu Elçi (s.a.s.) Yüce Yaradan'a şöyle yakarır: "...Allahım! Faydasız ilimden, ürpermeyen gönülden, doyma bilmeyen nefisten ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım." (Müslim, Zikir 73) Genel bir ifadeyle birey ve topluma fayda sağlamayan, işlevsiz kuru bilgi hiç de önemli değildir. İlim-amel ilişkisine vurgu yapan hadisler (Müslim, Zikir, 73; İbn Mace, Mukaddime, 23; Dua, 2, 3, Edeb, 28) bilginin insanlığı itikadî, ahlâkî, estetik, ekonomik vb. yönlerden daha yüksek seviyelere taşıması gerektiğine işaret etmektedir. Böylece davranış ve uygulama plânında somutlaşmayan bilginin insan için yarar olmayacaktır. Ancak bilgisizce yapılan amelin de ilimden daha faziletli ve değerli olduğu söylenemez. Bütün bunlar bilginin hikmetle bezenmesi gereğini vurgulamaktadır.

Tarihsel süreç içinde gerek Kur'an ayetleri bağlamında gerekse diğer ilmi disiplinler ekseninde hikmet üzerine birçok yorum yapılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette geçen hikmet terimi çerçevesinde yorum yapanlardan birisi de meşhur İslâm âlimi Fahreddin er-Razî'dir. O, hikmeti açıklarken dört anlam üzerinde yoğunlaşmış ve bu anlamların ortak noktasının bilgi olduğunu ancak doğruyu bilmenin yanında doğruyu yapmanın da hikmete dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. (Razî, Mefatihü'l-Gayb, VII, 67-68) Yine önde gelen müfessirlerden Zemahşerî de "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar." (Bakara, 269) ayetini açıklarken hikmeti, ilim ve amel uygunluğu şeklinde yorumlamış, Allah'ın katında bilge kişinin, ilmiyle amel eden âlim olduğunu bildirmiştir. (Zemahşerî, Keşşaf, I, 396) Bu itibarla insanoğlu için verilmiş en büyük nimetlerden biri olan bilgeliğe, birilerin verdiği bir paye ile değil herkes sadece kendi gayreti ile ulaşabilir. Bilgelik, hayatın tabii akışını az da olsa fark etmekle başlar. Bu fark edişle birlikte kişinin bir şey yapabilme özellikleri de

aksiyonere hale gelir. Bu özelliklerin gelişmesi yeni seçenekleri ve bilinmeyen yolları keşfetmeyi kolaylaştırır. Bu yollardan biri de bilgelik yolculuğudur. (Özkan, s. 34)

Çağımızda herhangi bir ilim dalında uzmanlaşma yeterli ve temel amaç kabul edilmektedir. Bunun tabii sonucu bilgi, nihai amaç olarak görülebilmektedir. Bilgi kaynakları ve dağıtım araçları çoğalınca bilgi de çoğaldı; öz-kabuk misali ilimden malumata geçildi. Oysa önceleri bilgeler vardı, sonraları ise bilginler. Bilindiği gibi bilge, bilginden farklıdır. Bilginin hayatını, bilgi ve şuurlu düşünce yönlendirir. Genel olarak, kendi dışındaki nesnelerin, insanların ve olayların bilgisine sahip olana bilgin, kendini bilene de bilge denir. Günümüzde insanlık âlemi olarak bilginlerin değil bilgelerin eksikliğini bireysel ve toplumsal hayatımızda her dem hissetmekteyiz. Şüphesiz bilgi, amaca ulaşmada etkin araçlardan birisi belki de en önemlisidir. Şunu ifade edelim ki bilgi ile ulaşmak istenen amaçlar farklılık arz edebilir. Araç konumunda olan bilgi veya ilim, kişinin amacına ulaşmasında etkin ise, bu bilgi işlevsel olarak nitelendirilebilir. İnsanın amacı mutluluk, huzur ise, sahip olunan bilgi bu mutluluğu sağlaması durumunda daha bir anlamlıdır. Kişinin amacı insanca onurlu ve ahlâkî erdemler çerçevesinde yaşam ise, sahip olunan bilgi bu amacı sağlaması durumunda önem arz edecektir. Kur'an-ı Kerim'de, bilgi-amel ilişkisi, "Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini inkâr eden topluluğun hali ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez." (Cum'a, 5) benzetmesiyle dile getirilmektedir. Bu ayette gayet öz ve veciz bir şekilde sahip olduğu bilgi birikimini, davranışlarına, ahlâkına, bireysel ve toplumsal ilişkilerine yansıtmayan kimseler yerilmektedir. Kişi, ilişkilerinde ve davranışlarına yön vermede bilgisinin farkında olmalıdır. Bu itibarla uzmanlaşma, bilgeliği beraberinde getirirse bütün övgülere değer. Ancak salt uzmanlaşmanın tasvip edilemeyeceği açıktır. Bu anlamda bilgi değil, bilgelik önemlidir. Kızıldiriliere nispet edilen "Günümüzde kişiler bilgiyi arar oldu, hikmeti değil. Oysa bilgi geçmiştir, hikmet ise gelecek". (Kızıldirili Lumbée Kabilesi - Bütün Dünya Dergisi, Sayı : 2001/7, s.46) sözü aslında hislerimize ve söylemek istediklerimize tercüman olmaktadır.

İnsanın kendisini ve bu bağlamda evrenin esrarını keşif, bilginin asıl amacı, bilgi de bu keşfin temel aracıdır. Kendini bilen/hakim/bilge insan, Evrenin yaratıcısı Hakîm Allah'ı bulacaktır. O'nu bulan her şeyi bulmuş, O'nu kaybeden de şüphesiz her şeyi kaybetmiş olacaktır. Herhalde bu amaçla olsa gerek ki büyük filozof Eflatun, insanlığa "kendini bil" diye haykırıştır. Bu haykırış ekseninde elbette birçok yorum yapılabilir. "Ne istediğini bil, kendi kapasiteni, sınırlarını, zayıflıklarını, acziyetini bil, diğer insanların seni nasıl algıladıklarını bil. Kendi isteklerinin ve niyetinin farkında ol. Ayrıca etrafında olup bitenlerin bilincinde, farkında ol. Her alanda farkında oluşun derecesini artır." (Özkan, s. 57) bu yorumlardan bir kaçıdır. Bütün bunlar gösteriyor ki, evreni ve esrarını bilgece okumanın odağında insanın kendisini bilmesi yatmakta; kendini tanımanın yolu da şüphesiz bilgiden geçmektedir. Bilgeliğin bir yolculuk olduğu, ulaşılacak nihai bir nokta olmadığı, onun sürekli öğrenme ve gelişme süreci olduğu unutulmamalıdır. Bu yol ve süreçte alınan mesafede insanları eşitlemek mümkün değildir. Herkes kabiliyeti ve gayreti ile orantılı biçimde bir mesafe alacaktır. Nitekim Dennis Prager, "Bilgeliğe giden yolun kesin bir tarifi yoktur. Kimi insanlar doğuştan bu niteliğe sahiptirler. Kimileri ise uzun süren zihinsel ve duygusal uğraşlardan sonra kazanırlar." (Özkan, s. 40) sözüyle bu gerçeği vurgulamaktadır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, bilginin bilgeliğe dönüştürülmesi, bilginin amacının bilgeliğe ermek olması, dinimizin ilmi teşvikinin hikmetlerindendir. Amele yansıtılmayan ilim, birey ve topluma fayda sağlamayan malumat, dinimizce de tasvip edilmez. Şüphesiz bilge kişiler, toplumun akciğerleri gibidir. Gerçekten onlar sayesinde

toplum rahat bir nefes alır. Zira onların olaylara yaklaşımları diğer insanlara göre oldukça farklıdır. Öz bir ifadeyle bilge insanlara göre dünya her şeye rağmen güzel bir yerdir. Bu dünyada huzurlu bir hayat sürmek mümkündür. Bu bağlamda Sokrates'in "Zayıf insan mutlu olmak için bir sebep arar. Bilge (güçlü insan) ise, sebepsiz mutlu olur." sözü zikre değerdir. Zira bilge insanlara göre hayat yük değil, yaşamaya doyulmayan bir yolculuktur. (Özkan, s. 40-42)

Bilgi; cahil, kaba bir insanı bile, medenî bir insana dönüştürebilmektedir. Ham-madde hâlindeki demir yığınının, otomobile, uçağa, bilgisayara ve hayatımızda ihtiyaç duyduğumuz daha nice materyallere dönüşümünün temelinde bilgi yatmaktadır. Bütün bunlar gösteriyor ki, bilgi, değersiz bir olguyu değerli bir materyal ya da madde hâline çevirecek güce sahiptir.

YANMAZ DA YÜREKLER GÜNEŞE ATSAN

İnsanın sırf adalet ve hak yerini bulsun diye kendi aleyhine veya yakınlarının aleyhine tanıklık yapması ne demektir? İçinde yaşadığımız toplumda kaçta kaçımız bunu yapabiliriz? Kaçımız, sırf hakkın yerini bulması için, annemizin, babamızın, çocuklarımızın, eşimizin, cemaatimizin, partimizin, liderimizin, takımımızın... aleyhine şahitlik yapabiliriz? Kur'an-ı Kerim, adaletin ayakta tutulabilmesi için bunu emretmiyor mu?

"Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettiklerinizin) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten)

çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." (Nisa, 135)

Milletin önemli işleri elinde emanet bulunan yetkililer, sevmeseler bile, emaneti ehline verebiliyorlar mı? Sözgelimi, bir yakını veya –söylendiği gibi- adamı ile ondan daha ehil bir başkası arasında seçim yapma durumunda kaldıkları zaman, acaba hangisini tercih ederler? Kur'an-ı Kerim emanetlerin mutlaka ehline verilmesini emretmiyor mu?

"Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Nisa, 58)

Acaba Kur'an-ı Kerim'in bu emri karşısındaki konumumuz nedir?

Bir başka açıdan, kişisel olarak çok önemli ve prestijli bir göreve getirilme ile karşı karşıya kaldığı-

mız ve kendimizden başka birisinin o göreve daha layık olduğunu gördüğümüz ve bildiğimiz bir durumda acaba nasıl hareket ederiz? Bu göreve falan şahıs benden daha ehildir, deyecek bir tutum sergileyebilenlerimizin oranı nedir?

Hakkı olmayanı istememe erdemliliği gösterebilmenin ötesinde, kendimiz için istediğimizi başkaları için de isteyebiliyor muyuz? "Kişi, kendisi için istediğini, kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz. (Buhari, İman, 6) hadis-i şerifinin, imanla irtibatlandırarak ortaya koyduğu bu ölçüye göre du-

rumumuz nedir? Bunu daha ileri götürerek başkalarını kendimize tercih edebilme (Kur'an-ı Kerim'in övgüyle söz ettiği Sahabe davranış modeli/ "Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hirsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (Haşr, 9) yaklaşımını sergileyebilenlerimizin oranı nedir? Diğer bir deyişle "Onda değil, bende olsun'un yerine 'Benim yerime onda olsun' anlayışına sahip olarak Kur'an'ın övgüsüne mahzar olabilecek kaç insanımız var?

Kur'an ve sünnetin prensiplerinden bunlara başka örnekler de eklenebilir. Ana-babaya iyilik ve

güzel davranma, akrabaya, yoksula, yolda kalana yardım, israftan kaçınma, harcamalarda denge, verdiği sözü yerine getirme, güvenilirlik, ölçü ve tartıda hile yapmama, zinaya yaklaşmama, yetim malına göz dikmeme, Allah'ın saygını kıldığı cana kıymama, hakkında kesin bilgi sahibi olunmayan şeyler üzerinde hüküm yürütmeme, yeryüzünde böbürlenerek yürümeme (Bak. İsra, 22-38)... ve daha pek çok evrensel ilke...

Bütün bu ahlâkî ilkeler, peygamberlerin ortaya koyduğu, İslâm dininin de yeniden seslendirerek pekiştirdiği evrensel insanlık değerleridir. Dinlerin temeli bu ahlâk ilkeleri üzerine kurulmuştur. Çünkü toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi, ahlâkî ilkelerin işlevsel olmasına bağlıdır. Onun için son hak dinin peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.), "Ben ahlâkî güzellikleri tamamlamak için gönderildim." buyurmuştur. Bu bakımdan ahlâkî ilkelerden kopuk bir hayatı, insani bir hayat olarak nitelenecek çok zordur. Çünkü güzel ahlâk ilkeleri, en güzel insani niteliklerdir. İnsan bu ahlâkî güzelliklerle bezenerek en güzel insanî ölçülere sahip hale gelir. "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." (Tin, 4) Ayette geçen ve "en güzel biçimde" diye tercüme edilmiş olan 'Ahsen-i takvim' ifadesi çok şey anlatmaktadır. Bu ifade, insanın, dış görünüşü ve fizikî yapısı itibarıyla en güzel şekilde yaratılmış olduğunu anlatmanın yanında kanaatimizce esas, insanın insan olarak insanî vasıflar itibarıyla en güzel niteliklere sahip olabilecek bir donanımla yaratıldığını ifade etmektedir. Bir sonraki ayette "Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik." (Tin, 5) denmesi, bu ayet-i kerimenin daha ziyade ahlâk güzelliği doğrultusunda anlaşılmasına işaret etmektedir. Çünkü 'Esfel-i safilin: Aşağıların aşağısı' na alçalanlar, fizikî yapı ve dış görünüş itibarıyla herhangi bir değişikliğe uğramamaktadırlar. Onlardaki alçalış, insanı insan yapan ahlâkî güzellikleri kaybetmekten kaynaklanmaz. Buna göre insan, ahlâkî güzelliklere sahip olabildiği ölçüde Ahsen-i takvim (En güzel insanî model) e yaklaşmış olmakta, bunlardan uzaklaştıkça da 'Esfel-i safilin (akla gelebilecek en kötü insan modelinin durduğu yer) e alçalmaktadır. Ve insan ancak ahlâkî güzelliklerle donanımlı olduğu zaman gerçek mutluluğu elde edebilir. Çünkü insanın huzurlu olması, gönlünün huzurlu olmasına bağlıdır. Gönlü huzursuz olan birisinin ise mutlu olması mümkün değildir.

Ahlâkî güzellikleri yitirmek, insanî güzellikleri yitirmek demektir. Bunların herhangi birinin kaybedilmesi, bir insanî değer kaybedilmesi demektir. Zedelenen ve yıpranan her bir güzel ahlâk ilkesi, aslında insanların huzurundan kopan bir parçadır.

İnsan kişiliği açısından güzel ahlâk ilkeleri, renkleri, desenleri, çizgileri birbiriyle uyumlu doyumuz bir tablo gibidir. Bu tabloda solan her bir renk, kaybolan her bir desen ve yok edilen her bir çizgi, tablonun güzelliğinden koparılan bir parçadır. Ne kadar çok renk ve desen silinirse, tablonun göz alıcılığı o kadar yok olur. Bunun gibi kişisel veya toplum-

sal ölçekte aşınan her bir ahlâk ilkesi, aslında kişinin veya toplumun huzurundan sessizce ayrılan bir parçadır. Ne yazık ki giden her bir ahlâkî değerini, ona karşıt bir kötü haslet doldurur.

Sözelimi daha çok kazanacaklarını ve böylece daha çok mutlu olacaklarını düşünerek ahlâkî üstünlüklerden ödün verenler veya ahlâkî zaaf sergileyenler, çok şaşılacak bir şekilde en çok mutsuzluğu tadacak olanlardır. Bir defa sürekli içlerini kemiren ve vicdanlarını rahatsız eden bir iç huzursuzluğu yaşamaya mecburdurlar. Böyleler hiçbir zaman iç huzuruna kavuşamazlar. Yakıcı bir vicdan rahatsızlığı içinde kıvranırlar. İki yüzlü davranmak zorunda kalmanın dayanılmaz yükünü sırtlarında taşıma ağırlığı ile karşı karşıyadırlar.

Kişisel ölçekte olsun, toplumsal ölçekte olsun, ahlâkın aşınmaya başlaması, çürümenin başlangıcıdır. Kişideki ahlâk aşınması, onun manevî dünyasını nasıl bozarsa ve çürümeye yol açarsa, toplumsal düzeydeki ahlâk aşınması da tıpkı sinsi bir şekilde vücuda sirayet eden bir virüs gibi toplumun bünyesini içten içe kemirir. Bir toplum için bu durum, cesedin içinden canın çekilip alınması gibi bir şeydir. Toplumu ayakta tutan esas gücün yitirilmesi demektir.

Ahlâkî değerlerin yitirilmesi, ilkesizliği getirir. Bu ilkesizlik, insanların kişiliklerini yer bitirir. Güven ve huzuru dinamitler. Sonuçta ahlâkın özünü oluşturan samimiyetin yerini riyakârlık ve iki yüzlülük alır. Artık, doğrudan zararları bir tarafa, böyle bir yaklaşımla yapılan iyilikler bile hayır getirmez olur. Tıpkı samimiyetle yapıldığı zaman bire yedi yüz karşılık alınan bir iyiliğin, hiç sonuç alınamayan güdük bir girişimden ibaret kalması gibi. Şimdi Kur'an-ı Kerim'in, fakirlere ahlâkî ilkeler çerçevesinde yani samimiyetle yapılan yardımlarla ahlâkî değerlere ters bir şekilde gösteriş için yapılan yardım girişimlerini kıyaslayan pasajına bir göz atalım:

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.

Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.

Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah her bakımdan sınırsız zengindir, halimdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir).

Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez." (Bakara, 261-264)

Bu ayetlerde başa kakma, gösteriş gibi tavırlar-

dan uzak olarak yani ahlâkî değerlere bağlı bir şekilde yapılan yardımların müminlere, bunun tersi durumların ise kâfirlere nispet edilerek müminlere hakikati inkâr edenlerin yaptıkları gibi davranmalarını uyarısında bulunulması, ahlâk-iman ilişkisi konusunda çok dikkat çekicidir. Buradan hareketle gerçek bir imanın, kişiye güzel ahlâkî nitelikler kazandıracağı sonucuna varabiliriz.

Bitki örtüsü yetiştirecek verimli topraklarını kaybeden bir araziden ürün alınamaması gibi ahlâkî değerlerini kaybedenlerden de hayır beklenemez. Öylelerinin iyilik gibi görünen işleri bile hormonlu yiyecekler gibidir. Fayda yerine zarar getirir. Çünkü bunlar, samimiyetsizlik üzerine kurulmuştur. Bencilliğe dayalıdır. Kazın geleceği yerden tavuğun esirgenmemesi anlayışı taşır. Bu bakımdan nihai olarak pek kimseye yararı olmaz. Tam tersine tahrip edici bir unsur hâline gelir.

Ahlâkî yozlaşmanın yıkıcılığı, hayatın her alanında kendini gösterir. Ekonomik alanda, siyasette, bilimde, sanatta... Hasılı nerede bir ahlâk aşınması varsa orada çürüme ve çözümlere başlamış demektir.

İnsandaki ahlâkî bozulma ve yıpranma, yalnızca kendini ve sosyal çevresini bozmakla kalmamakta, doğal çevrenin bozulmasına da yol açmaktadır. Günümüzde yaşanan devasa çevre sorunlarının altında aslında ahlâkî değerlerden kopmuş bencil yaklaşımlar yatmaktadır. Yalnızca kendi çıkarını düşünen, kendi çıkarı için dünyayı ateşe vermekten çekinmeyen yaklaşımlar.

Günümüzde iffet alanındaki değer yargılarının değişmesi sonucu iffet ve hayâ anlayışının zedelenmesi ve bu zedelenmenin dikkate alınmaması, neslin bozulması, arlanmazlık, yüzsüzlük gibi birtakım sonuçlara,

İktisadi hayattaki ahlâkî aşınma, rüşvet, yolsuzluk, sahtecilik gibi hastalıklarla dolu ve neticede gözü açıkların işini becerdiği, saf insanların ise ezildiği acımasız bir anlayışa,

Siyasetteki aşınma, emanetin çoğu zaman ehline verilememesi, adam kayırma gibi korkunç sonuçlara,

İlimdeki aşınma, söylemleri ile eylemleri birbirini tutmayan bilim adamlarının türemesine yol açmakta, sonuçta toplumu genel bir güven bunalımına ve çürümeye sürüklemektedir. Fakat bundan daha korkunç olanı, bu ahlâkî aşınmanın benimsemesi, kanıksanması ve önemsenmemesidir. Ahlâkî aşınma karşısındaki duyarsızlıktır. Böyle bir gidişe dur diyemeseler bile insanların bu gidiş karşısında yüreklerinin yanmamasıdır, asıl tehlikeli olan... "Yanmaz da yürekler güneşe atsan/ Bir kibrit bir orman yakar başıboş." Böyle bir durum, ahlâk aşınmasına razı olmak anlamına gelmez mi? Duyarlı insanların hiç olmazsa bu yangını yüreklerinde hissetmeleri gerekmez mi? Acaba kulaklarımızı büyük mütefekkirin haykırışına çevirme zamanı gelmedi mi?

Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak! Haykırsam, kollarımı makas gibi açarak (NFK)

Rızık ve İktisadî Hayat

Rızık, hayattan sonra nimetlerin en büyüğü, hamd ve şükrü celp eden bir hazine, insanı ibadet, dua ve niyazlara sevk eden bir kaynak durumundadır. Dolayısıyla her an bize Allah'ı hatırlatmaktadır.

dünyaya gelen her varlık beslenmek ister. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yaratma ile rızıklandırma birçok ayette birlikte geçmektedir. "Allah sizi yarattı ve rızıklandırdı." (Rûm, 40).

İnsan; ana rahmine düşmesiyle rızık kendisine gönderilmekte ve sonra da göbeği aracılığı ile beslenmektedir. Bütün canlıların da yaratılışlarına göre rızıkları kendilerine sevk olunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in ana konuları; Allah, kâinat ve insanla ilgilidir. Yüce kitabımızda genel bir ifade ile, her canlının sudan yaratıldığı bildirilmiş (Enbiyâ, 30), sonra insan hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Zümer sûresinin 6. ayetine göre Allah, cenini ana rahminde sıvı, ısı ve ışık geçirmeyen üç ayrı perde içinde halden hale, tavırdan tavıra değiştirmekte, geliştirmekte ve oluşumu tamamlandıktan sonra dünyaya getirmektedir. İnsan yavrusu, dünyaya gelir gelmez, Allah'ın ilhamıyla hemen annesinin göğüslerini emmekte, dünyanın en değerli besini olan anne sütü ile beslenmektedir. Zamanla büyüüp, dişleri çıkmaya başladığında, besin maddeleri çeşitlenmekte, zevkleri artmaktadır. Ancak, acizliği ve ihtiyacı devam ettikçe, nerede bulursa rızık kendisine ulaştırılmaktadır.

Rızık, kader konusu ile ilgilidir. İnsanı eceli nasıl takip ederse, rızık da öyle takip eder. "Allah Teâlâ'nın rızık vermediği bir canlı yoktur" (Hûd, 6).

İslâm bilginleri çalışıp kazanmayla ilgili "Kesp" ve üretim konusunu fıkıh ve İslâm hukuku kitaplarında incelemiş; rızık konusunu ise Akâid ve Kelâm kitaplarında işlemişlerdir. Bu bakımdan hiç kimse, "ezelde bana takdir edilen ne ise o elime geçecektir; çalışmama gerek yoktur," diyemez. Elektriğin düşmesine dokunmadan lambalar yanmadığı gibi, kişi cüzî iradesini kullanmadan ezeli plânda belirlenen nimetlere ulaşamaz. Zaten biz ezelde ne takdir edildiğini bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa, o da usulüne uygun çalışanın kazanacağıdır.

* Her müfessir, Bakara sûresinin 3. ayetinin yorumunda rızık mahiyeti ile ilgili görüşlerini açıklamıştır. Özellikle Hamdi Yazır merhum da, kaynaklara dayanarak bu ayetin tefsirinde doyurucu bilgiler vermiştir. Buna göre, çocuklar anne babanın rızık, anne baba da çocukların rızığıdır. Bu anlamda eşler de birbirinin rızıklarıdır.

Rızıkta faydalanma esastır. Bir insanın rızık, onun malı ve mülkünden yalnız faydalandığı bölümdür. Rızık, bir insanın, bir canlının ihtiyacını karşılayan şeydir. Bir insanın çok fazla malı, mülkü ol-

sa da, bundan ancak yiyip içerek, türlü ihtiyaçları için kullanarak ve Allah yolunda harcayarak değerlendirdikleri onun rızığıdır. Mal varlığının kalan kısmının kimin rızık olacağını Allah'tan başkası bilemez. Mutlu insan malını, mülkünü rızık derecesine yükseltebilir. Nice varlıklı kimseler bulunmaktadır ki, bunların nasipleri, yani rızıkları sınırlıdır. Kazançları ile orantılı değildir. Ama bunu büyütmemelidir. Çünkü bu dünyanın ahireti de vardır. Ayrıca dünya imtihan dünyasıdır. Aynı fırsat eşitliğine sahip olan insanlar arasında da rızıkları bol ve kıt olanlar vardır ve bu derece derece her toplumda görülmektedir. Kur'an-ı Kerim, cennet rızıklarından da uzun uzadıya bahs etmektedir. Bir insanın âhirette ulaşacağı imkânları görmeden, dünyada onun zenginliğini yalnız eriştikleriyle ölçmek eksik bir değerlendirme olur.

İktisatçılar "nedret" ve "vefret" diye iki tabir üzerinde dururlar. Nedret; mal, mülk ve rızık kaynaklarının insanlığa yetmeyeceği, iddiasıdır. Hatta bir İngiliz iktisatçısı olan Malthus'a göre, yeryüzünde insan sayısı arttığı halde, besin kaynaklarında bir artış olmadığına göre, insanlık acından ölecek ve dünyanın sonu gelecektir.

İki asır önceki bu kehânet boşa çıkmış ve gün geçtikçe besin kaynaklarında büyük artışlar olmuştur. İşte "vefret" de bu mânâdadır. Batılı meşhur iktisatçılardan olan Dr. Colin Clark'ın tespitine göre, dünyanın besin kaynakları 28 milyar insanı rahat besleyebilecek durumdadır. Bu bakımdan aslında insanlık için bir kıtlık tehlikesi yoktur. Fakat insanların tembelliği, becersizliği, üretimde verimliliği artıramayışı belki bir kıtlık sebebi olabilir. Ama bu, kaynakların yetersizliğinden değil, insanların ihmalleri ve düşüncesizliklerinden ileri gelebilir. Şüphesiz bölüşüm adaletsizliğinin de giderilmesi gereklidir. Bu arada israf çılgınlığının da önüne geçilmesi gerekir. Üzücüdür ki, dünyada silâhsızlanma gayretleri de sonuç vermedi. Bugün silâha yapılan harcamalar, açlık çeken insanlara dağıtılabılır. Bütün bunların yanında malî imkânların Allah yolunda harcanması da emrolunmaktadır. Zekât, kurban, sadaka ve sırasında ödünç verme bu emirler arasındadır.

Diğer taraftan insan rızık maddî ve manevî olmak üzere iki kısma ayrılır. Ekmek, peynir, elbise, ayakkabı, saat, kalem, bilgisayar, iletişim araçları ve gözlük birer maddî rızık oldukları gibi, Allah, peygamber ve din sevgisi, iman ve ibadet sevgisi de birer manevî rızıktır. Vatan sevgisi, meslek sevgisi de şüphesiz manevî rızıklardan sayılır.

Kâinatımızdaki renkler ve güzel kokular da manevî rızıklardandır. Allah bu nimetlerini fark etmemizi istiyor. Meselâ Rahman sûresinin 12. ayetinde yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkilerden; 76. ayetinde cennette yeşil yastıklar ve harikulâde güzel döşeklerden bahsedilmektedir. Özel mülkiyetimizde olmasa bile, dağlar, denizler, gökyüzü, yeryüzündeki bahçeler, parklar ve ormanların manzaraları da duygulu ruhları doyuran manevî rızıklardır.

İnsanın en ince, en küçük ihtiyaçları bile Kur'an-ı Kerimle karşılanmaktadır. Kendimizin bile fark edemediğimiz nice duygularımız, Kur'an-ı Kerimle tatmin olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in ısrarla kendisini okunmaya çağırması, peygamberimizin bu yoldaki teşvikleri işin önemini vurgulamaktadır. Midemiz, rızık istediği gibi gözümüz, kulağımız da rızık istemektedirler. Yenilecek, içilecek, lezzet alınacak şeyler, görülüp işitilecek şeyler de bunlara cevap vermek için yaratılmışlardır. Meselâ, insan ruhunun Kur'an-ı Kerim'in zevk verici sesine, insanın aklının, Kur'an-ı Kerim'de akla hitap eden, düşünmeyle ilgili ayetlere ihtiyacı vardır. İlimle ilgili ayetler, insanın bilgi ihtiyacını karşılamakta, insan ilişkileri ile ilgili ayetler ise, sosyal hayatın şekillenmesine yön vermektedir. Kalp, ruh, hatta hayal de rızka muhtaçtır ve kendilerine münasip rızıkları hazırlanmıştır. Hele bir de gönlümüzün rızkını düşürsek, konu çok daha derinleşir. Gönül, dünyaya doyamıyor. 90 yaşındaki insan bile yaşamak istiyor. Her canlının, her varlığın kendine münasip rızkını yaratan Allah, gönlümüzün sonsuz yaşama arzusu-nu hiç cevapsız bırakır mı? Evet, bırakmamış ve Cenneti yaratmıştır.

Rızık, hayattan sonra nimetlerin en büyüğü, hamd ve şükrü celp eden bir hazine, insanı ibadet, dua ve niyazlara sevk eden bir kaynak durumundadır. Dolayısıyla her an bize Allah'ı hatırlatmaktadır. Dinimizde mukaddes olan iman ve Kur'an gibi yüce değerler rızıktan çok, nimet olarak ifade edilirler. Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihler, Allah'ın nimet verdiği kimseler olarak bildirilmişlerdir. Onlara verilen bu nimet iman ve İslâm nimetidir.

Öte yandan rızık kavramı, Kur'an-ı Kerim'de sık geçen kelimelerden biridir. Rızık, sosyal ve iktisadî hayatın merkezinde bulunan, bütün hayatî faaliyetleri örgütleyen bir konumdur. Fert olarak, toplum olarak ne yaparsak yapalım, sanki hedefinde rızık vardır. Kesb ve sây ise rızkın elde edilmesinde önemlidir.

Ana karnında ve çocukken, rızık kendisine gönderilen insan yavrusunun; gücü kuvveti arttıkça, Al-

lah'ın çalışıp kazanma emirlerine muhatap olmaktadır. Bir taraftan Necm sûresinde (39-40) "insan için çalışmasından başka bir şey yoktur; çalışmasının karşılığını ise görecektir" buyrulurken, diğer taraftan Hûd sûresinin 61. ayetinde, insan oğlunun ömrünü geçireceği yeryüzünü bayındır hale getirmesi istenmektedir.

Yukarıda işaret edildiği gibi, Kur'an-ı Kerim'de, çalışıp kazanma, girişimcilikte bulunma ve her türlü üretim faaliyetleri "kesb" deyiimi ile ifade edilmiştir. Aynı mânâda "sây" kelimesi de geçmektedir. Gerçekte rızık veren yalnız Allah'tır. Ancak Ce-

nab-ı Hak bunu kanunlara, sebeplere bağlamıştır. Sünnetullah'a uygun olan tavır, bir meslek edinip kurallara uygun şekilde gayret göstermektir. Gerçi Kur'an-ı Kerim'de mucize gıdalara da yer verilmiştir. Fakat kulların bunu beklemeye hakları yoktur. Kula gereken, ilerleme ve kalkınma kurallarına uymak, helâlinden rızıkına kavuşmaktır. Medeniyet tarihçileri kalkınmış ülkeleri göz önünde tutarak bunu coğrafi şartlara, yahut iklim şartlarına veya ırkî özelliklere bağlamışlar, ancak bu özelliklere sahip olanların bir kısmının ilerlediği, bir kısmının geri kaldığını görmüş, araştırmalarını derinleştirirken, bunun yalnız eğitimle mümkün olduğu kanaatine varmışlardır. Bunun tipik bir örneği olarak da Japonya'yı göstermişlerdir. Japonya'nın geniş toprağı yoktur. Ama eğitimle Japon insanının ruhuna çalışkanlık ve üretkenlik işlenmiştir. Avare gezen ve boş duran bir Japon insanını göremezsiniz. Onlarda bilgi, temel güç ve sermayedir. Sonuçta kaliteli insan, kaliteli düşünce ve kaliteli ürünler ortaya çıkmaktadır. Japonya'da 15 yıl kalmış olan bir ilim adamımız, verdiği bir konferansta sözlerini şöyle bitirmişti : "Kalkınmanın yolu birdir. Başkaları nasıl kalkınmışlarsa, onları örnek alarak biz de kalkınabilir ve daha insanî çizgiler üzerinde bütün dünyaya örnek olabiliriz." Hoca, haklıdır. Çünkü bugünkü teknoloji insanların işini kolaylaştırdı, fakat onları mutlu edemedi. Dolayısıyla insanlık bir gönül medeniyeti arayışı içindedir. Mevlânaların ve Yunusların yaşadığı medeniyetin teknoloji ile kucaklaşması gerçek mutluluğu doğurmuş olacaktır.

İlk peygamberden itibaren peygamberler, madî hayatın, çalışıp kazanmanın üretimin de örneklerini vermişlerdir. Mesleklerin temelleri peygamberler tarafından atılmıştır. En eski meslekler tarım, ticaret, sanat (buna sanayi de eklenmiştir), işçilik ve memuriyettir. İlk insanlar avcılıkla, ziraatçılıkla geçiyorlardı. Tefsirlerimizde Hz. Adem'in ziraatçı da olduğu ve bunların temsilcisi bulunduğu belirtilmiştir (Taberî Tefsiri). Hz. Yusuf'un üretme ve pa-

zarlamaya, denk bütçe yapımına örnekler verdiği; Yusuf sûresinde bildirilmiştir (54-55). Şuayip peygamberin ölçü ve tartıda hile yapan milletin hareketlerini önlemeye, ticaret ahlâkını yerleştirmeye çalıştığı ve peygamberlerini dinlemeyenlerin helâk oldukları Hüd sûresinin 85-86. ayetlerinde bildirilmiştir. Dâvut peygamber ile oğlu Süleyman peygamberin ileri teknolojinin örneklerini verdiği belirtilmiştir (Enbiya 80-81; Neml 42-44; Sebe 13).

Süleyman peygamber zamanında ileri bir medeniyet hayatı yaşıyordu. Süleyman (a.s.) kristal bir sarayda oturmakta idi. Onun çağdaşı olan ve güneşe tapan kraliçe Belkis, Hz. Süleyman ile tanışmaya gelmişti. Kristal sarayın önünde suya gireceğini sanarak paçalarını sıvamaya kalkıştı. Hizmetçiler bunun su olmadığını peygamber ve devlet başkanı olan Hz. Süleyman'ın kristal sarayı olduğunu belirtirler. Belkis, Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkarken, sarayın ihtişamı karşısında gözleri kamaştı ve derhal "Süleyman ile beraber, ben de âlemlerin Rabbi olan Allah'a inandım" dedi. Bu olay, Neml sûresinde heyecanlı bir şekilde anlatılmaktadır. Acaba niçin anlatılmaktadır? Kıyamete kadar inanmış insanların yüksek bir hayat standartına sahip olarak başkalarının da inanmalarına sebep olmak için...

Kasas sûresinde Hz. Musa'nın şahsında bir işçinin hem güçlü, kuvvetli, hem de güvenilir olması gerektiği belirtilmiştir. Bakara sûresinde ise girişimci insanın nitelikleri anlatılmış, onun hem bedenen güçlü ve kuvvetli olması, hem de işinin gerektirdiği bilgilere sahip bulunması icap ettiği belirtilmiştir. Yine Bakara sûresinde hiç kimseden gücünün yetmediği bir şeyi yapmasının beklenmediği, ama herkesin yapabildiğini yapmaya mecbur olduğu belirtilmiştir. Asr sûresindeki "Husr" kelimesini açıklarken, Hamdi Yazır, "bir insan yapabildiğinin en iyisini, en güzelini yapmadıkça o'da bir bakıma hüsrana içindedir" demektedir. "İki günü birbirine denk olan mümin aldanmıştır" hadisini bilmeyenimiz çok azdır.

Bilim, teknoloji ve ekonomisini geliştiren Hollanda, başka ülkelere fabrika kurmakta, yani bilim ve teknoloji ihraç etmektedir. Teknolojisini bu derece geliştirmiş olan bu ülke, tarımcılığını da aynı seviyede geliştirmiştir. Dünyanın çoğu ülkelere yağ, peynir ve sebze ihraç etmektedir. Halbuki bu ülkenin toprağı Konya'dan küçük, nüfusu ise İstanbul'un nüfusundan azdır. Fakat eğitim seviyesini çok yükseklerle çıkarmayı başarmış ve bilgisini iş haline dönüştürmüştür. Aslında ülkemiz potansiyel imkanları ile böyle bir ülke olmaya namzettir. Bir taraftan teknolojiimizi ve sanayimizi geliştirirken, diğer taraftan, tarım, turizm, denizcilik, yeraltı hazinelerimizi, özellikle madenlerimizi işletmeliyiz.

Kur'an-ı Kerim'de "et-tayyibât, el-hâbisât" şeklinde iki tabir vardır. Tayyibât; helâl, hoş, temiz, gü-

zel, sevimli ve çekici olan şeylerdir. Hâbisât ise haram, temiz olmayan, iğrenç şeylerdir. Allah'ın tayyibâtı helâl, hâbisâtı ise haram kıldığı açıkça ifade edilmiştir (A'raf, 157). İnsanlara düşen, vahiyle haram kılınmış olanları haram, helâl kılınmış olanları da helâl bilmektir. Rızık da helâl ve haramı vardır. Bir işin; akıl, can, mal, nesil ve dini koruma şeklinde formüle edilen dinimizin temel amaçlarına açıkça zarar vermesi onun haram kılınmasının temel sebebi ve açıklaması olarak kabul edilmiştir. Akli korumak için, içki ve uyuşturucular; canı korumak için, adam öldürmek, cinayet; malı korumak için, hırsızlık; nesli korumak için, zina ve fuhuş; dini korumak için de, bâtıl inanışlara saplanmak haram kılınmıştır.

Kur'an'da insanın dünya ve ahireti ile ilgili bulunan "hayır" ve "şer" diye iki kavram vardır. Bunlar

dolaylı yoldan rızıkla da ilgilidir. Hayır istenilen, şer ise kaçınılan şeylerdir. Hz. İbrahim'e verilen mallar hayır, Karûn'un sahip olduğu mallar ise, şerdir. Onun için Allah'tan her şeyin hayırlısını isteriz. İş hayatında haksızlıktan sakınmak, işçi ve işverenin ilişkilerini gönül rızasına dayandırmak çok önemlidir. Helâl ile beslenmek, her şeyin iyi ve hayırlısını kullanmak sağlığın ve huzurun temelidir.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ifade de bereketir. Bereket, dua ve ibadet ile elde edilmeye çalışılan bolluk, genişlik, hayır ve mutluluktur. İyi ve hoş karşılanan bir şeyin süreklilik arz etmesine de bereket denilmiştir. Allah'ın dilediği kullarına yerden ve gökten bereket kapılarının açılacağı da müjdelendirilmiştir. Biz de rızıkımızın ve bu yazımızın bereketli olmasını Allah'tan niyaz ederiz.

Kutlu Geceler Kandillerimiz

Rahmet ve mağfirete vesile olan üç aylara girmek üzereyiz. Recep, Şaban ve Ramazan-ı Şerif ve bu aylar içerisinde bulunan Regaib, Mi'rac, Berat ve Kadir geceleri ilâhî feyiz ve bereketle bezenmiştir. Bu feyizli gecelerden ilki olan Regaib Kandilini bu ayda idrak edeceğiz.

Kandiller, yıldızların semayı aydınlattığı gibi yüreklerimizi aydınlatan gecelerdir. Bu geceler, kendini bilmenin ve bir beşer olarak ilâhî kudret karşısındaki acziyetimizin şuurunda olarak taat, ibadet ve şükürlerimizi artırmanın bir vesilesidir.

Kandillerin bizlerin için önemli yönlerinden biri modernleşmenin beraberinde getirdiği yalnızlaşmaya neşter vurmasıdır. Bu günlerde hayat paylaşılır, hatırı sorulmayan dostların, arkadaşların, akrabaların, anne ve babalarımızın hatırları sorulur, gönülleri alı-

nır, ziyaretler yapılır, uzakta olanlara telefonlar edilir, mesajlar çekilir.

Gün geçtikçe modern insan yalnızlaşıyor ve hayatın keşmekeşliği içerisinde yüzünü sürekli dışarıya, geçici olana, akıp gitmekte olana fazlasıyla döndürmekte; öze dönüşünü ihmal etmekte ve gönlünü arındırmak için içe dönük bir bakış yapmamakta, iç kritikte bulunmamaktadır. Kendini sorgulamamanın bedelini ise, çok ağır ödemektedir.

Çünkü insanı sadece dünyevî varlık ve maddî güçler mutlu kılmamaktadır. Allah'a sığınmanın, O'nun emirlerine boyun bükmenin verdiği hazzı ona hiçbir şey verememektedir. Allah'ın kulu olduğu bilincinden yoksunluk ve Allah'ı unutma ve hayatın dışında tutma çabaları ve O'na karşı kulluk borcunu umursamama, insanı Allah'ın inayet ve engin rahmetinden uzaklaşmasına

sebeptir. Bir başka anlatımla, etrafını kuşatan bunca kanıt ve kendisine verilen akıl nimetine rağmen Allah'ı unutan, O'na kul olma idraki içinde olmayan insan, ilâhî rahmetten uzaklaşarak gerçek anlamda kendine yabancılaşmakta, hayatın anlamını kaybederek, ömrünü beyhude bir biçimde tüketmekte ve ahirete hazırlıksız olarak gitmektedir.

Ayrıca insan davranışlarında merkezi konumda olan kalbin ihmal edilişi, beraberinde kalbî kirliliği getirmektedir. Kur'an-ı Kerim'de kalbi kirliliğinin sebebinin günahlar oldu şöyle ifade edilmektedir: "Hayır! Bîlâkis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirlilemiştir" (Mutaffifin, 14) Ayette geçen "kalp kirlenmesi" tabirini, Hz. Peygamber (s.a.s.) de: "Kul bir günah işlediğinde, kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer o günahından tevbe

edip uzaklaşırsa kalbi saydamlaşır. Eğer tevbe etmeyip günah işlemeye devam ederse, o siyah nokta artar ve kalbi istila eder..." (İbn Mace, Zühd, 29) diye açıklamaktadır.

Bu kirlilik sadece kalpte kalmamakta, dışarıya bencillik, şehvetpe-restlik, merhametsizlik, sahtecilik olarak yansımaktadır.

Bu niteliklere sahip insan, sadece kendi yüreğini tüketmekle kalmamakta; yol açtığı zararlı davranışlarıyla da diğer insanları üzmemekte ve yüreklerini sızlattırmaktadır.

Aslında ızdırıp, acı ve ağrı içerisinde inleyen hastanın ilâç ve doktoru beklediği gibi katılaşmış ve bütün hücreleri zifiri karanlık içerisinde bulunan yürekler, bu hallerinden kurtulmak için bir menfez aramaktadır. Tabii ki insanın bu vurgun, kaos ortamından kurtulması için bir karar vermesi, nefisini aşması gerekiyor. Karar verenler için duaların kabul olacağı kutlu anlar gerekiyor. İşte bu kutlu anların yoğun olduğu zamanlar, üç aylar ve içerisindeki kandil geceleridir.

Kandil geceleri, huzuru arayan bir yürek için bir imdat çağrısı ve kurtuluşudur.

Kandil geceleri, hayata beyaz yeni bir sayfa açmaktır. Bu geceler, yüreklerimizin bir menfezidir. İlâhî rahmet, bir menfez bulup yüreklerimize düştüğünde; kararmış, katılaşmış, kılıflara bürünmüş kalplerde dönüşüm başlıyor, nefis Rabbiyle barışıyor, insan gerçek huzura ve doyuma ulaşıyor. Davranışlarımızda güzellikler, salih ameller ortaya çıkıyor.

Bütün bu güzellikler kandil gecelerinde yakılan bir tevbe kıvılcımıyla kendini gösteriyor. Tevbe küllî bir arınma, yıkanma sürecidir. Tevbe, Yüce Allah'ın tertemiz verdiği yürekleri, Ona salim bir şekilde arz etme çabasıdır. Bunun için yüreklerimizde şirk ve küfürden, cehalet ve kötü huylardan bir eser olmamalıdır. Günahattan arınmış bir yürekle huzura çıkmak en büyük tutkumuz olmalıdır. Zira Yüce Allah huzuruna temiz bir

Kandil geceleri, huzuru arayan bir yürek için bir imdat çağrısı ve kurtuluşudur. Hayata beyaz yeni bir sayfa açmaktır. Bu geceler, yüreklerimizin bir menfezidir. İlâhî rahmet, bir menfez bulup yüreklerimize düştüğünde; kararmış, katılaşmış, kılıflara bürünmüş kalplerde dönüşüm başlıyor, nefis Rabbiyle barışıyor, insan gerçek huzura ve doyuma ulaşıyor. Davranışlarımızda güzellikler, salih ameller ortaya çıkıyor.

kalp ile çıkmamızı istemektedir. (Şuara, 89)

Ancak bu gecelerde yapılacak tevbe öncesi hazırlıklarımız da olmalıdır. Önce yediğimiz ve içtiğimizin arı duru helâl olup olmadığına bakmalı, hak ve hukukunu çiğnediğimiz gönüllerle barışmalıyız. Ardından Yüce Allah'ın ardına kadar kadar açık rahmet kapisinin eşiğine varıp, yanık bir gönülle, mümkünse dualarımızı gözyaşlarıyla süsleyerek, zihnimizde tekrar günahlara dönme düşüncesi olmadan, bin bir nedamet içerisinde, dilde kalmayan yüreğe inen bir tevbe yapmalıyız. Zira Yüce Allah: "Allah tevbe edenleri, arınanları ve tertemiz olanları sever." (Bakara, 222)

Böyle bir tevbe, Allah'ın af ve mağfiretini celp edecek, arınmış arı duru bir yürekle ertesi güne uyanmamıza sebep olacaktır.

Nice ihlâsla Yüce Allah'a yönelen Müslümanın yürekleri bu kutlu gecelerde istikamet bulmuş ve nice zamandır boş bıraktığı namaz safılarındaki yerini almasına vesile olmuştur.

Bu itibarla; kandil geceleri kalpleri onarmanın güzel bir zamanı... Nefis muhasebesi yapmamız için altın fırsat. Çünkü malayani ve dünyanın meşgalesi, bize bu nefis muhasebesini yapmamızı unutturuyor. Bu geceler, dünya kendimizle baş başa kalıp, nefis muhasebesi yapmamız için çok büyük bir imkândır. Bir gece de olsa kandiller, dünya gailelerinden zihnimizi uzak tutmak için güzel bir fırsat.

Nefis muhasebesi, Yüce Allah'la iletişimimizi sorgulama; geçmişimizi, içinde bulunduğumuz durumu, geleceğimizi gözden geçirmedir. Kendimizle hesap günü gelmeden önce hesaplaşmaktır. Manevî kayıplarımıza nedamet, yaptığımız ibadetlerin ilâhî rahmete vesile

Allah'ın kulu olduğu bilincinden yoksunluk ve Allah'ı unutma ve hayatın dışında tutma çabaları ve O'na karşı kulluk borcunu umursamama, insanı Allah'ın inayet ve engin rahmetinden uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

le olup olamayacağını tefekkürdür.

Bu muhasebe neticesi, içinde bulunduğumuz nokta ile ilâhî rıza arasındaki açığı tespit edilerek, artılar eksiler çıkarılır ve bir değerlendirme yapılır. Eksiler ve eksiklerimiz var ise, ölüm gelip çatmadan önce bir an evvel hayatımıza istikamet kazandırmak için bir telâfi programı hazırlamalı, günahla yaralanmış yüreğimizi, hücrelerimizi tevbe ile onarmalı ve bu arınmadan sonra sürekli ve istikbalimizin ilâhî rızaya muvafık olması için son nefesi teslim edinceye değin gayret sarf etmeliyiz. Çünkü sık sık nefis muhasebesi yapıp, ilâhî rotadan şaşmayan bahtiyar kalpler, nedamet ve yakınma içerisinde olmadan, saf bir

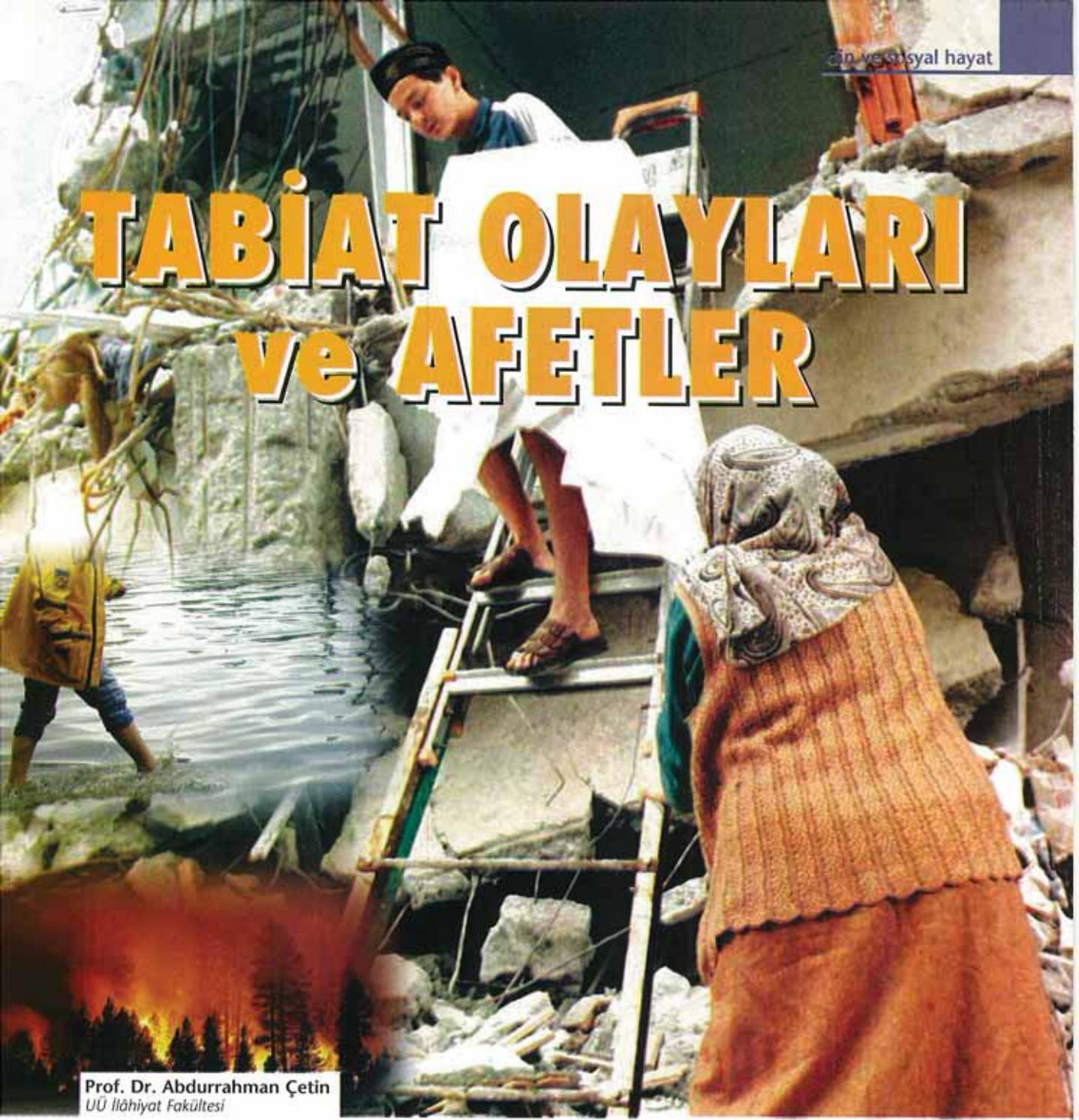
yürekle bu fânî âlemden, ebedî âleme mutlu ve kazançlı gideceklerdir.

Günlük hayatın rutin telâşları içinde özeleş-tiriye hiç fırsat bulamadan, farkına bile varmadan dünyaya veda ediş, ne kadar acı... Ne büyük bir kayıp...

Bunun için kandil geceleri hayatımızda bir ab-ı hayat, dirilik iksirimiz olsun. Bu geceleri evlerimize, sokaklara ve bütün yüreklere taşıyalım. Eşimize, çocuklarımıza, komşularımıza ikramlarla bulunarak kandil günlerini renklendirelim. Aramızdaki sevgi bağını, dayanışma ruhunu güçlendirelim. Kırgın gönülleri barıştıralım. Elimizi ve gönlümüzü uzanabileceğimiz herkese açalım. Cemaatle namaz kılarak cemaat olmanın ve anne-baba çocuklar birlikte saf tutarak aile olmanın bilincine vararak yüreklerimiz Yüce Yaratıcıyla buluşmanın huzurunu yaşasınlar.

Nice birlik ve beraberlik içinde af ve mağfi-rete vesile olan kandillere...

TABIAT OLAYLARI ve AFETLER

Prof. Dr. Abdurrahman Çetin
UÜ İlahiyat Fakültesi

Tabiat ve tabiat olayları

Tabiat yani doğa; Allah'ın yarattığı şeylerin tamamı, kâinatın / evrenin bütünü, maddî âlem demektir. Bu âlemde görülen olaylara da tabiat olayları denir. Tabiatı Allah yarattığı gibi, tabiat olaylarının yaratıcısı da Allah'tır. Tabiatı Allah yerine koyup: "Bunu tabiat verdi, doğa yaptı" demek haramdır. Her şeyi Allah yaratmıştır, tabiatı ve tabiatta bulunan canlı cansız bütün varlıkları da Allah yaratmıştır.

Tabiat, Allah'ın koyduğu kanunlara göre hayatini devam ettirmektedir. "Tabiat kanunları" denilen şey, Allah'ın koyduğu kanun ve kurallardır.

Bir tek yaratıcı vardır; o da Allah'tır.

Güneş ve ay tutulması, mevsimlerin oluşması, rüzgârların esmesi, kar ve yağmurların yağması yahut yağmaması, yıldırım, sel, deprem, toprak kayması, ağaç ve bitkilerin çiçek açması, ürün vermesi, sonra da sararıp solması, insan ve hayvanların doğup büyümesi, yaşlanması ve ölmesi... vb. bütün olaylar, Yüce Allah'ın gücü, takdiri ve koyduğu kanunlar çerçevesinde gerçekleşir.

Afetler

Afet; belâ, musibet, hastalık gibi mânâlara gelir. Başta inkâr, şirk, küfür gibi inançla ilgili hususlar olmak üzere, insanın kendisinde bulunan birta-

kıym ahlâkî bozukluklar, meselâ riya, kin, kıskançlık gibi duygular; yalan, gıybet, iftira gibi kötü sözler, İslâm ahlâkında afet olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca insanın yaptığı kötülükler ve günahlar da afet olarak nitelenmiştir. (Afet kavramı hakkında bkz: Mustafa Çağrı, "Afet", DİA, I, 398.)

Bir de halk arasında daha yaygın olarak kullanılan afet anlayışı vardır ki, bu da başa gelen üzücü olaylar, özellikle deprem, sel baskını, kuraklık, salgın hastalık ve yangınlar gibi toplumu kuşatan olumsuzluklar afet olarak değerlendirilir. Bu bahiste özellikle bu konular üzerinde durulacaktır.

Afetlerin hikmeti

Dinimizde başa gelen birtakım olumsuzluklar belâ kelimesiyle nitelendirilmiştir ki, bunda derin bir hikmet ve incelik vardır. Çünkü belâ terimiyle, Yüce Allah'ın insanları denemek için verdiği maddî ve mânevî sıkıntı, dert ve külfetler kastedilir. Esasen belâ kelimesi sözlükte deneme, sınama, imtihan anlamındadır. Başa gelen olumsuzluklarla insan denenmiş olmaktadır. (Bu konuda bkz: Süleyman Uludağ, "Belâ", DİA, V, 380) Bu husus, aşağıdaki âyetlerde açık bir şekilde görülmektedir:

"Andolsun ki sizi, biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır." (Bakara, 155-157)

"Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur. Öldüren de diriltiren de O'dur." (Necm, 43-44)

"Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır. (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarımayasınız diye açıklamaktadır." (Hadid, 22-23)

"Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi (ölümünü) ertelemeyiz. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." (Münâfikûn, 11)

"Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi bilendir." (Teğâbûn, 11)

Peygamberimizden hadisler

Peygamber Efendimiz, başa gelen olumsuzlukların kötülük olarak değerlendirilmemesini, bunların imtihan vesilesi olduğunu ve Müslümanın sabrı ölçüsünde mükâfat kazanacağını bildirmiştir. Onun konuyla ilgili bazı hadisleri şöyledir:

"Musibetlerin çoğu enbiyaya, sonra evliyaya, daha sonra da derecelerine göre diğer insanlara isabet eder. Kişi, dindarlığına göre imtihana tabi tutulur. Dininde salâbet (sebat) sahibi olanın imtihanı daha zordur. Daha az salâbet sahibi olanın imtihanı da dindarlığı nispetinde olur. Bu şekilde belâlar günahlardan arınıncaya kadar kulun başından eksik olmaz." (Tirmizî, Zühd, 56; İbn Mâce, Fiten, 23)

"Yüce Allah bir kimseye hayır dilerse, (O kimsenin günahlarını bağışlamak ve derecesini yükseltmek için), onu musibete uğratar." (Buhârî, Merdâ, 1)

"Mükâfatın büyüklüğü, imtihanın büyüklüğü oranındadır. Yüce Allah bir kavmi severse, onları imtihan eder. Bir kimse Allah'ın takdir ettiğine razı olursa, Allah da ondan razı olur. Bir kimse imtihana razı olmaz isyan ederse, Allah'ın gazabına uğrar." (Tirmizî, Zühd, 56; İbn Mâce, Fiten, 23)

"Erkek olsun kadın olsun, bir mümin Yüce Allah'a günahsız, tertemiz kavuşuncaya kadar, başından, çocuklarından, malından belâ eksik olmaz." (Riyâzü's-Sâlihîn ve Tercemesi, 1, 81)

Bununla birlikte her türlü olumsuzluklardan Allah'a sığınmak ve Allah'tan âfiyet dilemek de Peygamberimizin tavsiyeleri arasındadır." (Tirmizî, Deavât, 91)

Afet sonucunda ölenler

Dinimize göre Allah yolunda canını veren kimseye şehit denir. (İSAM, İlmihal, İstanbul 1999, 1, 377) Bunun dışında bazı durumlarda hayatını kaybedenlerin de şehit sayılacağı bildirilmiştir. Peygamberimizin hadislerinden öğrendiğimize göre: 1- Veba, kolera, sıtma vb. bulaşıcı salgın hastalıktan ölen, 2- Karın hastalığından ölen, 3- Suda boğulan, 4- Yıkık altında kalıp ölen (Buhari, Cihad, 29), 5- Zâtülcenbden (akciğer hastalığından) ölen, 6- Yaranarak ölen, 7- Hamile olarak ölen kadın, 8- Yol kesenler tarafından öldürülen, 9- Haksız yere öldürülen (Tecdî-i Sarîh Tercemesi, VIII, 293; İSAM, İlmihal, 1, 377-378), 10- Malını muhafaza uğrunda öldürülen kimseler şehittir. (Buhari, Mezâlim, 33) Peygamberimiz: "Şehit, cennettedir." (Ebû Dâvud, Cihâd, 25) buyurmuştur.

Bazı toplumların başına gelenler

Afet ve musibetler imtihan için olabileceği gibi, bazen ceza olarak da gerçekleşebilir. Kur'an-ı Kerim'de bazı toplumlarda görülen yaygın inkâr ve azgınlık sebebiyle onların toptan cezalandırıldıkları bildirilmiştir.

Meselâ Yüce Allah, inkârda direnen Nuh kavmini tufanla, zenginliğiyle övünüp inanmayı reddeden Ad kavmini yıldırımla, Semud kavmini korkunç bir çığlıkla, homoseksüel bir toplum olan Lut kavmine taş yağdırarak, hilekârlıklarıyla ünlü Medyenlileri korkunç bir sesle, Firavun ve yandaşlarını da suda boğarak cezalandırmıştır. Kur'an'ın muhtelif yerlerinde anlatıldığı gibi, Hud sûresinde topluca ifade edilen (Bkz: Hud, 25-99) bu gerçeklerin sonunda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"(Ey Muhammed!) İşte bu, (halkı helâk olmuş) memleketlerin haberlerindendir. Biz onu sana anlatıyoruz; onlardan (bugüne kadar izleri) kalan da vardır, biçilmiş ekin (gibi yok olan) da vardır. Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, zararlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı. Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, onun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir! İşte bunda, ahiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün (bütün mahlûkatın) hazır bulunduğu bir gündür." (Hud, 100-103)

Şu ayetler de dikkat çekicidir: "İnsanların bizat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler. De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi." (Rum, 41-42)

Abdullah bin Ömer'in bildirdiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Allah, bir toplu-

ma azap etmek isteyince, o toplum içinde bulunan (iyi ve kötü) herkese azap dokunur. Sonra (kıyamet gününde) herkes kendi amellerine göre dirtililir (iyiler mükâfat, kötüler ceza görür)." (Müslim, Cennet, 84)

Peygamberimize: "İçimizde iyiler olduğu halde felâkete uğrar mıyız? diye soruldu. Peygamberimiz şöyle cevap verdi: "Fenalık çoğalırsa, evet." (Riyâzü's-Sâlihîn ve Tercemesi, I, 231)

Peygamberimiz: "Allah'a yemin ederim ki, ya iyiliği emreder ve kötülükten nehyedersiniz, yahut Yüce Allah size azap gönderir. Sonra Allah'a yalvarırsınız, fakat duanız kabul edilmez." (Tirmizi, Fiten, 8) buyurmuştur.

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimize hitaben: "Sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerler-

ken de Allah onlara azap edici değildir." (Enfâl, 33) buyurmuştur. Bu ayet; Peygamberimiz vefat ettikten sonra da onun sünneti yaşatılırsa, Peygamberimizin ruhaniyetinin bu kimselerin arasında olacağı ve böylece Allah'ın onlara da toptan azap etmeyeceği; bunun yanında istiğfarın kıyamete kadar geçerli olduğu ve Allah'a tevbe edip O'dan af,

mağfiret ve rahmet dileyenlerin de toplu azaptan kurtulacakları şeklinde de yorumlanmıştır. (Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1988, III, 507) Bu ayetle ilgili olarak Peygamberimizin şöyle buyurduğu da nakledilmiştir: "Yüce Allah, ümmetim için bana iki güvence indirdi: 'Sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir.' Ben vefat edince onlara kıyamete kadar istiğfarı bırakacağım." (Tirmizi, Tefsir, Enfâl, 9)

Peygamberimiz ve tabiat olayları

Peygamberimiz, şiddetli rüzgâr estiği zaman endişe eder, ümmetinin başına bir musibet gelmemesi için Allah'a dua ederdi. (Buhari, Istiskâ, 25)

Peygamberimiz yağmuru gördüğü zaman "Allah'ım, bize faydalı yağmur ver" diye dua ederdi. (Buhari, Istiskâ, 23)

Enes bin Mâlik şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.) zamanında kuraklık olmuştu. Bir cuma günü Rasûlullah hutbe okurken, bir kimse ayağa kalkarak:

- Ya Rasûlallah! Mallarımız helâk oldu, çocuk çocuk aç kaldı. Bizim için Allah'a dua ediver dedi. Peygamberimiz iki elini kaldırdı ve:

- Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver, diye duaya başladı ki, biz o sırada gökyüzünde hiçbir bulut parçası görmüyorduk. Allah'a yemin olsun ki, bulutlar dağlar misali gökyüzünü kaplamadıkça Rasûlullah ellerini indirmede ve minberden de inmedi. Nihayet yağmur tanelerinin onun sakalı üzerinde yuvarlandığını gördüm. Yağmur bir hafta boyu devam etti. Ertesi cuma, bu sefer yağmurun zarar vermeye başladığı ifade edilerek, Peygamberimizden yağmurun kesilmesi için dua etmesi istendi. Rasûlullah:

- Allah'ım etrafımıza yağdır, üzerimize değil diye dua etti. Bunu söylerken de eliyle hangi yöndeki buluta işaret ediyorsa, orası açıldı ve Medine'nin üzeri tamamen açıldı, diğer bölgelere

(dağlara, tepelere, derelere, ağaçlıklara) ise bir ay bol bol yağmur yağmaya devam etti. Çevreden gelenler bol yağmur yağdığını söylediler. (Buhari, Cuma, 35; Istiskâ, 6,24; Müslim, Istiskâ, 9)

İnsanların başına gelen afetlerden birisi de depremlerdir. Deprem teknik tanım olarak, toprağın derinliklerinde biriken enerjinin boşalması sebebiyle yerin kırılması, çökmesi ve kaymasıyla meydana gelen sarsıntıdır. Deprem, Allah'ın koyduğu kanunlar çerçevesinde gerçekleşen bir olaydır.

İnsanlar deprem, kuraklık, sel baskını, salgın hastalık... gibi afetlerden ders çıkarmalı, olayları sebep sonuç ilişkisine bağlayıp geçiştirmemeli, gereken maddî ve manevî tedbirleri almalıdır.

Musibete karşı tedbir

Hayır da şer de Allah'tandır. Ancak hayrın ve şerrin yaratılmasında kulun da büyük rolü vardır. Kul hayrı isterse, Allah hayrı yaratır; şerri yani kötülüğü isterse onu yaratır. Nitekim bir ayette buna işaret edilerek şöyle buyurulmuştur: "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder." (Şurâ, 30)

İnsanlar tabii afetlere, salgın hastalıklara karşı tedbir almakla mükelleftir. Meselâ sel baskınlarına karşı korunmak için yerleşim ve tarım alanlarını buna göre belirlemek, salgın hastalıkları önlemek için tıbbın gösterdiği tedbirleri almak gerekir. Depremle ilgili olarak da konunun uzmanlarının tavsiyesine göre: 1- Depremden korunmak için öncelikle sağlam zemine, sağlam binalar yapmalıdır. 2- Binaların depreme dayanıklılığı kontrol ettirilmeli, gerekiyorsa bina güçlendirilmelidir. 3- Bina içindeki gardrop, kitaplık ve tablo gibi düşebilecek, devrilebilecek eşyalar duvara sabitlenmelidir. 4- Gerekli ilaçlar, ilk yardım çantası, el feneri, radyo, para, bir miktar bisküvi, kuru yiyecek vb. lüzumlu görülen şeyler önceden bir valiz içinde hazır bulundurulmalıdır. 5- Aile arasında deprem anında ne yapılacağı, nasıl davranılacağı önceden konuşulmalı, uygulaması yapılmalıdır. 6- Elektrik, su ve gaz şebekesinin nereden ve nasıl kapatılacağı önceden öğrenilmelidir. 7- Deprem sırasında sakın olmalı, sağlam bir masanın altına girerek veya sağlam bir eşyanın yanına sığınarak başı korumaya çalışmalıdır. 8- Düşebilecek veya devrilebilecek eşyalardan uzak durmalıdır. 9- Deprem sırasında balkon, merdiven ve asansöre koşmamalı, bina içinde kalmalı, sarsıntı bitince bina terk edilmelidir.

İmkânlar ölçüsünde gereken önlemleri aldıktan sonra Allah'a tevekkül etmelidir. Yüce Allah, hayatı ve ölümü kimin daha iyi ve güzel iş yaptığını ortaya koymak için yarattığını bildirmiştir. (Mülk, 2) Başa gelenleri de bir imtihan olarak değerlendirmeli, Allah'a isyan sayılabilecek söz ve davranışlardan sakınmalıdır.

DİNİ SORULAR ve CEVAPLAR

Hazırlayan: Dinî Soruları Cevaplandırma Komisyonu

Kimsesiz çocuklar evlat edinilebilir mi? Dinî hükümlere göre evlat edinen ile evlatlık arasındaki ilişkiler nasıldır?

İslâm dini, sosyal dayanışmaya önem vermiş ve hayırda yardımlaşmayı tavsiye etmiştir. Kur'an'da, "(...) iyilikte/iyi işlerde ve takvâda yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın." buyurulmaktadır (Maide, 2). Hz. Peygamber de, işaret ve orta parmakları ile işaret ederek "Ben ve yetime bakan kimse, cennette şöylece beraberiz." buyurmuştur (Tirmizi, Birr, 14). Bu nedenle, sevgi, şefkat ve korumaya muhtaç kimsesiz çocuklar, kendilerine yardım eli uzatılarak, ailelerin yanında veya çocuk yuvalarında himâye edilmeli; eğitilip, sanat ve meslek sahibi yapılarak topluma kazandırılmalıdır.

Bununla birlikte evlat edinenle evlatlık arasında evlenme engeli doğmaz. Nitekim Kur'an'da, "Allah, (...) evlatlıklarınızı öz çocuklarınız gibi kılmamıştır. (...) Onları babalarına nispet ederek çağırın; bu, Allah katında daha doğru ve adaletlidir..." buyurulmaktadır (Ahzab, 4-5). Ancak bakımı üstlenilen çocuk, süt emme çağında (0-2 yaş arasında) emzirilirse, emziren kadının ve kocasının süt çocuğu olur.

Evlat edinilen çocuk ile evlat edinen aile arasında bir kan bağı veya süt hısımlığı yoksa, buluş çağına erişmesinden sonra ilişkileri mahremiyet kurallarına uygun olmalıdır.

Evlat edinenler hayatta iken diledikleri kadar malı evlatlık olarak büyütülen çocuğa hibe edebilecekleri gibi, mallarının üçte birini vasiyet yoluyla da bırakabilirler.

Yetime vasi olan kişi, hizmetlerine karşılık ücret alabilir mi?

Yetime vasi olan kişi, hizmetleri karşılığında herhangi bir ücret almamalı, bunu Allah rızası için yapmalıdır. Nitekim Kur'an'da, "Yetimin malına, buluş çağına erişinceye kadar, kötü niyetle yaklaşmayın..." buyurulmaktadır (İsrâ, 34). Ancak vasiinin muhtaç olması durumunda ücret alınabilir. Konuyla ilgili olarak Nisa suresinde, "Yetimleri deneyin. Evlenme çağına erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler diye,

israf ederek ve aceleye getirerek yetimlerin mallarını yemeyin. Kim zengin ise (yetim malından yemeye) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter." buyurulmaktadır (Nisa, 6).

Anne-baba, çocuklarından birine bağışta bulunurken, diğerlerinden izin alması gerekir mi? Mal veya hediye verme konusunda çocukları arasında ayırım yapabilir mi?

Kişi, mülkiyetinde bulunan mal üzerinde dilediği gibi tasarruf hakkına sahip olduğundan, çocuklarından birine bağışta bulunurken diğerlerinin muvafakatını almak zorunda değildir. Bununla birlikte, anne babanın çocuklarına karşı başlıca görevlerinden biri de aralarında herhangi bir ayırım yapmaksızın onlara karşı adil muamelede bulunmaktır. Böyle bir davranış, onların görevi olduğu kadar çocuğun da tabii hakkıdır. Çocukların kız-erkek, büyük-küçük olması sonucu değiştirmez.

Sahabeden Beşir b. Sa'd, oğlu Nu'man'a bir hibede bulunmak istediğinde eşi, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i buna şahit tutmasını ister. Beşir bunun için Resûl-i Ekrem'e gelir ve olayı anlatır. Hz. Peygamber (s.a.s.), "Öteki çocuklarına da bir şey bağışladın mı?" diye sorar. "Hayır" cevabını alınca da şöyle buyurur: "Allah'a karşı sorumluluk bilinci içinde olun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın" (Buhârî, Hibe, 12; Müslim, Hibât, 13). Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu ifadesinden sonra Beşir b. Sa'd hibesinden dönmüştür (Müslim Hibât, 13). Konuyla ilgili bir başka hadislerinde ise Hz. Peygamber (s.a.s.), "Bağış konusunda çocuklarınıza adil davranın. Şayet birisini tercih etmem gerekseydi kadınları erkeklere tercih ederdim" buyurur (Said b. Mansur, Sünen, I/97, Nr.293).

Ancak, çocuklardan biri veya bir kısmının, tedavisi imkânsız bir hastalığa yakalanması, a'malık, zihinsel özrürlük vb. bir engelinin olması, büyük bir borç yükü altında bulunması, ailesi kalabalık olup geçim sıkıntısı çekmesi, il-

mi faaliyetlerde bulunup da ihtiyaç içinde olması gibi sebeplerle ötekilerden daha muhtaç durumda olmaları halinde, kendilerine ihtiyaçları oranında fazla verilebilir.

Çocuklara isim verilirken nelere dikkat edilmelidir?

Anne babanın evladına karşı vazifelerinden biri de onlara güzel bir isim vermeleridir. Bu hususta Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, "Siz kıyamet günü kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız. Bu cihetle çocuklarınıza güzel isim koyunuz" buyurmuşlardır (Ebû Dâvûd, Edeb, 69). Bu bakımdan isimlerin İslâmî örfde yeri olan isim ve kelimelerden seçilmesi güzel ve tavsiye edilen bir şey ise de bunun mutlaka Arapça olması ve bu ismin Kur'an-ı Kerim'de geçmesi gerekmez. İsim koyarken dikkat edilecek husus, konulan ismin yadırganmayacak anlamlı bir isim olmasıdır.

İsim koyarken yapılması gereken dini bir merasim yoktur. Çocuk dünyaya geldiğinde sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunması sünnettir. Bunu babası, aile büyüklerinden birisi veya başka bir kimse de yapabilir.

Çocukları sünnet ettirmenin hükmü nedir?

Kur'an-ı Kerim'de sünnet olmaktan bahsedilmemektedir. Ancak, sünnet olmak hadisle sabittir. Nitekim Hz. Peygamber beş şeyin fittattan olduğunu belirtmiş ve sünnet olmayı bunlar arasında saymıştır (Bühârî, Libas, 61). İslâm bilginleri, "hadiste geçen bu beş şey, ilahi dinlerin üzerinde ittifak ettiği, Peygamberlerin de uyguladığı eski bir adettir." demişlerdir. (M.E.B. İslâm Ansiklopedisi, 5/1 sh. 544). İnsanlık tarihinde ilk olarak Hz. İbrahim'in sünnet olduğu rivayet edilmektedir (Buhârî, Enbiyâ, 11).

Buna göre sünnet olmak, İslâm'ın şîârından kabul edilmiştir. Çocukların 7-12 yaşları arasında sünnet ettirilmeleri uygun olmakla birlikte, bundan önce de ettirilmesinde sakınca yoktur.

Özürlü/özür sahibi kime denir, nasıl abdest alır, özürlü sebebiyle elbisesine bulaşan necasetin hükmü nedir?

Dinmeyen burun kanaması, yaradan kan sızması, idrar tutamama, devamlı kusma, kadınların hayız ve nifas dışındaki akıntısı gibi bedenî rahatsızlıklar, en az bir namaz vakti süresince devam etmesi halinde, özür olarak kabul edilmiştir. Böyle olan kimseye de özürlü/özür sahibi denir.

İslâm dini kolaylık dinidir; kişiye gücünün

üstünde yük yüklemez. Özür sahibi sayılan kişilerin ibadetlerini yerine getirebilmeleri için bir takım kolaylıklar getirmiştir. Özür sahipleri, her vakit için abdest alır ve mazeret teşkil eden rahatsızlığından başka abdest bozan bir hal meydana gelmedikçe, bu abdestle o vakit içerisinde dilediği kadar namaz kılar, Kur'an-ı Kerim okur ve diğer ibadetlerini yaparlar. Namaz vaktinin çıkmasıyla veya başka abdest bozan bir halin meydana gelmesiyle özür sahibi kimsenin abdesti bozulur.

Kişiye özür sahibi kılan hal, bir namaz vakti boyunca hiç meydana gelmezse, özür ortadan kalkmış olur ve o kimse özür sahibi olmaktan çıkar.

Özür sahibi kimseden akan kan, irin, idrar gibi şeylerin çamaşıra bulaşması halinde, bundan kaçınılması mümkün değil ve temizlendiğinde tekrar bulaşacaksa çamaşır yıkanmadan namaz kılınabilir. Fakat elbiseye tekrar bulaşmayacaksa, yıkanması gerekir.

İma ile namaz

İslâm dini, kolaylık üzerine bina edilmiştir. Buradan hareketle sorumluluklar da kulun gücüne göre belirlenmiş, gücü aşan durumlar için kolaylaştırma esası getirilmiştir. Hastalık da bu kolaylaştırma sebepleri arasında yer almaktadır.

Buna göre, ayakta namaz kılmaya gücü yetmeyen veya ayakta durmakta zorlanan kimse, oturarak namazını kılabilir. Rükû veya secde etmeye gücü yetmeyen kişi, rahatsızlığı seb ebiyle ayaklarını yana veya kibleye uzatarak da olsa yere oturamıyorsa, ayakta veya tabure, sandalye, sedir vb. yerlere oturarak namazını imâ ile kılabilir. Oturarak namaz kılamayan, sırt üstü yattığı yerde ima eder.

"İma", namazda rükû ve secde yerine başla işaret etmek demektir. Bu şekilde namaz kılan kişi, rükû için başı biraz eğip, secde için ise rükûdan biraz daha fazla eğip, Secdede başını yere koyamayan kimsenin, bir şeyi başına kaldırarak ona secde etmesi caiz değildir. Bu durumda olan bir kimse, usulüne göre, namazını imâ ile kılar.

Bir kişi, ayakta durmaya gücü yettiği halde, rükû ve secdeye gücü yetmiyorsa, ayakta veya oturarak ima ile namazını kılabilir ancak oturarak ima ile kılması uygundur. Terah edilen görüşe göre kaş veya göz ile ima ederek namaz kılınmaz. Başı ile ima etmeye gücü yetmeyen kimsenin namaz kılması gerekmez.

Kuşaklar arası ÇATIŞMA

Özellikle kültürel değişmeyi çok yoğun yaşayan Türk toplumunda genç kuşaklarla yetişkinler arasında kültürel değerler, yaşama-eğlenme-giyinme biçimi, felsefi ve siyasal kabuller gibi alanlar çatışmanın yoğunlaştığı alanlardır.

İnsanlar toplum halinde yaşamak zorunda bulundukları gibi, toplum da aile denilen küçük öbeklerden oluşmaktadır. Toplum hayatında insanlar arasında görülen çatışma, aile içinde de yaşanabilmektedir. Bu, insanın olduğu her yerde bir anlamda kaçınılmaz bir gerçektir.

Burada, sosyo-psikolojik bir kavram olan çatışma ve bunun kuşaklar arasındaki ilişkilere yansımaları üzerinde durulacaktır. Ancak kuşaklar arası çatışma, aile ekseninde ele alınacak

ve aile içinde bir arada yaşayan kuşakların çatışması incelenecektir.

Bilindiği gibi aile içinde aile üyeleri arasında yoğun bir etkileşim söz konusudur. Aynı yaşama mekânını paylaşan, aynı sofrada yemek yiyen, ortak bir gündeme sahip olan, karşılıklı duygusal yönelimlere sahip olan insanların oluşturduğu ailede etkileşim kaçınılmazdır. Karşılıklı etkileşimin var olduğu bir toplumsal ortamda, insanlar arasında zaman zaman çeşitli anlaşmazlıkların doğması çok doğaldır. Hattâ bu anlaşmazlıklar

Aynı yaş grubunda bile olsalar kişilik özelliklerinin farklılığı, bir arada yaşamak durumunda olan insanlar arasında sık sık iletişim sorunlarına, iletişim kazalarına ve hattâ çatışmalara yol açabilmektedir.

Yoğun toplumsal-kültürel değişmelerin tüm toplumlarda yol açtığı önemli sorunlardan birisi de kuşaklar arası çatışmalardır. Genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar bir çok konuda anlaşmazlığa düşmekte, aralarında çatışma yaşanmaktadır. Ancak kuşaklar çatışmasını da taraflar, çatışmanın nedenleri ve çatış-

çeşitlidir. En başta genç aile üyelerinin her türlü otoriteden bağımsız yaşama, kendi kararlarını özgürce kendilerinin verme isteği vardır. Ergenlik çağında bulunan gençlerin her türlü otoriteye karşı gelme eğilimi taşıdıkları bilinmektedir. Bundan başka izlenecek televizyon programından, dinlenecek müziğe ve giyim-kuşam tercihine, eş seçiminden anne-baba ile birlikte oturma konusuna ve arkadaş tercihinden değer ve inançlarla ilgili tercihlerde farklılaşmaya kadar bir çok konu ve alanda çatışma ortaya çıkabilmektedir. Özellikle kültürel değişmeyi çok yoğun yaşayan Türk toplumunda genç kuşaklarla yetişkinler arasında kültürel değerler, yaşama-eğlenme-giyinme biçimi, felsefi ve siyasal kabuller gibi alanlar çatışmanın yoğunlaştığı alanlardır. Kuşaklar arasındaki kültürel çatışma o kadar belirgindir ki bu konu, Batılılaşma dönemini ele alan Türk edebiyatında önemli bir yer tutmuştur. Tanzimat sonrası birçok roman ve tiyatro eserinde, geleneksel değerleri yansıtan yetişkin ve yaşlı kuşaklar ile Batılı hayat tarzını ve değerlerini benimseyen genç kuşaklar arasındaki çatışmalar işlenmektedir.

Kuşaklar arasında ortaya çıkan çatışmanın sebepleri nelerdir? Hangi etkenler kuşaklar arasında çatışmaya varan anlaşmazlıklara yol açabilmektedir?

a) Bireysel farklılıklar/Kişilik farklılıkları

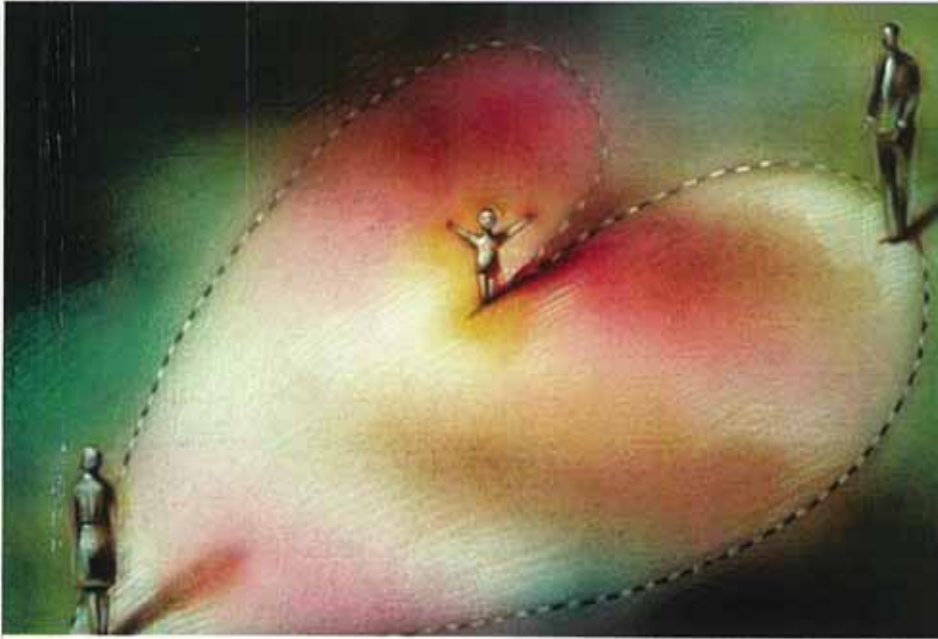
Her şeyden önce her bireyin ayrı bir kişiliği söz konusudur. Doğuştan gelen bir özellik olarak bireylerin sevgileri, ilgileri, tercih ve yönelimleri farklı farklı olabilmektedir. Belli bir yaşa ka-

büyüyerek çatışmaya da dönüşebilir. Ailede çatışma, anne-baba ile çocuklar arasında olabileceği gibi, gençlerle yaşlı aile üyeleri arasında da (dede, nane...v.s.) görülebilir.

Çatışma nedir, nasıl tanımlanabilir? Sosyal psikolojide çatışma, bir seçeneği tercih etmede zorlanma ve bu zorlanma sonucunda karar verme mekanizmalarında bozulma olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendi içinde yaşadığı çatışma da önemli olmakla birlikte, burada psikolojinin inceleme konusu olan bireysel iç çatışma üzerinde değil, bireylerle bireyler ve gruplarla gruplar arasındaki kişiler arası çatışma üzerinde durulmaktadır.

manın yaşanması bakımından homojen (türdeş) düşünmek gerekmektedir. Toplumsal tabakalara göre (öğrenci gençlik, çalışan gençlik, kent ve kır gençliği, çalışan ve ev hanımı olan anneler...v.s. gibi) çatışma da bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin okuyan gençlerle ebeveynleri arasındaki çatışmanın konusu, okul tercihi ve sonrasında meslek seçimi üzerinde odaklaşırken, çalışan genç aile üyeleri ile anneler arasındaki çatışmanın konusu, kazanılan paranın değerlendirilme biçimi üzerinde odaklaşabilmektedir.

Peki aile üyeleri arasında bunun dışında hangi alanlarda çatışma yaşanabilir? Bu, çok ve

dar büyüklerini (özellikle anne-babayı) taklit etse de, anne-babanın kişilik özelliklerini aynen sürdüren çocuklara çok rastlanmaz. Aynı yaş grubunda bile olsalar kişilik özelliklerinin farklılığı, bir arada yaşamak durumunda olan insanlar arasında sık sık iletişim sorunlarına, iletişim kazalarına ve hattâ çatışmalara yol açabilmektedir. Örnek vermek gerekirse bir aile içinde çok dağınık yaşayan bir bireyle, aşırı denecek derecede düzenliliği seven bir başka birey bir arada yaşarlarken çatışma çıkması kaçınılmaz olacaktır. Ya da pop müzikten hoşlanmayan bir aile üyesi ile yüksek sesle pop müzik dinlemeyi alışkanlık hâline getirmiş bir başka aile üyesi, aynı çatı altında yaşarlarken büyük ihtimalle sık sık çatışacaklardır.

b) Yaşayış farklılıkları

Genç kuşaklar ile yetişkin ve yaşlı kuşaklar arasında hayata bakış ve hayat tarzı farklılığı bulunduğu herkes bilir. Çocuk ve gençlerin heyecanlı, dinamik, atılgan yapıları, onlarda hareketli bir yaşama ritmi ortaya çıkarmaktadır. Yaşlı kuşaklar ise farklı olarak daha ağırbaşlı, dingin ve sakin bir yapıdadırlar. Buna paralel olarak da sakin bir hayat sürdürmek isterler. Gençler, kararlarını çok düşünmeden ve çeşitli riskleri göze alarak verebilirlerken; yetişkin kuşaklar yaşlarının getirdiği tecrübe ve olgunluğa bağlı olarak daha dengeli hareket ve davranışlar geliştirmektedirler. Bu iki farklı eğilimlerin bir çatı altında bir araya gelmesi de zaman zaman çatışmalar ortaya çıkarabilecektir.

c) Toplumsal/Kültürel değerlerde ayrışmalar

Değerlerde görülen ayrışmalar da önemli toplumsal çatışmalara yol açmaktadır. Türkiye'de Batılılaşmanın tarihi seyri içinde kuşaklar arasında önemli değer ayrışmaları yaşanmış ve yaşanmaktadır. Geleneksel tarım toplumundan sanayi toplumuna, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru görülen değişimde, iletişim araçları bu ayrışmaları desteklemektedir. Kişilerin inançlarında, felsefi kabullerinde, önceliklerinde görülen ayrışmalar aile içi ilişkilerde de yansımakta ve aile içinde de bundan kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadır. Yaşlı kuşağın benimsediği ve yaşattığı değer yargılarının genç kuşaklar arasında önemli ölçüde aşınmış olması, iyi-kötü, doğru-yanlış algılamasının değişmesi, kuşakların birbiri ile uyumunu sarsmıştır. Üstelik, eğer çatışan değer yargılarına sahip aile üyeleri, kendi doğrularını karşıdakine benimsetmeye çalışırlarsa, burada sorun daha da büyük boyutta yaşanacaktır.

d) Yaş grupları ile ilgili etkenler

Kuşaklar arasında çatışmaya yol açan önemli bir etken de gençlik ve ergenlik döneminin kendine özgü özellikleridir. Bilindiği gibi ergenlik çağını yaşayan gençlerde asabılık, dik kafalılık, atılganlık gibi kişilik özellikleri görülmektedir. Gençler bu dönemde aile otoritesinden bağımsızlaşmak isterler. İtaat duygularının yerini karşı koyma duygusu alır. Aile, sınırlanacak mekân olmaktan çıkar ve kendisinden uzaklaşmak istenen bir şey haline gelir. Ergen, bu dönemde her konuda kendisini kanıtlamak için ailesi ile kolayca çatışmaya girer. Taraflar bu dö-

nemde birbirlerinin dilini anlamamakta ısrar ederlerse, çatışma yoğun olarak yaşanabilir.

e) Ailelerdeki yetişme ortamı

Bazı psikologlar ve iletişim bilimciler, çocuğa verilen eğitim açısından aile ortamlarını, kalıpları ve geliştirici diye sınıflandırmışlardır. Kalıpları aile ortamları, çocuğun önceden oluşturulmuş kalıplara göre davranmasını gözetken, ödül ve ceza sistemini buna göre işleyen ortamlardır. Burada çocuğun kendisini olduğu gibi ve içinden geldiği gibi ifade etmesine imkân tanınmaz. Tersine var olan, önceden belirlenmiş olan kültürel kalıplara göre davranması beklenir. Böyle bir or-

Kuşaklar arasında çatışmaya yol açan önemli bir etken de gençlik ve ergenlik döneminin kendine özgü özellikleridir. Bilindiği gibi ergenlik çağını yaşayan gençlerde asabılık, dik kafalılık, atılganlık gibi kişilik özellikleri görülmektedir.

tamda yetişen çocuklar taklitçi olacakları gibi, sağlıklı bir kişilik gelişimi de gösteremezler. Geliştirici aile ortamlarında ise çocuğun kendisini olduğu gibi ifade etmesine, rahat davranmasına imkân tanınır. Çocuğun eğitiminde hazır kalıplar kullanılmaz. Bu ortamda çocuğun kişilik gelişimi daha sağlıklı olur. Ancak burada şunun altı çizilmelidir ki, ailenin çocuk eğitiminde önceden belirlenmiş hazır kalıpları kullanmaması, gelecek kuşaklara aktarılabilecek kültürel değerlere sahip olmaması anlamında anlaşılmalıdır. Söz konusu olan, çocuk eğitiminde ailenin baskıcı olmama-

sı, doğruları ona hazır kalıplar hâlinde vermeyerek, doğrulara birlikte varmayı seçen bir iletişim dilini tercih etmesidir. Kuşaklar arası çatışma açısından bakıldığında geliştirici aile ortamlarında ortaya çıkan sorunların daha kolay çözüleceği, kalıplayıcı ortamlarda ise çatışmanın daha yoğun yaşanacağı ve sorunların çözümünün uzayacağı söylenebilir.

Kuşaklar arası iletişimde kullanılacak sağlıklı iletişim kanalları neler olabilir?

Aslında bireyler arasında ve aile içinde çatışmanın olmaması pek söz konusu değildir. Çatışma, birden fazla insanın olduğu her yerde (hattâ bireyin kendi içinde yaşadığı iç çatışmayı da düşünürsek insanın olduğu her yerde) kaçınılmaz bir olgudur. Önemli olan çatışmanın varlığı değil, buna karşı nasıl tepki gösterileceğidir. Çatışma yaşanan yerde insanlar buna iki biçimde tepki verebilirler. Çatışma ya yıkıcı sonuçlara yol açacak biçimde ele alınır ve sonuca bağlanır ya da yapıcı bir sorun çözme yaklaşımı gösterilerek çatışma giderilir. Çatışmayı, sorun çözme yöntemi geliştirmek için bir fırsat olarak görmek ve bu yönde değerlendirmek, insanlar arası ilişkilerde başarılı iletişime kapı açacaktır. Aile içinde ortaya çıkan sorunların bu yolla çözülmesi durumunda başarılı ve mutlu aile yuvaları ortaya çıkacaktır.

Bireyler arasında sağlıklı iletişim kurmanın ve bu yolla kuşaklar arası çatışmaları gidermenin yolları nelerdir?

- Her şeyden önce aile bireyleri birbirlerini dinlemeli ve karşdakini anlama çabası içinde olmalıdırlar. Kuşaklar açısın-

dan bakıldığında genç kuşaklar, yetişkin ve yaşlı aile üyelerinin hayat tecrübesi ve olgunlukları yönüyle kendilerinden avantajlı durumda bulunduğunu bile- rek, onları dinlemeli ve dikkate almalıdırlar. Ailede bulunan ileri yaştaki ebeveynlerin ortaya çıkardığı bazı sorunları ise (bunama, inatçı davranışlar, küçük sorunları büyütme...gibi) yaşlılığın getirdiği doğal sorunlar olarak görmeli ve ona göre davranmalıdır. Yetişkin aile üyeleri ve yaşlılar ise, genç ve ergen yaşta bulunan bireylerin bağımsız kişilikleri bulunduğunu, yaşlarından kaynaklanan bazı özelliklere sahip olduklarını, ayrıca çağa ilişkin bazı zorunlulukların, onların

davranış ve tutumla- rını etkilediğini düşünerek onları anlamaya çalış- malıdırlar.

- Aile üyeleri birbirleri- ne karşı tartış- masız biçim- de güven duy- gusuna sahip olmalıdırlar. Güvenin zede- lendiği yerde sağ- lıklı iletişim ve ilişki

kurulamaz. Aile yuvasının sıcak- lığını, rahatlığını sağlayan en önemli faktör belki de güven duygusudur.

- Empati kurma. Bireyler arasında ortaya çıkan anlaş- mazlıklarda bunu gidermeye çalışırken başvurulacak yolların başında empati gelmektedir. Burada her birey, kendisini, so- run çıkardığını düşündüğü kar- şıdaki kişinin yerine koyacak ve 'acaba ben onun yerinde olsay- dım nasıl davranırdım, onun yaptığıнын aynısını mı yapar- dım?' sorusunu kendisine sora- caktır. Böylelikle, ortaya çıkan sorunun tanınması ve tanım- lanması daha kolay olacak, bel- ki de karşıdaki kişiye hak verile- cektir. Karşıdaki kişinin

Önemli
olan çatışmanın
varlığı değil, buna
karşı nasıl tepki gösteri-
leceğidir. Çatışma yaşa-
nan yerde insanlar buna iki
biçimde tepki verebilirler.
Çatışma ya yıkıcı sonuçlara
yol açacak biçimde ele alı-
nır ve sonuca bağlanır ya
da yapıcı bir sorun çöz-
me yaklaşımı gösteri-
lerek çatışma gi-
derilir.

davranışına hak veril- mesi durumunda, sorunun çözümü büyük ölçüde kolaylaşacağı gibi, bu du- rum kişilerin ilerideki davra- nışlarını da et- kileyerek yeni sorunların orta- ya çıkması önle- nebilecektir.

- Karşılıklı saygı, hoşgörü, değer verme

tutumları. Aile üyeleri, sosyal psikolojide birincil ilişki denilen senli-benli, karşılıksız ve sıcak ilişkilerde bulunmaktadır. Ancak, bu durum onların birbirlerine saygılı olmalarını, değer vermelerini önlememelidir. Ailede çocuktan yaşlıya kadar her insanın bir kişiliği olduğu, o kişinin saygın ve değerli olduğu düşüncesi zihinlere egemen olursa, orada iletişim sorunları en aza inecektir. Ayrıca ailede bireyler, birbirlerinin ufak-tefek hatalarına karşı hoşgörülü olmalıdırlar. Yapılan her hatalı davranışa ve söze karşı çıkmak, onu eleştirmek sağlıklı ilişki kurulmasını önleyen önemli bir faktördür. Bazen yapılan yanlışları görmezden gelmek de bir çözüm olabilir. Mükemmeliyetçi kişilik yapısına sahip olunması, sorunların büyümesine yol açacaktır.

- Ortaya çıkan sorunlar karşısında değişik sorun çözme stratejileri geliştirilmeli, alternatif seçenekler düşünülebilir. Ailede yaşanan sorunların çözümünde eğer eskiden beri bilinen yöntemler sonuç vermiyorsa bunda direnilmemeli, farklı yollar aranmalıdır. Ayrıca her ortamın, her durumun kendine özgü özellikleri bulunduğu, bu nedenle her çözümün her duruma uymayabileceği düşünülmelidir.

- Beden dilini doğru kullanma. İnsanlar yalnızca konuşarak iletişim kurmazlar. Sözsüz iletişim denen beden dili de insanlar arası ilişkilerde çok önemlidir. Beden dili, karşıdaki kişi hakkında ne düşündüğümüzü yansıtan göstergelerdendir. Bedenimizin konuşulan kişiye karşı konumlanması, ona bakışımız, el ve baş hareketlerimiz...v.b. beden dilinin yansıtıcılarıdır. Ai-

le içinde bireyler beden dilini doğru yönde kullanarak karşıdaki kişiye olumlu mesajlar aktarırlarsa, bu durum çatışma çıkmasını önleyici bir faktör olacaktır.

- Kuşaklar arası iletişimin sağlıklı yürütmesinde anne-babaların baş döndürücü bir hızla gelişen ve hayatımıza giren çağın yeniliklerini izleyip anlamaları da önem taşımaktadır. Kitle iletişim araçlarının her gün yenilendiği bu bilgi çağında, anne-babalar hem çocukları ile daha rahat anlaşabilmek hem de çocuklarının bu araçları en az zararla kullanabilmelerini kontrol edebilmek için teknolojik gelişmeleri izlemelidirler. İnsan, kendisinin iyi bildiği bir alanı daha kolay kontrol altında bulundurabilir. Geçen yüzyıllarda çocuklarla yaşlı ebeveynler (dede, nine) arasında görülen farklılıklar, teknolojiye hızlı değişme nedeniyle, günümüzde artık anne-babalarla çocuklar arasına inmiş durumdadır. Bir başka deyişle farklılıkların mesafesi kısalmıştır. Buna teknolojik sosyalleşmenin yol açtığı kuşaklar çatışması olarak bakılabilir.

- Aile içinde çocukların sağlıklı ruhsal gelişimleri için duygusal, zihinsel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Anne sevgisini ve baba ilgisini, zamanında ve yeterince alamayan çocuklarda ruhsal bakımdan dengesizlikler, kişilik bozuklukları görülebilmektedir. Bu da ileride anne-baba ile çocuklar arasında çatışmalara yol açabilmektedir. Günümüzde çalışan kadınların çocuklarına yeterince anne sevgisini verememeleri önemli bir sorundur. Hiçbir bakıcı ve kreş hizmeti, anne sevgisinin yerine ikame

olamaz. Babalar da çalışma hayatının yoruculuğunu gerekçe yaparak çocuklarını ihmal etmemelidir.

- Günlük hayatta ve aile içi ilişkilerde yaşanan gelişmelerin ve olayların hep olumsuz yanlarını değil olumlu yanlarını da görmek gerekir. İnsanlar genel olarak olumsuzlukları görme ve ön plana çıkarma eğilimindedirler. Oysa hayatta güzel ve olumlu şeyler de yaşanmaktadır. Bardağın boş tarafını olduğu kadar dolu tarafını da görmek gerekir. İşlerin güzel taraflarını da görerek olumsuzlukların yol açtığı kötü hava dağıtılabilir, ya da en azından dengelebilir. Aile içi ilişkiler açısından bakıldığında, örneğin anne-baba sürekli çocuklarının söz dinlememesini, arkadaşları ile ilişkilerinde de çok sorun çıkartıyor olmasını eleştirebilir. Ancak bu arada eğer çocuk derslerinde başarılı bir öğrenci ise, bunu ve diğer muhtemel iyi yanlarını düşünerek onunla gurur duyabilirler.

- Niyet okuma. İnsanlar arası ve aile içi ilişkilerde iletişim sorunlarına yol açarak ilişkileri bozan önemli bir faktör de karşıdaki niyetini okuyarak, ona göre davranış geliştirme tutumudur. Karşıdaki kişinin görüldüğünden farklı olarak aslında kendisi hakkında olumsuz düşündüğü, iyi niyetli olmadığı kabulünden yola çıkılarak geliştirilen davranışlar, çoğu durumda ilişkileri içinden çıkılmaz hâle getirmektedir. Anne-babalarla çocuklar arasında görüldüğü gibi bir arada yaşayan gelin ve kaynalar arasında daha çok rastlanan niyet okuma tutumu terk edilerek kurulacak açık iletişim, sağlıklı ilişkileri de beraberinde getirecektir.

dep- res- yon

Dn sık görülen affektif (Duygudurum) bozukluğudur.

Depresyonun nedeni tam olarak bilinmemektedir.

Depresyon, üzüntü ve ızdırap duygusudur.

Hastaların genellikle kendilerine güvenleri azalmıştır.

Kişiler kendilerini yetersiz, yeteneksiz görerek aşağılayabileceği gibi, kendisini günahkâr ve dünyadaki kötülüklerin çoğunun nedeni sayabilecek derecelerde değişik duygular içinde olabilir.

Psikotik depresyonla, çevresel nedenli depresyon ayrımı gereklidir.

Psikotik depresyonda halüsinasyonlar vardır.

Her iki grupta da ruh bozukluğunun yanı sıra fiziksel belirtiler de vardır.

Depresyondaki kişilerde görülen belirtiler

Genellikle uykusuzdurlar, uykuya dalış süresi uzamıştır. Sabahları erkenden uyanırlar bir daha uyuyamazlar. Az bir kısmında aşırı uyku hâli vardır. Günde 12-16 saat uyurlar.

Diğer bir bulgu iştah değişikliğidir, genelde iştah azalmıştır, kabızlık, kilo kaybı görülebilirken, bir kısmında iştah ve kilo artışı olur.

Ciddi depresyonda kişinin cevap vermesi çok yavaşlamıştır, apatik (duygusuz) umursamaz görünürler.

Ağrı çoğunlukla vardır, en sık baş ağrısı görülür. Kol, bacak ve

genel vücut ağrısı belirten kişiler de mevcuttur. Bu ağrılar psikolojik, fizyolojik olabilirken, delüzyonel (sanrısıl=hayali) ağrılar da olabilir.

Bir grup hasta, bedensel şikayetlerinin varlığına daha çok inanır ve depresyonu inkâr ederler (Maskelenmiş depresyon).

Psikomotor durgunluk hâli, hekimin muayenesi ile aydınlanabilir, bilişsel ve kognitif fonksiyonların normal olması hekimi depresyon tanısına yöneltir.

Depresyon tanısı güçtür. Şahıs hikâyesi ile yönlendirmedi ise hekimin aklına gelmelidir. Taniya giderken karşılaşılan zorluklardan ilki, fiziksel hastalık mı, depresyon mu ayrıdır. Bedensel semptomlar öylesine güçlü olur ki, hekim kanser taramasına kadar gider, alta yatan depresyon ihmal edilebilir.

En önemli soru hastaya direk ve açıkça ruh hâli ile ilgili sorulacak sorulardır. Çoğunlukla sonuç vericidir. Kişinin kendini iyi hissedip hissetmediği, bezgin ya da ümitsizlik içinde mi olduğu mutlak sorgulanmalıdır. İleri derecede ümitsizlik durumlarında dikkatle sorulması gereken bir soru vardır. Hayati öneme haiz bu soru, kişinin intihar düşünüp düşünmediğidir. Ama bu en yüksek güven duygusu altında sorulması gereklidir. Daha dramatik olan cevabın "evet" olması hâlidir. Çünkü bu, hastalığın ağırlığını işaret eder. Hastanın intihara yönelik planlarını sorgulamak

durumun risk derecesini ortaya koymak açısından çok çok önemlidir.

İkinci önemli durum, fiziksel rahatsızlıkla birlikte depresyonun olması ve bunun sorgulanabilmesidir. Kronik hastalıklar ile birlikte görülen depresyonun, iki anlamı vardır: Kronik hastalıkların çoğunlukla ileri yaşta görülmesine bağlı olarak kişilerin zaten bozulmuş hayat konforlarının depresyonun eklenmesi ile daha da ağırlaşmış olması ve bu tür hastalarda fiziksel şikayetlerin ön plana çıkması ve depresyon şikayetleri ile karışmış olmasıdır. Kanser dolayısı ile son döneme girmiş veya kronik hastalığı olan kişilerde, depresyon varlığı çekilen acıyı daha çok artıracaktır.

Üçüncü önemli durum, depresyonun demansdan (bunama) ayırt edilmesidir. Depresyondaki hastalar o denli dikkatsiz olabilirler ki, kognitif fonksiyonlarını kaybetmiş izlenimi ortaya çıkar ve çevresi bunadığını düşünebilir. Hekim tarafından sorgulandığında depresyondaki kişilerin duyarsız cevaplar veya bilmiyorum gibi cevaplarına karşılık, demanstaki kişiler soruyu cevaplamaya çalışıyor olacaktırlar. Önemli bir ayırım noktasıdır.

Günümüzde depresyonun her basamakta uygun antidepresan ilaçlarla tedavisi mümkün bir hastalık olduğu unutulmamalıdır. Önemli olan tanısının doğru konulmuş olmasıdır. Tam psikolojik düzelme 2-4 haftada sağlanır.

Secdede huzur, Seccadede zarafet

Seccadelerimiz işlemeciliğimizin, dokumacılığımızın renk renk, desen desen bütün ihtişamıyla yaşatıldığı estetik anlayışımızın resmedilişi...

Seccade... seccadelerimiz gerek işleme, gerekse dokuma olarak değişik çiçek ve motiflerin göz kamaştırıcı güzelliği değil sadece. Sabrın, zerafetin, estetiğin gönüllerden eşyaya aktarılışı, gönül ateşinde açan çiçekleridir.

Her biri halısıyla, kilimiyle, kumaşıyla, seçkinliğinin, gönül zenginliğinin ve aynı zamanda Türk Milletinin zevk ve kültür mirasının nişanesi...

Çeyiz demişiz bu güzelliklerimize. Analardan, ninelerden aktarılagelmiş, bir bağ olmuş geçmişimizden günümüze.

Sözün yetersiz kaldığı, hâl dilinin estetiğe bürünüşüdür seccadelerimiz, bohçalarımız...

Hep hayran kalmışızdır o küçücük iğnenin maharetli ellerde nasıl dile geldiğine...

Alman yazar Carl Hopf bir yazısında Türk işlemcilerinin ve işlemelerinin seyrinde edindiği intibayı ne güzel ifade ediyor!

"Dışarıda gördüklerini lirik bir surette duyarak çizerler, ona renk, kelime ve üslup katarlardı. Bu kadınların nazik ve ince eserleri müzelerimizde her zaman için en önemli yeri alacaktır."

Halbuki seccadelerimiz sırf işlemesinin güzelliğinden almaz kıymetini, secde edilecek makama verilen değerini ifadesi de olsa gerek...

Biz sadece kumaşı değil, taşı da, ahşabı da işlemişiz. Saç kılı kadar ince ipliklerle muhteşem güzellikleri seccadesine, bohçasına ilmik ilmik, motif motif, zamana meydan okuyarak sabırla işleyebilen bir genç kızın ruh zenginliği ile taşı yontarak minareyi güzelleştiren, ahşabı yontarak âdetâ şiirleştiren taş ve ahşap ustasının aynı ruhi rabıta hâlinde olduklarını anlıyoruz, görüyoruz...

Seccadeyi genç kızlarımız özene bezene ileride kuracakları mutlu bir yuvanın hayaliyle, yani aşkla, edeple işlerler. Çeyizler bohçasız, bohçalar seccadesiz olmuyor bizim ellerde...

Seccade de secdenin güzelliğidir aslolan...

Secde de; Rabbe arzuhal ile yüz vurmanın yüceliğini hissetmek, hissedebilmek değil mi!

Bütün maddî boyunduruktan kurtulup Allah'a

imanın rahmeti, ona en yakın anın resmedilişidir secde...

Secde kulun Allah'a en yakın anı. Alâk suresi ayet 19'da, "Allah'a secde et ve yalnızca O'na yaklaş."

Her şey ama yaratılan her şey kendi dilince ve hâlince Allah'ı anar ve secde eder.

Toprak üstünde sümbüller

Bahçelerde gonca güller

Şakiyıp öten bülbüller

Söyler daim Sübhanallah!..

Biz de O Sübhan'a secde ile dostluk, muhabbet ve bütün dertlerimize derman diye eğilmiyor muyuz!

Secde denilen o ibadette, kul rahmeti anıyor, kul Rabbine yaniyor ve Rabbine yakarıyor. Bu vuslatta gönüle damla damla, tıpkı toprağı kandıran yağmur gibi rahmet iniyor.

Yaratıcı kudretin rahmetiyle donatılıp, kuşatıldığımızı farketmeden yaşarız çoğu zaman...

İman rahmet, dua rahmet, secde rahmet. Rahmetle çiçek açar gönülde demet demet...

İşte bazı seccadelerimizde ömre bedel anlar yaşarız. Hırsın, nasılın, niçinin, kinin, nefretin, hasetin, fesadın, alçak gönüllülük süpürgesiyle Hakkın nazargâhı gönül evinden süpürölüp atıldığı anlardır bu seccadeler.

Secde de kulluğun sevinci yaşanır, bütün beden ve ruhu kaplayan tevazu yaşanır. Rasûlün diliyle ve kalbi bir lokmacık et parçası olmaktan kurtarıp, sahibine yönelttiğinden güzeldir secde...

En etkili ibadet, Kur'anın ifadesiyle meleklerle ilk emredilen ibadet, isyan ile itaat arasında en önemli ayrış.

İnsan, hürmet hissi beslediğine eğilir ve hürmeti nispetinde eğilir. Hürmetin en üst basamağı; kulluktaki vefa duygusunun, minnet hislerinin en güzel ifadesi yere yüz vurmak...

Bunun için güzeldir secde...

Kimbilir seccade işlemelerimizde de bu ruh ihtişamının zenginliğidir içimizi ısıtan, kıpırdatan, bizi sarıp sarmalayan ve hâlden hâle alıp götüren desenler, motifler...

Aile Olmak

Aile fertleri arasında saygı, sevgi, şefkat, merhamet, hoşgörü, bağışlama gibi erdemli davranışların geliştirilmesi ve aile içerisinde yaşatılması, günümüz insanının vakit geçirmeden ilk yapacak olduğu işler arasında yer almalıdır. Bu erdemli davranışlardan yoksun yetişen nesiller, zamanla hoşgörüsüz ve saygısız olmakta ve bunun acısını ilk plânda anne ve babalar, zamanla ise bütün bir cemiyet çekmekte ve toplum âdeti dejenere olarak ahlâkî değerleri, moral değerleri tümünden yok olmaktadır.

Aile, toplumun ana temeli olduğunun kaçınılmaz bir gerçekliği, günümüz milletleri tarafından çok daha iyi anlaşıldığı muhakkaktır. İnsanoğlunun yaratılışından bu yana var olan bu gerçek zaman içerisinde, özellikle aile kurumunun önemsenmediği dönemlerde toplumlarda dejenere başlamış ve insanlık aileye verilmesi gereken önemi vermediğinden dolayı ağır bedeller ödemiştir. Bu gün de cemiyeti rahatsız eden olumsuz bazı tutum ve davranışlar sergileyen, gerek fikri plânda gerekse pratik hayat içerisinde ahlâkî değer ve yargılardan uzak, kötü alışkanlıklara müptelâ, (tinerci, eroinman, gaspçı, uyumsuz) gibi davranışlar sergileyen, yine bu toplumun bazı genç evlatları, huzurlu bir aile ortamından, aile sıcaklığından, olması gereken bir aile terbiyesinden yoksun ve yıkılmış ailelerin çocukları olduğu gerçeği çok daha iyi anlaşıl-makta ve ailenin önemi bir o kadar daha ehem-miyet kazanmaktadır.

Günümüzde her iş için örnek bir model aranır. Öğretmenlikte, ticaretle, sanatta, her şeyin bir standardı tespit edilmiş ve bu standartlara

göre işler yürütülmekte ve bu şekilde başarılı olunmaktadır. İnsanın yetiştirildiği ilk terbiye ocağı hiç şüphesiz ki aile ocağıdır. Bu ocak iyi korunmalı ve bunun yerini farklı düşünce ve davranışlar almamalı çünkü aile yerini başka bir anlayış ve yaşantıya bırakırsa, toplum kendi kendini yok etmeye başlamış demektir.

Aileyi oluşturan kişilerin başında gelen anne ve babalar, yetiştirdikleri çocuklara iyi örnek ol-mazlarsa, okul döneminde görecekle eğitilde de ailenin önemini genç dimağlara yerleştiril-mezse, cemiyetin ana temelleri yıkılmaya başla-mıştır.

Aile fertleri arasında saygı, sevgi, şefkat, merhamet, hoşgörü, bağışlama gibi erdemli davranışların geliştirilmesi ve aile içerisinde yaşatılması, günümüz insanının vakit geçirmeden ilk yapacak olduğu işler arasında yer almalıdır. Bu erdemli davranışlardan yoksun yetişen nesiller, zamanla hoşgörüsüz ve saygısız olmakta ve bunun acısını ilk plânda anne ve babalar, zamanla ise bütün bir cemiyet çekmekte ve toplum âdeti dejenere olarak ahlâkî değerleri, moral değerleri tümünden yok olmaktadır.

Peygamberimiz (s.a.s.) bir hadis-i şeriflerinde: "Ey insanlar! Aranızda iki şey bıraktım ki, onlara sarıldığınız müddetçe asla sapıklığa düşmezsiniz. Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim ve benim ehl-i beytim. (Tirmizi, Menakıp, 31, 5/3788) buyurarak, gerek dünya gerek ahiret ve gerekse aile hayatımızda bizim huzurlu olabileceğimiz ölçüleri iki cümlede özetlemektedir. Kur'an, bizlerin hem dünya hem de ahirete yönelik bütün ahlâk kurallarını ortaya koyan, yaşanması durumunda hem dünyada hem de ahirette sıkıntı ve darlık çekmeyeceğimiz kuralları ortaya koyarken, Ehl-i Beyt de bizlere yaşanması gereken bir aile hayatının modeli olarak takdim edilmektedir. Hz. Peygamber'in aile halkı demek olan Ehl-i Beyt, bizim için en güzel aile yaşantısı modeli olmalıdır. Kur'an ahlâkının yaşandığı, acıların paylaşıldığı, sevginin hakim olduğu, saygı ve edebin hiç eksilmediği ve yok olmadığı, şefkat, merhamet, sabır, çocuk sevgisi ve terbiyesi gibi her erdemli duygunun en zirvede yaşandığı bu aile modeli, Hz. Ali gibi gençlerin cemiyyette yetişmesini sağlayacaktır.

Hz. Peygamber'in terbiyesinden geçen ilk gencin Hz. Ali olduğu düşünülürse, Ehl-i Beyt aile terbiyesinin ne kadar mükemmel olduğu ve alınması gereken tek aile modeli olduğu daha iyi anlaşılır. Güçlü bir aile yuvası kurma süreci, salih ve salihâ iyi bir terbiyeden geçmiş bir eşle başlaması gerektiği; sizden hiçbiriniz çocuğuna güzel bir terbiyeden daha güzel bir miras bırakamaz. (İbni Mace, Edep, 3) hadis-i şerifiyle açıkça vurgulanmaktadır. Bu şekilde evlenmenin, aile kurmanın ibadet olduğu unutulmamış olacaktır. Bu anlayışla kurulan aileler aynı zamanda toplumun ilk öğretmenleri olacaktır. Allah sizi annelerinizin karnından hiç bir şey bilmezler olarak dünyaya getirdi. (Nahl, 10) Ayet-i kerimesi gereğince anne ve babaya âdeta boş bir kaset olarak verilen çocuk, ilk sesleri ve davranışları bu model ailenin ses ve

davranışlarından alarak, başka bir model aile temelini taze çekirdeği olacaktır. Bu sorumluluğun gereğini eksiksiz yerine getirmeyi ihmal etmemeli, her biriniz yöneticisiniz ve her biriniz yönetimi altındakilerden mesuldür. Erkekler ailelerinin yöneticisidir ve onlardan sorumludur. Hanımlar evinin yöneticisi ve onlardan sorumludur. (Riyazü's-Salihin, hadis no: 656) Hadis-i şerifi bu sorumluluğun herkese düştüğünü ve sorumluluktan kurtulmanın mümkün olmadığını haber vermektedir. Aile sorumluluğunun hafife alınması, o ailenin huzurunun ve düzeninin bozulması demektir.

"Ey iman edenler! Kendinizi ve çocuklarınızı yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyunuz." (Tahrim, 6) Ayet-i kerimesini Peygamberimiz (s.a.s.)'in okuması üzerine, Hz. Ömer (r.a.) Rasûlullah efendimize yönelerek, "Ey Allah'ın Rasûlü! Kendimizi Allah ve Rasûlünün emirlerine itaat ederek, yasaklarından kaçınarak, o ateşten koruyabiliriz. Fakat eşlerimizi ve çocuklarımızı cehennem ateşinden nasıl koruyabiliriz diye sorduğunda, Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyururlar: "Allah'ın size emrettiklerini, siz de onlara emredersiniz. Allah'ın size yasakladıklarını siz de onlara yasaklarsınız. Bu tutumunuz onları ateşten korumanız olur." (Kasım 1996 hutbe) Görüldüğü gibi aile hayatı sadece dünyevî zevkler ve istekler için olmayıp, ebedî bir hayatı da içine alan İslâmî güzelliklerin yaşandığı huzur ve muhabbet ortamıdır. Böylelikle aile, hem dünyada huzurlu olmakta hem de Allah'ın rızasını kazanmak suretiyle ebedî hayatını kurtarmaktadır. Sevgi, saygı, şefkat, merhamet gibi güzel duyguların hakim olduğu aile yuvalarının çevremizde çoğalması mahallemizi huzurlandıracak, huzurlu mahallelerin çoğalması ilçemizi, ilimizi ve neticede bütün milletimizi huzurlu kılacaktır.

Şanlı tarihini, altın sayfalarla süsleyen aziz milletimizin unutulmaz zaferlerinden biri olan 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın 83. yıldönümünü idrak ediyoruz. 30 Ağustos, hürriyet ve istiklâlimizi kazandığımız bir zafer günüdür. Bu asil mücadele, İstiklâl şairimiz Mehmet Akif'in dilinde;

"Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,

Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var"

dizeleriyle en güzel bir şekilde ifadesini bulmuştur.

30 Ağustos, milletimiz için Zafer Bayramı'dır. Bu şanlı zafer gününün değerini iyi anlayabilmek için, şüphesiz o günlerin sosyal, ekonomik ve siyasi ortamını hatırlamakta yarar vardır.

Bilindiği üzere Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ve Sevr Antlaşmasıyla yurdumuz tamamen elimizden alını-

yor, vatanımızda hür olarak yaşama hakkımıza son veriliyordu. Yüzyıllardır üzerinde bağımsız olarak yaşadığımız bu topraklar düşmanlara veriliyor, bizim de bunu kabul etmemiz isteniyordu.

Türk milletinin bu durumu kabul etmesi elbette mümkün değildi. 19 Mayıs 1919'da Atatürk'ün Samsun'a çıkmasıyla, lideriyle kucaklaşan Anadolu, Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nı başlattı. Amasya Genelgesi'nin yayınlanmasının ardından Erzurum ve Sivas Kongreleri yapıldı. Daha sonra 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Atatürk, 23 Nisan 1920'de TBMM'yi kurdu. Böylece hem memleketin yönetimi halkın iradesine verilmiş oluyor hem de Kurtuluş Savaşı'nın merkezi Ankara oluyordu.

"Bilelim ki, kazandığımız muvaffakiyet milletin kuvvetlerini birleştirmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı muvaffakiyetleri, zaferleri ileride de kazanmak istiyorsak, aynı esasa dayanalım, aynı yolda yürüyelim."

Mustafa Kemal ATATÜRK (1923)

EBEDÎ 30 AĞUSTOS

TBMM yaptığı görüşmelerde yurdun durumunu ve kurtuluş çarelerini aradı. "Misâk-ı Milli sınırları içinde vatanın bir bütün olduğu ve parçalanamayacağı görüşü"nden hareketle, düşmanla mücadele kararı alındı. Oluşturulan düzenli ordularla savaşa girildi. İlk başarı, Doğu'da Ermeni çetelerine karşı kazanıldı. Daha sonra, Batı cephesinde Yunanlılarla I. İnönü ve II. İnönü Savaşları yapıldı. Bu savaşların kazanılmasıyla Yunanlılar'a büyük bir darbe indirilmiş oldu. Bunun üzerine Yunan ordusu yeniden saldırıya geçti. Saldırı üzerine Mustafa Kemal, ordularına: "Hattı müdâfaa yoktur sathı müdâfaa vardır. Bu sath, bütün vatanıdır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz." emrini verdi.

Türk askeri, büyük bir azim ve fedakârlıkla bu karara uydu. 23 Ağustos ve 12 Eylül 1921 tarihleri arasında yapılan Sakarya Meydan Muharebesi'yle, Türk milleti 1699 Karlofça Antlaşması'ndan beri ilk defa toprak kazanmaya başlıyordu. Sakarya Savaşı, Türk milletinin savunma durumundan taarruz durumuna geçtiği önemli bir savaş olarak da tarihe geçti. Bu zafer sonunda TBMM tarafından, Mustafa Kemal'e "Gazi" unvanı ve "Mareşal" rütbesi verildi.

Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan Sakarya Savaşı'ndan sonra, büyük bir taarruzla düşmanı tamamen yok etme kararı alındı. 1922 yılı Ağustos ayına kadar, hazırlıklar tamamlandı. Güneydeki Türk birlikleri, büyük bir gizlilik içinde Batı cephesine kaydırıldı. İstanbul'daki cephane depolarından silah ve cephane kaçırıldı. İtilâf Devletleri tarafından tahrip edilerek kullanılmaz hâle getirilen topraklar onarıldı. Yeni silahlar satın alındı. Ordumuza taarruz eğitimi yaptırıldı. Bu hazırlıklardan sonra, Gazi Mustafa Kemal'in başkomutanlığını yaptığı ordumuz, 26 Ağustos 1922'de düşmana saldırdı. Bir saat içinde düşman mevzileri ele geçirildi. 30 Ağustos'ta düşman çember içine alındı. Sağ kalanlar esir alındı. Esirler arasında Yunan Başkomutanı Trikopis de vardı.

Bu savaş, Atatürk'ün başkomutanlığında yapıldığı için Başkomutanlık Meydan Muharebesi olarak adlandırıldı.

Büyük Taarruzun başarıyla sonuçlanmasından sonra düşman, İzmir'e kadar takip edildi. 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtarılmasıyla yurdumuz düşmandan temizlenmiş oldu. Hain düşmanın, haksızca ve alçakça işgaline "dur" diyen ve kanımızın son damlasını akıtmadan yurdumuzu bırakmayacağımızı dünyaya ispatlayan bu büyük zaferi, her yıl 30 Ağustos günü bayram yaparak kutluyoruz.

Çünkü "Bağımsız Türkiye"yi 30 Ağustos zaferine borçluyuz. Eğer milletimizin tarihinde bir Dumlupınar günü olmasaydı; Türk tarihi yarım kalır, dünya tarihi yeni devrin istikametlerini çizen en şamil dönüm noktalarının birinden mahrum olurdu. Türk milletinin Dumlupınar etrafındaki birliği; kendi tam ve ebedi istiklâl misakinin bir ifadesi olmakla birlikte, istiklâlî kayı ve şart altında kalan bütün cihan milletlerinin kur-

tuluş hasret ve mücadeleleri için son derece anlamlı bir semboldür.

30 Ağustos zaferinin milletimiz açısından var oluş, diriliş ve özgürlüğünü devam ettirme yönlerinin yanında, önemli iki yönü daha vardır.

Bunlardan birincisi, ordu-millet dayanışmasının en üst seviyede gerçekleştiği, milletimizin topyekûn bu var olma mücadelesinde bir bütün olarak yer almasıdır.

İkincisi ise, 30 Ağustos Zaferi'nin ardından Türkiye'nin yepyeni hedefler, yepyeni kurumlar ve çağdaş dünyaya kararlı adımlarla yürümesinin başlamasıdır. Ve hâlâ Türkiye bu yolda kararlılıkla yürümesini devam ettirmekte ve sonsuza kadar da devam ettirecektir.

30 Ağustos, sadece kazanılan bir zafer ve bu topraklara Türk Milleti'nin ebediyen kalacağının damgası anlamını taşımamaktadır. Ayrıca dünyaya kendisini kabul ettiren, dünyanın büyük güçlerini dize getiren ve dünyaya örnek olan tarihi mucizeleri gerçekleştiren ve Türk Milleti'nin gerçek karakterini bir kere daha dosta-düşmana gösteren milletimizin ve kahraman ordumuzun açtığı altın bir sayfadır.

30 Ağustos Zaferi'nin milletimize ve ülkemize var olma mücadelesini kazandırma tarihi olmasının yanında, milletimize güven ve cesaret kazandıran, önündeki her türlü zorluğu aşma güveni veren katkılarını da dikkate almalıyız. Çünkü çöken ve dışımızdaki ülkelerin hangi parçasını ben alayım diye düşündüğü koca bir enkazdan, genç ve dinamik bir cumhuriyetin doğmasına sebep olan 30 Ağustos Zaferi, yeni kurulan devlete de heyecan, dinamizm, güven ve kararlılık getirmiştir.

30 Ağustos Zaferi'nin canlandırdığı bu ruh, genç cumhuriyetimizin çok kısa zamanda büyük atılımlar yapmasını sağlamış, hâlâ bu temeller üzerinde devletimiz gelişmesini ve atılımlarını devam ettirmektedir.

Milletimiz; geleceği, ülkesi ve devletin bekası için her zaman en büyük fedakârlığı, canıyla-malıyla göstermesini bilmiş, önüne bir hedef konulduğunda da tek bir yürek olarak kenetlenmiştir.

Şimdi millet olarak önümüzde kazanmamız gereken daha başka zaferler vardır. Gazi Mustafa Kemal söz konusu hedefi, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin ilk kutlandığı tarih olan 30 Ağustos 1924'de kahraman Türk milletine şu ifadeyle duyurmuştur: "Milletimiz, Dumlupınar'da kutlanan Büyük Zafer'den daha önemli bir zafer peşindedir; kültür ve uygarlık zaferi..." İşte genç Türkiye Cumhuriyeti, bu hedef doğrultusunda kararlılıkla yürümesini devam ettirmekte ve sonsuza kadar da devam ettirecektir.

Bu vesileyle; milletimizin asla esir edilemeyeceğini, semaları süsleyen bayrağımızın gönderden indirilemeyeceğini bütün dünyaya ilân eden, şanlı 30 Ağustos Zaferi'nin ölümsüz kahramanları aziz şehit ve gazilerimizi rahmet ve minnetle anıyoruz.

Çeyiz Sandığı

-Bir sandık deyip geçme, içinde neler taşıyor ki-

Zamanın su gibi akıp gidiverceğini, bugün beşikte sallanan bebeğin göz açıp kapayıncaya kadar büyüüp gelinlik kız oluverceğini ve o gün ihtiyaç duyacaklarını bugünden hazırlamak gerektiğini vurgulamak için söylenmiş "Kız beşikte, çeyiz sandıkta" sözü, yüzyılların içinden süzülerek gelen bir medeniyeti ne kadar güzel özetliyor.

Çeyiz, en genel anlamı ile kurulacak yeni yuvada kullanılacakları tanımladığına göre, kız beşikteyken çeyizini hazırlayıp sandığa koymaya başlayan büyükler, bebeği yarının yetişkin bireyi, birinin eşi, bir çocuğun annesi kısaca toplumun geleceği olarak görüyor ve çeyizle beraber kızlarını kendi yuvasını kuracağı güne hazırlıyorlardı.

Modernizmin etkisinde ciddi bir değer kargasası yaşadığımız şu günlerde, yüzyıllardır kullandığımız bazı kavramların içini farklı doldurmaya başladığımız için yazımı di li geçmiş zaman kullanılarak yazıyorum, çünkü ne yazık ki özellikle büyük şehirlerimizde çeyiz geleneğimiz ciddi bir sarsıntı geçiriyor. Kızlar yine çeyizleriyle gelin

oluyor, ama çeyizlerindeki parçaları onlar beşikteyken sandığa konmaya başlanan el emeği göz nuru danteller, iğne oyaları ya da kanaviçeler oluşturmuyor. Düğünden kısa bir süre önce çeyiz dükkânlarında satın alınan son moda (!) yatak takımları ya da masa örtülerini çeyiz diye yanında götüren kızla, eli iğne iplik tuttuktan sonrailmekilmek çeyizini dokuyan kızın evlilik kavramına bakışı arasındaki fark, bugünkü aile kurumumuzun yaşadığı sarsıntının önemli nedenlerinden biri mi diye düşünüyorum.

Bugün kızlarımız ilköğretimde okurken lise giriş sınavına, lisede okurken ÖSS sınavına, fakülte de okurken ise yapacakları kariyere odaklanıyor ve hayattaki en önemli müessese olan evlilikle ilgili ciddi zihinsel süreç geçirmeden nikâh masasına oturuyorlar. Oysa bir diğeri hem farklı el becerileri kazanıyor hem de zihinsel ve duygusal olarak geleceğe hazırlanıyordu.

Bembeyaz patiskanın üzerine rengârenk kır çiçeklerinden demetler işleyen genç, baba evinden ayrılırken kanaviçesini işlediği çiçekler kadar

da güzel bir gelecek hayal ediyordu. Yüz binlerce ilmeğin ard arda atılmasıyla ortaya çıkan dantel masa örtüsünü tamamlamaya çalışırken, sabrın güzelliklere ulaşabilmek için en önemli araç olduğunu, yeni evinde karşılaşacağı sıkıntılara sabrettiği takdirde selâmete ulaşabileceğini de öğreniyordu. Zaten dantel yumağı karışınca ortaya çıkan düğümleri ipi kopartmadan çözebilmesi de karşılaşacağı problemleri sabır ve doğru hamlelerle çözebileceğinin bir işareti idi. İşte o yüzden iplerin birbirine dolaştığı yumakları çözebilen kızların kayın valideleri ile iyi geçinebileceği rivayet edilir.

Çeyizin en önemli parçasını muhakkak ki, gelin kızın kullanacağı yatak takımları, danteller, kenarı işlemeli havlular, seccadeler, namaz örtüleri ve yemeniler oluşturur, ama damat tarafına verilecek düğü bohçalarının içine konacakları da unutmamak gerekir. Bu bohçaların içinde en büyük özenle hazırlananı tabii ki kayın valideninkidir. Bu özen damat beyin yeryüzüne gelmesine, büyüüp adam olmasına vesile olan kadına gösterilen saygının tezahürüdür. Kayın pedere, halalara, teyzelere, ninelere ve dedelere verilmek için hazırlanan bohçalar ise, bizdeki aile anlayışının genişliğini, damadın yetişmesinde emeği olan herkese duyulan saygıyı gösterir.

Temelleri yeni atılan yuvada ağız tadı ile yaşamak, bir yastıkta kocamak ve Rabbimize kul, Habibi'ne ümmet olmak; vatana millete hayırlı

evlâtlar dünyaya getirmek için yüce Yaradan'ın huzuruna durmak ve ona dua etmek gerektiğinin bilinci ile ve apayrı bir özenle hazırlanır seccadeler.

Çeyizin en az seccade kadar emek verilen bir diğer parçası da dünya ve ahiret saadetimizin anahtarı Kur'an-ı Kerim'in, okunmadığı zamanlarda içinde muhafaza edilmesi için hazırlanan mushaf kılıflarıdır. Kur'an-ı Kerim, el emeği göz nuru kılıfının içinde bağımsızlığımızın timsali bayrağımızla beraber, genç çiftin evine çeyiz girmeden önce gönderilir. Çünkü gönüller yeni ku-

rulacak olan yuvada İslâm'ın insan hayatına sunduğu huzurun yaşanmasını, o ailede yetişecek çocukların da vatana millete hayırlı olmasını ister.

Çeyiz geleneğimizin hayatımıza anlam katan manevi cephesinin dışında bir de maddi tarafı var ki, işte bizlerin üzerinde en çok hassasiyet göstermesi

gereken konulardan birinin bu olduğunu düşünüyorum. Yüz yılların içinden süzülerek gelen el emeği göz nuru ürünlerimizin artık modası geçti zihniyeti ile hayatımızdan dışlanması kadar, hayatın yalnız onlarla anlamlandırılması da o kadar tehlikeli.

İfrat ve tefritin ortasındaki yolu tavsiye eden bir dinin mensupları olarak, gösterişten uzak çeyiz sandıklarının evlerimizin baş köşesindeki yerlerinin daim olması, nesilden nesile taşıyacağı değerler perspektifinden bakıldığında ne kadar vazgeçilmez.

SURINAM

C u m h u r i y e t i

Başkent : Paramaribo
Yüzölçümü : 163.270 km².
Nüfus : 460.742 (2004)
Para Birimi : Surinam Guldeni (Florini)
Resmi Dil : Flemenkçe
Yerli Diller : Ülkede hâlen en fazla Hint asıllıların kullandıkları Hintçe (% 34), Avrupalıların eski sömürgelerinde kullanılan Kreolce'nin farklı lehçeleri (% 40), Endonezya asıllıların kullandığı Cava dili (% 16), Amerika yerlisi Aravak ve Karaib dilleri (% 9) ve Çince ile Avrupa dilleri (% 1).

Fiziki ve beşeri coğrafya

Surinam Cumhuriyeti, Güney Amerika'nın kuzeydoğu sahilinde yer almakta olup, güneyinde Brezilya, batısında Guyana, doğusunda hâlen bir sömürge olarak eski statüsü devam eden Fransız Guyanası ve kuzeyinde Atlas Okyanusu ile çevrilidir. Güney Amerika ülkeleri içerisinde en az yüz ölçüme sahip bağımsız ülke olmakla birlikte, kendisini üç asır sömüren Hollanda'ninkinden dört kat büyüktür. Arazisinin büyük bir kısmı tarıma elverişli olmayıp % 96'sı ormanlarla kaplıdır. Ülkenin iç kısımları genelde insan hayatına elverişli olmadığı için halk daha ziyade sahile yakın bölgelerde yaşamayı tercih etmektedir.

Ülke nüfusunun %34'ünü Hintliler, %30'unu Kreoller, %16'sını Endonezya'nın Cava adasından gelenler, %10'unu Bus Negroes denen ve Afrika'dan getirildikten hemen sonra ülkenin iç kısımlarına kaçıp kurtularak oraları yurt edinen zenci kölelerin soyundan gelenler, %9'unu Amerika yerlilerinin soyundan gelenler ve %1'ini ise Çin ve Japon asıllılar ile Avrupalılar ve Lübnan asıllılar oluşturur.

Surinam zengin boksit maden yataklarına sahip olup, 1950'li yıllara kadar dünyanın bir numaralı ihracatçı ülkesi konumundaydı. Hâlen bu madenin %80'nini ABD'ye ihraç etmektedir. Yine altın, demir, bakır ve nikel madenlerine sahip ülke, orman ürünlerinden de büyük gelir elde etmektedir. Petrol henüz ülkenin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değildir. Ziraî ürünler olarak sahilde başlıca pirinç üretimi yapılırken ayrıca kakao, kahve, narenciye, muz ve şeker kamışı da önemli gelir kaynakları arasındadır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Surinam'daki kahve ve kakao üretimi aşırı derecede artar-

ken, 1930'larda ise pirinç ve çay üretimine büyük rağbet oldu. Ülke topraklarının büyük bir kısmını Courantyne, Surinam ve Maroni isimli üç büyük ırmağın sulamaktadır ve burada Ekvator iklimi hakimdir. Surinam nehri üzerinde kurulu Brokopondo barajı 1965 yılında kuruldu. Başkent Paramaribo 200.000 nüfusla ülkenin sahildeki en büyük şehridir.

Tarih

Bugünkü Surinam ve çevresindeki ülkelerde Amerika yerlilerinden Aravak ve Karaib isimli kabilelere mensup insanlar yaşıyordu. Daha sonra bölgeye yerlilerden Surinler gelerek bunları uzaklaştırdılar ve ülke adını onlardan almaktadır. Avrupalıların ilk defa Atlas Okyanusu'nu aşarak Amerika kıtasına yönelindikleri XV. yüzyılın son yıllarında Surinam açıklarına da geldiler. 1494 yılında Papa VI. Alexandre Borgia İspanya ile Portekiz'i Tordesillas antlaşmasını imzalamaya razı ederek, meridyenin batısını İspanya'ya, doğusunda kalan Brezilya ile Afrika'ya ise Portekiz'e verdi. İspanyollar kendilerine verilen yerleri yetersiz ve küçük bularak terk ettiler. Ancak daha sonraki dönemlerde Alonso de Ojeda gibi denizcileri, bugünkü Surinam sahillerine seferler düzenleyerek ele geçirdiler. 1594 yılında ise Domingo de Vera burasını İspanyol toprağı ilân etti. Fakat bir türlü buradan istifade edemediler ve önceleri yerlilerle alışveriş yapmışlarsa da bir müddet sonra buradaki insanları yakalayıp, Antiller'deki sömürgelerde çalışmaya götürecek olan Avrupalı maceracılar terk ettiler.

Güney Amerika'nın kuzeyinde Venezuela ile Brezilya arasında yer alan bölgeye Guyana denilmekteydi ve bu bölge XVII. yüzyılın başında Hollanda, İngiltere ve Fransa tarafından işgal edilerek sömürgeleştirildi. İngiltere'nin 1630'da eline geçirdiği batıdaki kısma İngiliz Guyanası dendi ve hâlen Guyana Cumhuriyeti adıyla müstakil bir devlettir. Doğuda kalan kısmı ise 1640'dan itibaren Fransız Guyanası adıyla Fransa'nın bir sömürgesidir. Hollandalılar ise daha önce İngiltere'nin işgalinde olan ve günümüzde Surinam olarak bilinen ortadaki kısmı 1667'deki Breda anlaşmasıyla ele geçirdiler. Ancak burayı sömürgeleştirebilmek karşılığında o yıllarda New Amsterdam adını verdikleri, bugünkü New York'u İngiltere'ye bıraktılar. 1791 yılına kadar Hollanda Batı Hint Toprakları Şirketi burayı sahiplendiyse de bölgedeki bütün sömürgeleri bir konsey hâlinde tek idare altında topladı.

1828-1845 tarihleri arasında ise merkezi bugünkü Surinam'ın başkenti Paramaribo'yu merkez yaparak Batı Hint Toprakları Sömürgesi adıyla bölgeye yeni bir statü verip, buraya bir genel vali tayin ederken 1865'ten itibaren ona bağlı bir idare meclisi ve geniş toprak sahipleri arasından seçilenlerden idare konseyi oluşturuldu ve sömürge'nin bütçesini Hollanda kraliçesi imzalamaya başladı. 1922'de sömürge'lik statüsüne son verilerek, Hollanda'nın tabii bir

parçası hâline getirildi, 1948 yılında da buraya Surinam adı verildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında buraya işlerinde Amerikan askerinin de bulunduğu binlerce yabancı geldi.

Surinam'da otonomi isteyenlerin sayısı giderek artınca kraliçe savaş sonrası kendilerine daha fazla haklar verileceğini ilân etti. 1949 yılında Endonezya Hollanda'dan bağımsızlığını kazanırken, 1954'te de Surinam iç işlerinde serbest hareket etme hakkı elde etti ve sömürgelerde yaşayanlara Hollanda vatandaşlığı hakkı verildi. Her geçen gün iktisadi bakımdan sıkıntılı anlar geçiren Surinam'da halk, Hollanda'ya göç etmenin yollarını aradı ve 1974 yılında 27.000 kişi bu ülkeye göçtü. 25 Kasım 1975'te Surinam bağımsızlığını alınca, ülkeden ayrılanların sayısı giderek arttı. Eski bir banka müdürü olan Henck Arron isimli Kreol siyasetçinin başbakan olduğu 1978 yılında 65.000 kişi daha Hollanda'ya gitti. 1982 yılına gelindiğinde Hollanda'daki Surinamlıların sayısı 150.000 kişiye, 1986'da ise 200.000 kişiye ulaştı ve ülkede sadece 380.000 kişi kaldı, yani her üç kişiden birisi ülkeyi terk etmişti.

Surinam'ın bağımsızlığının üzerinden henüz beş yıl geçmeden 1980'de askeri bir darbe yaşadı ve ülkenin başına albay Desi Bouterse geçti. 1981-1991 yılları arasında ülkenin güneyinde ve doğusunda hükümet karşıtı gerilla hareketi giderek güçlendi.

1984 yılında demokrasiye dönme sözü verildiyse de 1986 sonuna kadar yaşanan altı askeri darbe hükümet görevi geldi. ABD, Hollanda ve Fransa her geçen gün gerillalara daha fazla yardım etmeye başladı. 1988 yılı Ocak ayında yapılan seçimler sonucu askerler, diktatör Bouterse'i iktidardan uzaklaştırdılar ve meclis Ramsewak Shankar'ı devlet başkanı seçti. Ancak 1990 yılı Aralık ayında yeni bir askeri darbe yapılarak Shankar devlet başkanlığından uzaklaştırıldı. Desi Bouterse yeniden ülkede söz sahibi oldu. İktidara el koyanlar 1991 yılında demokratikleşmeye karar verdilerse de Mayıs ayında yapılan seçimlerde hiçbir parti çoğunluk sağlayamayınca, devlet başkanlığına kendilerine düşman olan Johannes Ronald Venetiaan'ı geçirmek zorunda kaldılar. Ülkede yaşanan iç savaş 1992'de imzalanan barış anlaşmasıyla son buldu. 1996 yılında Jules Wijdenbosch iktidara geçince, Bouterse dönemini tamamen kapattı ve ülkede istikrarı sağladığı için belli bir kalkınma sağlandı.

Köle ticareti

Hollandalılar 1640 yılından itibaren Surinam dahil, Karaib adalarındaki sömürgelerinde kahve, kakao, pamuk, şeker kamışı ve diğer zirai üretim alanlarında çalıştırmak üzere Afrika'dan siyahi köleler getirdiler. Bölgedeki sömürgelerini idare eden çoğu Hollanda asıllı olmak üzere Alman, Fransız ve İngilizler'den ibaret küçük bir Avrupalı topluluk bulunuyordu ve geniş araziler bunların arasında taksim edilmişti. İkinci sınıfı oluşturan Avrupalılar ise bura-

da doğan Hollandalılar'ın neslinden gelenlerle, siyah kölelerden ücret karşılığı azatlıklarını elde edenlerdi. Üçüncü ve en kötü durumda olanlar ise çoğunluğu meydana getiren siyah köleler idi. Hollanda'nın 1640-1863 yılları arasında Afrika'dan Amerika kıtasına taşıdığı kölelerin sayısı 500.000 civarındaydı ve bunları Surinam ile buranın kuzeyinde Atlas Okyanusu'ndaki Curaçao adasına götürdüler. Kölelerin arasındaki Müslümanlar zaman zaman Hollanda sömürgeciliğine karşı büyük isyanlar çıkarttılar ve bunlardan Senegal doğumlu Arabi ile Zam-Zam'ın isyanları önemlidir. 1850'li yılların başında da Surinam'a çalıştırmak üzere 3.000 Çinli getirdiler. Hollandalılar getirdikleri kölelere büyük bir baskı uyguladıkları için önemli bir kısmı sahile doğru uzanan ırmakların boyunca içerilere kaçtılar ve oralara yerleştiler. Bunlara "ormanın siyahları" manasına Bosnegers/Bush Negreos denirken, onlar kendilerine "ırmak adamları" denmesini tercih ediyorlardı.

Hollanda köle ticaretini 1 Temmuz 1863 tarihinde yasaklamak zorunda kalınca, bu sömürgesinde devamlı yeni iş gücüne ihtiyaç duyduğu için bu defa geçici olarak çalıştırılmak üzere maaşlı işçiler getirmeye başladı. Derhal Paramaribo'da Surinaamsc he Bank isimli bankanın bir şubesi açıldı. Kölelerin yerine vasıflı işçi temini için o dönemde Hindistan'ı elinde bulunduran İngiltere ile anlaşma yaparak, 1873-1916 yılları arasında 34.304 Hintli işçiyi Surinam'a getirdi. Bunların çoğunluğu Hindu iken aralarında özellikle Pencap bölgesinden Hanefi mezhebine bağlı Urduca konuşan epeyce Müslüman vardı. Ayrıca kendisine ait olan Endonezya sömürgesindeki Cava adasından da 1890-1939 yılları arasında, 32.956 işçi toplanarak buraya getirildi ve bunların %85'i Şafi mezhebinden ve Cava dili konuşan Müslümanlar'dı. Kısa zamanda Surinam nüfusunun %35'ini Müslümanlar oluşturur hâle geldi. Bunların dini hayatlarından etkilenen yerlilerden yüzlerce kişi ihtida ederek İslâm'a girdi.

Ülkede İslâmiyet

Ülkede İslâmiyet'in varlığı oldukça yeni olup, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Hindistan ve Endonezya'dan getirilen işçiler, burada ilk Müslüman topluluğu meydana getirdiler. Her ne kadar Afrika'dan getirilen kölelerin arasında çok sayıda Müslüman olsa da bunlar sömürge idaresinin aşırı baskıları sonucunda, bütün dini değerlerinden koparıldılar, bir müddet sonra da misyonerler vasıtasıyla Hristiyanlaştırıldılar. Endülüs'ten Amerika kıtasına göç ederek inançlarını korumaya çalışan Müslümanlar üzerinde uygulanan aşırı baskı dolayısıyla nasıl geriye bir iz kalmadıysa, bu Afrika asıllı köleler de aynı akıbeti paylaştılar.

Surinam'da birbirinden farklı ırklara ve dillere mensup insanların dini inançları da oldukça çeşitlidir. Ülkenin dini yapısı birbirinden farklı mimari

özellikle sahip ibadet yerlerinden anlaşılmaktadır. Camiler, Kiliseler, Havralar ve Hint mabetleri birbirinden renkli yapıları ve süslemeleriyle dikkatlerden kaçmamaktadır. Surinam'da nüfusun yarısından yakını Hristiyanlar oluşturur ve bunların önemli bir kısmı Hollandalılar gibi Protestan'dır.

Bugün Surinam'da asıl nüfusu, eski İngiliz sömürgesi Hindistan ve Pakistanlılar ile eski bir Hollanda sömürgesi olan Endonezyalılar oluşturmaktadır. Köle ticaretini 1863 yılında yasaklamak zorunda kalan Hollanda, ihtiyaç duyduğu yeni iş gücünü 1870'li yıllarda İngiliz sömürgesi Hindistan'dan, İngiltere ile yaptığı anlaşma gereği karşılamaya başladı. Surinam'a getirilen on binlerce işçinin önemli bir kısmı Müslüman idi. Özellikle Birinci Dünya Savaşı öncesinde Surinam'da yetişen ürünlere büyük talep olunca, bu defa artan işçi açığını kendi sömürgesi olan Endonezya'nın Cava adasından karşıladı. Hintliler Hanefi mezhebin-

den olup Urduca konuşurken, Endonezyalı din-daşları ise Şafii mezhebendiler ve Cava dili konuşmaktaydılar. İki toplum birbirleriyle fazla kaynaşmadı, hatta Hindular ile Hintli Müslümanlar daha fazla birlikte hareket ediyorlardı. Hollanda Birinci Dünya Savaşı sırasında işçi taşıma ücretlerinin artması üzerine ve özellikle bölgede daha önce gelen işçilerin sayısının çok artmasından dolayı bu uygulamayı durdurdu.

Genelde ticaretle uğraşan Hintliler'in bir kısmı Müslüman iken, Endonezya'dan gelenlerin tamamına yakını Müslüman olup daha ziyade ziraatla uğraştıklarından fakirlik içindeydiler. Hollanda sömürge idaresi yaklaşık yüz sene köle gibi çalıştırdığı buradaki Müslümanlarla ilgili konularda sayı bakımından çok az olan Kadiyanileri muhatap kabul etti ve ilk 40 yılda bunlar ellerindeki imkânları kullanarak, çok sayıda Hintli ve Endonezyalı Müslümanı kendi tarafla-

rına çektiler. İlk defa 1929 yılında Müslümanlar'ın dini meseleleriyle ilgilenmek üzere kurulan Surinam İslâm Cemiyeti'dir. İdaresi Kadiyaniler'e teslim edildi ve bu durum 1978 yılına kadar devam etti. Geçen bu süre zarfında Sünni Müslümanlar kendi aralarında kurdukları teşkilatları faaliyete geçirdiler. 1948'de kurulan ve daha önce Ahmediya İslâm olan adının, Hindistan asıllı Kadyani-Ahmediler'inki ile karıştırılmasından dolayı değiştiren Achafia İslâm, 2 Ağustos 1968'de kurulan ve 1980'li yıllarda 70 kadar camisi olan Surinam İslâm Vakfı ve 1978'de kurulan Surinam İslâm Teşkilâtı gibi yedi önemli teşkilât bir araya gelerek, Surinam Müslüman Federasyonu'nu kurdular.

İlk defa 1902 yılında Endonezyalı Müslümanlar tarafından Wanica'da bir cami inşa edilirken, bugün ülke genelinde toplam 200 kadar camii bulunmaktadır. SIS tarafından hac seferleri düzenlenirken her caminin yanında bir Kur'an okulu mevcuttur.

Ayrıca Surinam Müslümanları son yıllarda normal eğitim veren 20 kadar okul açtılar. Yine ülkedeki Müslüman hanımlar kendi aralarında Surinam Müslüman Kadın Teşkilâtı, Surinam Müslüman Gençlik Teşkilâtı isimli kuruluşları faaliyete geçirdiler.

1940 yılında Müslümanlar'ın doğum, evlilik, boşanma ve ölüm gibi şahsi durumlarıyla (ahvâli şahsiye) ilgili konularda İslâmî esaslara göre yaşamalarına müsaade edilerek bir kanun düzenleme yapıldı. Ramazan Bayramı ise ancak 1970 yılında resmi tatil olarak kabul edildi.

Amerika kıtasında her geçen gün Müslümanlar'ın sayıları artmaktadır. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere, Brezilya ve Arjantin gibi ülkelerde sayıları birkaç milyonu bulan Müslüman yaşamaktadır. Ancak Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri içerisinde ülke nüfusları içindeki oranlar gözönünde bulundurulduğunda, % 35'lik gibi bir oranla Surinam birinci sırada gelmektedir. Onu

%20'lik bir oranla Guyana ve %15'lik oranla Trinidad-Tobago ada devleti izlemektedir. Sayıları birkaç milyonu bulan ABD ve Brezilya'da ise Müslümanlar'ın oranı %1-2 seviyesindedir. Bu sebeple Amerika kıtasından İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye iki ülke bulunmaktadır ve bunlar 1996 yılında üye olan Surinam ile 1998'de üyeliğe kabul edilen Guyana'dır.

1986 yılına gelindiğinde, ülke nüfusunun yaklaşık üçte birisini oluşturan 200.000 kişi Hollanda'ya göçmüş, geride 380.000 kişi kalmıştı. Özellikle Endonezya asıllı Müslümanlar'ın maddî imkânları çok iyi olmadığı için göçe fazla iştirak edemediler. Ülkede kalan çoğunluk ile Hollanda'ya göç eden Surinamli Müslümanların sayısı 200.000 civarındadır.

Ülkedeki en kalabalık Müslüman nüfus başkent Paramaribo'da yaşamaktadır (14.320). Commewijne şehrinde yaşayanların % 59 gibi bir oranı Müslüman'dır (10.000). Surinam Müslümanları'nın %70'i Endonezya asıllı olup, sahil şeridinde pirinç üretimi ve balıkçılık ile geçinmektedirler. Başkenttekiler ise daha ziyade ticaretle meşgul olmaktadır.

Müslümanlar'ın ülke genelinde 1990'lı yıllarda 17 ayrı isimle kurdukları teşkilatları bulunmaktadır. Bunlar ilk defa 1972 yılında Surinam Müslümanları Meclisi adıyla bir toplantı yaptılar. 1974 yılında bu toplantıyı tekrarladılar. Başkanlığını Amen Ramein'in yaptığı Meclis üçüncü toplantısını ise 1979 yılında yaptı. Bu birlik ülke genelindeki Müslümanların % 88'ini temsil ettiğini iddia etmektedir. Hükümet ülkedeki Müslümanlarla ilgili konularda bu teşkilatı muhatap almaktadır. Takvim ve özellikle Ramazan'ın başlangıcı konularında karar vermektedir.

İslâm ülkeleri içerisinde başta Libya olmak üzere, Suudi Arabistan ile Pakistan ve Endonezya Surinam Müslümanları'na değişik vesilelerle yardımda bulunmaktadır.

Birçok ülkede olduğu gibi burada da misyonerler, Müslümanları Hristiyanlaştırma kampanyası yapmaktadırlar ve 1980'li yıllarda ülke genelinde 3.000 kadar Müslümanı kendi dinlerine çevirdiler. Hollanda'ya göç edenler arasındaki Müslümanların sayısı 1982 yılında 20.000 kadardı ve bunların o tarihte 18 camileri vardı.

Ülkede yaşayan Endonezyalı Müslümanlar'a ait camilerin kiblesi batıya doğru yönelik iken, Hindistanlı Müslümanlar ise camilerini inşa ederlerken, kiblelerini doğu istikametine çevirmektedirler.

Surinam'daki Kadiyani toplumu 1929 yılında kurulan Surinam İslâm Cemiyeti'nin idaresini ele geçirdi. Hâlen sayıları 5.000 kadar olup bu ülkede yaşayan Müslümanlar'ın ellerindeki üç farklı Flemenkçe Kur'an tercümesinden ikisi Kadiyaniler tarafından yapıldı. Ülke genelinde 14 camileri olan Kadiyaniler özellikle siyasi hayatta etkili olup, milletvekilleri ve hükümette bakanlık seviyesinde önemli makamları elde edebilmektedirler.

Hasan Basri Çantay

üzerine birkaç söz

Hasan Basri Çantay, hacmi küçük, ömrü kısa, sayfa sayısı çok mütevazı olan bu gazetede halkın huzuru, ülkemizin selameti istikametinde büyük bir mücadele vermiştir.

Hasan Basri Çantay, Osmanlı son döneminde yetişmiş, gerek bu devrede ve gerekse ondan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde bu ülkeye, bizlere hizmet etmiş çok yönlü, örnek şahsiyetlerden birisidir. 30 Kasım 1887'de Balıkesir'de doğan Hocamız, günümüzden kırk sene önce 3 Aralık 1964'te İstanbul'da, Rabb'inin "İrcii" emrine itaatle bu fani âlemden ayrılmış, Edirne Kapı Şehitliği'ne defnedilmiştir. Önemli ve örnek şahsiyetlerin unutmaması, onlara olan minnet borcunun ödenmesi yanında, binlerce feragat ve fedakârlıklarla süsledikleri hayatlarını öğrenmek ve toplumun bu istika-

mette yönlendirilebilmesi açısından da pek gereklidir. İşte bu hakikate olan inancımızdır ki, bizi şu birkaç satırı kaleme almaya sevk etmiş bulunmaktadır.

Aramızdan ayrılışının kırkıncı yılında Hasan Basri Çantay, farklı yönleriyle hatırlanabilir. Çünkü 78 senelik ömründe o, Türk Millî Tarihi'nin en kritik dönemlerinden birini idrak etmiştir. Altı yüz senelik bir büyük Türk İslâm devletinin yıkılışı, buna mukâbil Türk Tarihi'nin kesintisizliğinin bir göstergesi olmak üzere hemen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve ilk gelişme devresi, onun hayatta bulunduğu zaman dilimi içerisinde gerçekleşmiştir. Sırf bu şahadet bile birçokları için yeterli bir iftihar

ve övünme vesilesi olarak düşünülebilir. Halbuki Hasan Basri Hoca şahit olmak kadar, bizzat bu olayların içerisinde faal biçimde bulunmuş, gerektiğinde kalemiyle, gerektiğinde silahıyla, lüzumu hâlindeyse bilgi ve becerisinin en ileri seviyesiyle bu vatana, milletimize ve dinimize hizmet etmiştir. Bütün bunlardan sonra da o; "Tefâhüre vesile aramadık, vazifemizi yapmaya çalıştık." demek suretiyle, yılma bilmez bir gayret yanında, tevazuun da en üst mertebelerine ulaştığını göstermiştir.

Hasan Basri Çantay'ın örgün eğitim kurumlarındaki öğrencilik hayatı, 1903'te 16 yaşında iken babasının ölmesine kadar devam etmiş ve bu süre içerisinde, günümüzün ilköğre-

tim okuluyla kısmen lisede okuyabilmıştır. Onun bundan sonraki eğitim öğretim hayatı farklı imkânlardan istifade ile kendisini yetiştirme tarzındadır. Çocukluk ve gençlik yıllarıyla ilgili olarak hatırlanması gereken iki önemli ve olumsuz gelişme bulunmaktadır. Birincisi onun doğduğu sene 8 Ocak 1887'de Balıkesir'de meydana gelen ve çarşıda yüzden fazla dükkanın yanmasına sebep olarak, şehrin ekonomisini büyük çapta ve çok olumsuz biçimde etkileyen felakettir. İkincisi ise yine bir ocak ayında, 28 Ocak 1898'de meydana gelen ve Balıkesir'i yerle bir eden depremdir. Bu ikinci felaketin sonunda tekrar yaptırılan Zağnos Mehmet Paşa Camii'nin 1903'te açılışı üzerine hazırladığı elli beyitlik manzume, dönemin Karesi Mutasarrıfı ve gerçek bir edebî kişiliğin sahibi olan Ömer Âli Bey'in dikkatini çekmiştir. Böylece ilk resmî görevi olan Nafia Dairesi'nde, 80 kuruş maaşla çalışmaya başlamıştır. Hasan Basri Çantay, bu devrede bir taraftan ailesinin geçimi için görevine devam ederken, diğer taraftan da ileride önemli eserler vererek ortaya koyacağı Kur'an ve Hadis ilimleriyle diğer İslâmî ilimler alanındaki sağlam alt yapısını oluşturmuştur.

Hasan Basri Çantay'ın hayatı ve bu çerçevede gelişen olaylar, onun siyasî ve ilmi kişiliğiyle, küçüklü büyüklü çok sayıda eserlerinin her biri öğrenilmeye lâyık, bize fayda sağlayacakları şüphesizdir. Bununla birlikte yazımızın sınırları bütün bunların hatırlanmasına bile imkân vermeyeceğinden biz, büyütecimizi değilse bile, bakışlarımızı onun gazetecilik çalışmaları üzerine çevirmek isti-

yoruz.

Hasan Basri Çantay'ın hayatının önemli bir bölümü gazetecilikle geçmiştir. Onun gazeteciliği yazarlık kadar, doğru gazete sahipliği ve yöneticiliğini de içine almaktadır. Bu bağlamda Hasan Basri Çantay, uzun bir baskı dönemini müteakip ortaya çıkan İkinci Meşrutiyet'in başlarında, Balıkesir'de Cemil Çavuş'un ikinci defa yayınlamaya başladığı Nasihat adlı gazetesiyle basın alanına girmiştir. Kısa ömürlü bu çalışmayı 28 Eylül 1909-13 Şubat 1912 arasında Balıkesir, 24 Şubat-16 Temmuz 1912 arasında Yıldırım gazetelerindeki gazetecilik faaliyetleri takip eder. Hasan Basri Hoca hayatının değişik dönemlerinde, sayılanlar yanında Doğru Söz, İzmir'e Doğru, Türk Dili, İslâm, Sırât-ı Müstakim ve Sebîlür-Reşâd gibi basın tarihimizin çok önemli bir kısım gazete ve dergilerinde yazılar yayınlamıştır. Bunlar yanında onun gazetecilik hayatında yer tutan diğer iki gazete de Karesi ve Ses'tir ki, biz bunlarla ilgili bir iki noktaya temas etmek istiyoruz.

Karesi, ilk olarak Balıkesir'in vilâyet statüsünü kazandığı dönemde, 17 Mart 1886-11 Mayıs 1888 tarihleri arasında 105 sayı neşredilmiştir. Hasan Basri Çantay'ın Karesi'nin başında sorumlu müdür olarak görev yapması ise, onun 27 Nisan 1914'ten itibaren yayınlandığı ikinci devresidir. Bu sırada dört sayfalık, haftalık gazete olarak neşredilen Karesi, içeriği ve özellikle de

bölgenin dinî hayatıyla ilgili olarak verdiği bilgiler dolayısıyla, bir resmî gazetenin çok üstünde düzeye sahiptir. Bizim kanaatimize göre Karesi'yi dönemin diğer resmî vilâyet gazetelerinden ayıran bu durum, başında Hasan Basri Hoca'nın bulunmuş olmasıyla ilgilidir. Karesi gazetesi vesile ve vasıtasıyla Hasan Basri Çantay'ın, ileride bütün büyüklüğüyle ortaya çıkacak ilmi kişiliği ve düşünce yapısıyla ilgili bazı önemli bilgilere ulaşmamız mümkün olabilmektedir. Nitekim 1334 Ramazanının 16'sına isabet eden 17 Temmuz 1916 tarihli Karesi'de Balıkesir merkezindeki camilerde bu ay boyunca kimler tarafından vaaz ve nasihatlerde bulunulacağı ve hangi konuların işleneceği bir çizelge hâlinde verilmiş, bu arada şu değerlendirme cümlesi de eklenmiştir; "Gazetemiz öteden beri Ramazan vaazlarıyla bir hayli uğraşmış, vaazların nasıl verilmesi lâzım geleceğini uzun uzadıya teşrihe (büyütec altına almaya) çalışmıştır...". Gerçekten de Karesi koleksiyonu incelendiğinde, 1914 ve 1915 senesi Ramazanlarında Sireti Efendi tarafından dörder sayılı diziler hâlinde Ramazan

Vaazları (Vaaz Nasıl Olmalıdır?) ve Oruç Ayı ve Vaazlar başlıklarıyla makaleler yayınlandığı görülmektedir. Bu makalelerde vaazların önemi ve nasıl yapılması konularında son derece de dikkat çekici tespit ve önerilere yer verilmektedir.

Konunun anlaşılma

düzeyinin yüksekliğini göstermesi bakımından bizim vermek istediğimiz örnek ise 27 Mayıs 1916 tarihli ve 6-110 sayılı Karesi gazetesinde bulunmaktadır. Karesi'nin söz konusu sayısının son sayfasında Evkaf Memurluğu'nun bir duyurusu yer almaktadır. Buna göre Balıkesir merkezindeki en büyük camii olan Zağnos Paşa Camii'nin Kürsü Şeyhliği/vaizliği boşalmış olup, şartlarını taşıyan talipleri arasında 1 Haziran Perşembe günü yarışma sınavı yapılacaktır. İsteklilerin müracaatları gerekmektedir. Şüphesiz bu ilan sıradan bir duyurudur. Bizim dikkatimizi çeken ise hiç şüphesiz Hasan Basri Hoca'nın tesirinde kaleme alınmış bulunan aynı sayının en başında yer alan ve sadeleştirmeksizin vereceğimiz, "Bir Rica" başlıklı şu küçük yazıdır ki, bu temenni hiç şüphesiz günümüz ve bütün vaizlerimiz için de tamamıyla geçerli ve hâlâ ulaşılması gereken bir hedef olmaya devam etmektedir.

"İlanât kısmımızda okunacağı üzere, Zağnos Mehmed Paşa Cami-i Şerifi Kürsü Şeyhliği için perşembe günü müsabaka imtihanı icrâ edilecektir. Memleketimizin en büyük camii olan Zağnos Paşa'da binlerce halka telkinât yapacak zâtin biraz Arapça bilmekten ziyâde, ahalimizin içtimâî dertlerine hakkıyla vâkıf olması, bu dertlerin ıslahı çareleri ne ise buna ait esaslı bir kanaate mâlik bulunması cidden lâzımdır. Binâenaleyh imtihanın ve suallerin bu dâirede icrâ ve tertip olunmasını alâkadar heyetten ehemmiyetle rica etmeyi münasip gördük."

Karesi'den bizim vermek istediğimiz ikinci küçük yazı ise, "Güzel Bir Hutbe" başlığını ta-

şımakta olup (Nr. 20124, 10 Eylül 1916) hutbelerin, hitap edilen cemaatin diliyle okunması yö-

nünde çok önemli bir hedefi işaret etmektedir.

"Saf, masum, her türlü telkinât-ı hayır-hâhâneyi hüsn-i kabule müstaid halk üzerinde, esasen kendilerine büyük hürmet ve itimat besledikleri ulemânın nasâyihî, bâ-husûs cevâmî-i şerife gibi mukaddes yerlerde, pek iyi tesirler yapar.

Şu kadar ki, dinleyen kimselerin söylenen sözleri anlamaları elzemdir.

İşte bu cümleden olarak kemâl-i memnûniyetle haber aldığımıza göre geçen cuma, İbrahim Bey Cami-i Şerifi'nde Hafız İsmail Efendi, Arapça hutbeyi müteâkip Türkçe olarak hem de gayet selis ve açık bir lisan ile va'zû nasihatte bulunmuş ve bu hâl cemaatin ziyadesiyle memnuniyetini mucip olmuştur.

Bu âdetin teessüs ve devamı pek muvâfık ve müfid olur

itikâd-ı kavisindeyiz."

Bu makaleden anlaşılan, Balıkesir'de İbrahim Bey Camii'nde Hafız İsmail Efendi tarafından, 8 Eylül 1916 tarihindeki Cuma namazında hutbenin Arapça'sından sonra, Türkçe tercümesinin de verilmiş olduğudur. Bilindiği gibi hutbelerin Türkçe olarak okunması ancak Cumhuriyet döneminde 1925'ten sonra mümkün olabilmıştır. Bundan dokuz sene öncesinde Karesi sütunlarında bu hususa dikkat çekilmiş olması da şüphesiz,

birkaç gün önce gazetenin yönetiminden ayrılmış da olsa, Hasan Basri Çantay'ın etkisiyledir.

Karesi'nin, Hasan Basri Çantay'ın başında bulunduğu sırada yüce dinimizle ilgili yayınları konusuna, iki küçük alıntıyla son verelim. Birinci Cihan Savaşı'nın bütün şiddetiyle devam ettiği bir sırada 1915 yılı başındaki Karesi'den;

"Buhârî ve Şifâ-i Şerîf Hatmi Ordumuzun muvaffakiyeti ve şühedâ-yı İslâmîyenin şâdi-i ruhu için ulemâ-yı muhterememiz tarafından Buhârî-i Şerîf kıraat ve hatmedilerek, Cuma günü dahi (1 Ocak 1915) Hoca Ali Cami-i Şerifi'nde büyük bir cemaat huzurunda, Müftü Efendi hazretleri tarafından Arapça pek belîğ bir hatim ve muvaffakiyet duası irad edilmiş ve askerlerimizin mansûr ve muzaffer ve düşmanlarımızın yakında makhûr ve perişan olmaları duâları da Dergâh-ı İzzet'e ref' ve isâl olunmuştur."

Karesi'nin okuyucularının

1915 senesi Velâdet Kandili tebriki;

"Çarşamba günü akşamı büyük Peygamberimiz (s.a.s.) Efendimiz Hazretlerinin şerefle dünyaya geldiği, kâinâta ışıklar saldıği pek mübârek bir geceye müsâdif idi. Bütün Müslümanlar; O büyük Peygamberin dünyalara şeref veren o kutlu ve hayırlı gecesini ibadetle, duâlarla ihyâ etmişler, mutaassıp ve hain düşmanlarla harp eden büyük Müslüman ordularının üstün ve muzaffer olmasını Yüce Tanrı'dan ağılayarak istemişler, kâinatı medeniyet ve adalet ışıklarına gark eden Ulu Peygamberimizin mübarek ruhundan imdat ve yardımlar dilemişlerdir. Gerek Sultanî Mektebi'nde ve gerek Zağnos Paşa Cami-i Şerifi'nde mevlütler okunmuş, Dergâh-ı Ulûhiyet'e duâlar sunulmuş, şehitlerin ruhları şâd edilmiştir.

Müslümanları esirgeyici, koruyucu olan Tanrı'mızın can evimizden kopan bu yalvarışlarımızı, yakarışlarımızı kabul ve yüce Müslüman âlemini pek yakın bir zamanda büyük büyük muzafferiyetlere nâil etmesini tekrar diler ve isteriz."

Hasan Basri Çantay'ın gazetecilik hayatında, bizim üzerinde durmak istediğimiz ikinci gazete ise Ses'tir. Ses'in her sayısının üst kısmında Mehmet Akif'e ait şu beyit yer alır:

Düşman sesi duymak istemeyen,

Kardeş sesidir uyan bu ses-ten!

Kalkınca görür ki akşam olmuş.

Vaktiyle uyanmayan bu Ses'ten...

Ses, Hasan Basri Çantay'ın kendi hesabına yayınladığı bir gazetedir ve Mondros Mütarekesi'nin hemen öncesinde çıkmaya başlamış, 17 Ekim

1918 ile 13 Mart 1919 arasında beş aylık bir sürede, ancak 22 sayı yayınlanabilmiştir. Bu gazetenin hedefi ilk sayısında Hasan Basri Çantay tarafından, "Gideceğimiz Yol" başlığı altında açıklanmıştır. Burada ülkenin içinde bulunduğu gerçekten çok sıkıntılı şartlar bütün açıklığıyla gösterilmiştir. Bu arada "birçok hırslar, ihtiraslar ve ahlâksızlıklar da..." (ortaya çıkmış, insanlar içinde biz biz yerine, ben ben diyenler çoğalmıştır. Kalpler katılaşmış, sanki yardımlaşma ve dayanışma gibi güzel huylar göğşe çekilmiştir. Tabiatıyla bu durumda halkımızın büyük çoğunluğu sıkıntılar altında inlemektedirler). "Köylüler bir taraftan eşkiyalığın zulümleri, ihtikârcıların dolapları yüzünden, öbür taraftan kendi bilgisizlikleri, fenalıkları yüzünden acınacak bir hâle gelmiştir. Düşmanla uğraşan hükümet ve onun taşra adamları ise bunlara bakmıyor, bakmıyorlardı.

Hülâsa ortalık o derece dumandı ki, bunlara seyirci kalmak doğru olmazdı. Artık bir (Ses)'in çıkması, haksızlıklara, zulümlere, ahlâksızlıklara karşı bağırması, son kerteye gelen zavallı Müslümanların kurtuluş çarelerini araştırması lâzım ve farz idi... İşte gazetemiz bu gibi düşüncelerin ve endişelerin tesiri altında çıkıyordu." Onun gideceği yol ahlâk yoluydu.

Hasan Basri Çantay, hacmi küçük, ömrü kısa, sayfa sayısı çok mütevazı olan bu gazetede halkın huzuru, ülkemizin selameti istikametinde büyük bir mücadele vermiştir. Millî Mücadele dönemi basın tarihimizde pek mümtaz ve mutena bir yere sahip bulunan Ses gazetesinde, onun yayınladığı makalelerden birkaçının başlığını görmek bu kanaati pekiştire-

cektir; Gideceğimiz Yol, Asayiş Meselesi, Bugünkü Vazifelerimiz, Rumlar mı Mazlum?, Zavallı Köylülerimiz, Muhtekirler Cezasız mı Kalacak?, Hırsızlık, Yağma Devrinde Anadolu, Un Meselesi, İttifâk-ı Mukaddes, Neler Oluyor?, Ayvalık Ahvalı-Anarşi, Kara İsa'nın Memleketi Hiçbir Ecnebiye Verilemez.

Ses gazetesinde Hasan Basri Hoca'nın ortaya koyduğu gazetecilik anlayışı ve halkı uyardırma gayretleri dostlarımızı sevindirmiş, düşmanlarımızın ise husumetlerini çekmekten geri kalmamıştır. Nitekim ülkemizi işgal eden güçler bu gazeteyle tahammül edemedikleri gibi, Hasan Basri Hoca'nın serbest dolaşmasına da izin vermemişlerdir. 15 Mart 1919'dan itibaren o, sırtında mavzer dağlarda dolaşarak mücadelesini silahlı olarak devam ettirmiştir. Hasan Basri Çantay hayatının bu dönemi, en özlü ifadelerle kaleme almış olduğu Kara Günler ve İbret Levhası (İstanbul, 1964) adlı eserinde görülmektedir.

İstiklal Marşı'mızın şairi Mehmet Akif Ersoy'un Bülbül şiirini kendisine ithaf edecek kadar yakın arkadaşı, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, On Kere Kırk Hadis, Âkifnâme ve daha birçok basılmış ve basılamamış eserin sahibi, milletimize bütün benliğiyle hizmet etmiş olan Hasan Basri Çantay'ı rahmet ve minnetle anıyor, satırlarımızı ona ait şu beyitle bitiriyoruz.

Tam otuz yıldır vakfedip cânı teni

Zûru zar ettim hicâb-ı âheni

Mâverâdan var mı derken bir haber?

Ref' olundu perde. Gördüm ben seni.

MEDYA KRİTİK

Bahattin Akbaş
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik •

Haberlerin Ağında Diyanet

Doğru bilgi veya habere ulaşmakla bunları doğru bir şekilde aktarmanın önemi izahtan varestedir. Bu konuların ciddiye alınmaması gibi durumlarda, Ekrem Dumanlı'nın da belirttiği gibi sorumlu yayıncılık değil sorunlu yayıncılık ortaya çıkar.

Geçtiğimiz Mart-Haziran ayları arasında Başkanlığımızca yurtdışına görevlendirilmesi düşünülen атаşe ve müşavirlere yönelik çok yönlü ve oldukça kapsamlı seminer, bilgilendirme, konferanslar, forumlar, yabancı dil, alan ve bölge bilgisi derslerini kapsayan önemli bir program icra edildi. Bu önemli program ile ilgili olarak Başkan Yardımcımız Sayın Doç. Dr. Mehmet Görmez'in basını ve dolayısıyla kamuoyunu aydınlatma amaçlı olarak verdiği bilgiler, bazı gazetelerde neye niyet, neye kısmet deritecek tarzda yer buldu.

'İslâm ve İnsan Hakları Öğretisi, Aktüel Hristiyanlık ve Kurumları, AB'ye Uyum Sürecinde AB Müktesebatı, AB'ye Entegrasyon Çalışmaları, Batı'nın İslâm İmajı ve İslâm Fobisi, Dini Rehberlik ve Yaygın Din Eğitimi, Araştırma Teknikleri ve Bilgi Teknolojisi, Genel Davranış ve Nezaket Kuralları, Müzakere İlişkileri.' Dünya Terörü ve Şiddet, Ortadoğu ve Ege Sorunu, Milliyetçilik, Küreselleşme, Azınlıklar Kavramı, Türkiye'de Azınlıklar Sorunu, Ermeni Dosyası, Medya ile İlişkiler,' gibi konulara yer verilen kurs süreci bağlamından koparılmak ve yalnızca bir konuya hasredilmek suretiyle; "İmam Ermeni Dersi" başlığıyla verilmiştir. (Hürriyet, 22.05.2005)

Ne hikmet ise "imam", "imamlık" gibi onurlu bir mesleğe ait bir kavram, zaman zaman müstehzi bir edâ ile kullanılır. "İmama Ermeni Dersi" başlığı da müstehzi bir edanın mahsulü. Haberin içeriğinde imamlarla ilgili bir husus yer almadığı halde, neden böyle denildiğini anlamakta güçlük çekiyoruz. Olayı olduğu gibi bir bütün hâlinde değerlendirmeden, içinden sadece ermeni kelimesini cimızla çeker gibi seçerek, başına da imam getirerek bir kurgu haber üretiyor. Herhalde gündemde Ermeni meselesi olması dolayısıyla dikkat çekici bir haber üretme gayretinden olsa gerek, hâdis başka mecralara çekilmiştir.

Başlık Uygun mu?

Bir şeyin (nesne-obje) nasıl olduğunu ortaya koymakla, onun nasıl

görölmek istendiği birbirinden tamamen farklı şeylerdir. Zaman zaman muhataplarınızın ya da farklı kimsele- rin sizi veya sözlerinizi çok farklı boyutlarda değerlendirmeye çalıştıkları durumlarla karşılaşsınız. Şüphesiz bu gibi durumlar hiç de istenmeyen durumlardır.

Vatandaşlarımızın dini sorularına cevap olmak üzere verilen bir cevaptan, chat (internet yolu ile) ile tanışmanın edep sınırları içerisinde kalmak kaydıyla mümkün olduğu hususu bazı medya organlarında çok farklı şekillerde konu edilmiştir. Bir gazetede, "Chat'la gelen evlilik caiz, Diyanet son noktayı koydu: Sanal ortamda tanışmak günah değil" (Radikal, 02.06.2005) başlığıyla haber değerlendirilirken; bir başka gazete de (Milliyet, 02.06.2005) konuyla ilgili soru üzerine, "Erzurum Müftüsü flörtte olur verdi" başlığı görölmektedir. Her iki haberde yer alan cevaplarda temel olarak bir farklılık olmamakla birlikte, konu birbirinden çok farklıymış gibi yansıtılmak istenmektedir. Oysa cevaplarda temel unsur; evlenecek kişilerin birbirlerini önceden görerek bilgi edinmeleridir. Ancak birbirini görmek ve tanışmak ne hikmetse flört olarak takdim edilmektedir.

Ayrıca haberde de belirtildiği gibi evliliğin bir sözleşme olduğu, bu sözleşmenin chat ortamında yapılamayacağı, bu yolla ancak edep sınırları çerçevesinde tanışılabileceği ifadeleri yer almıştır. Hal böyle iken bütün bunların hilafına başlığa, chat'le gelen evlilik caiz demenin anlamı var mıdır?

Diğer taraftan şunu da belirtelim ki; İslâmî hüküm ve ahlâkî kurallara uygun olmak kaydıyla, erkek ile kadınların konuşmalarında, telefon, bilgisayar gibi iletişim araçlarıyla irtibat kurmalarında dinen bir sakınca yoktur. Çünkü yüce dinimiz, kadınların sosyal hayatta aktif rol almasını; ticaret ve iş hayatına katılmasını reddetmemiş ve yasaklamamıştır. Bunun tabii sonucu olarak da, kadınların tanıdığı veya tanımadığı kişilerle konuşması zorunlu olur. Ancak bu durumda dinin ve toplumun hoş karşılamadığı davranışlardan kaçınılmalıdır.

İmam kılıklı kişiler!

Aynı zamanda peygamber mesleği olarak bilinen imamlık, saygın olduğu gibi çileli bir görevdir. Örnek konumda olmayı ve özveriye gerektirir. İnsanlar ufak bir hatayı bile yakıştırmaz bu mesleğe. İşin doğası da

bunu öngörür. Ancak sonuçta onlar da insandır, melek olmadıkları gibi yanılmaz ve hatasız değildirler. Halk nezdinde din görevlilerinin ayrı bir yeri ve değeri vardır. En zor günlerinde ve en sevinçli anlarında halkımız imamları-din görevlilerini arar. Din görevlisinin eksikliği başka bir şekilde doldurulamaz. Nedendir bilinmez bazen imamlarımızın bu saygınlığına karşı ön yargılı, tuhaf bakış açılarında rastlanır. Bu bakışa göre; imamlık sadece cenaze ve kefen-defin işlerinden ibaret gibi algılanır, imam ücretli namaz kıldırma memurudur, imamın yeri ancak ve sadece camidir, "Hoca camide" dir.

Turizmle ilgili bir haberde turizmin ciddiyetini ortaya koymak isterken halkımızın gözbebeği güzide imamlık mesleği ve din görevlileri rencide edilmektedir. Âdeta kaş yapayım derken göz çıkarılmakta ve olumsuz bir benzetmeye gidilmektedir. Aynı zamanda haberin başlığına da aktarılan beyanda; "İmam kılıklı kişilerle bu iş yapılmaz" ifadesi kullanılmaktadır.

Sinema ve film endüstrisinde yer verilen olumsuz karakterdeki imam rolünün tesirinden midir bilinmez, zihinlerde menfi bir imam imajı oluşturulmaya çalışılmaktadır. "İmam kılıklı" ifadesi de bunun bir uzantısı olarak ortaya çıkmış olsa gerektir.

Terörün panzehiri dinlerin dayanışması

Rusya'nın başkenti Moskova'da gerçekleştirilen, Terörden Evrensel Etiği-Dinler ve Barış, konulu uluslararası forumda; temelinde barış ve ahlâk öğeleri bulunan dinlerin, karşılıklı anlayışla güçbirliği yaparak terörle mücadele edebileceği vurgusu yapıldı. (Zaman, 09.06.2005)

Temelinde barış, insanî değerler, kardeşlik ve dayanışma gibi güzellikleri bulundurması gereken dinlerin ve din mensuplarının her türlü düşmanlık, çatışma, kavgâ, terör gibi dünya barışını ve insanların huzurunu dinamitleyen tutum ve davranışlardan uzak durması açık bir gerekliliktir. Hepimiz aynı dünya üzerinde yaşıyoruz. Kur'an-ı Kerim ezeli bir çağrı olarak, ilâhî din mensuplarını asgarî müstereklerde barış ve uzlaşmaya davet eder. (Âl-i İmran, 64)

Dinlerin dayanışması ibaresinden ziyade, din müntesipleri arasında dayanışma ifadesi her hâlde daha doğru olur.

ÜÇ AYLARIN BAŞLANGICI

Recep ve Şaban aylarının önemi:

Hicrî takvim; Muharrem ayı ile başlar ve Zilhicce ayı ile biter. İslâm inancına; üç aylar olarak giren Recep, Şaban ve Ramazan ayları Müslümanlar arasında ibadet, feyz ve mutluluk ayı olarak kutlanmaktadır.

Yüce Allah "...Allah katında ayların sayısı on ikidir Bunlardan dördü haram (Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem) aylardır. İşte bu Allah'ın dosdoğru kanunudur. Öyleyse o aylarda kendinize zulmetmeyin..." buyurmaktadır. Peygamberimiz de üç aylar için: "Allah'ım! Recep ve Şaban aylarını bize mübarek eyle ve bizi Ramazan'a kavuştur." diye dua ederlerdi.

Bu aylar; ibadet hayatımızın daha canlı tutulduğu feyizli, bereketli bir mevsimdir. Recep ayı kamerî ayların yedinci, üç ayların da ilk ayıdır. Recep ayının ilk Perşembe gününü Cuma gününe bağlayan gece Regaip, 26. gününü 27. güne bağlayan gece Mirac, Şaban ayının 14. gününü 15. güne bağlayan gece Berat Kandili ve Ramazan ayının 26. gününü 27. güne bağlayan gece de Kadir Gecesidir.

Peygamberimiz bu geceleri, çokça namaz kılarak, hamd ve şükürle geçirdiklerinden, bizler de bu geceleri Rabbimize, ailemize, milletimize ve ülkemize karşı görev ve sorumluluklarımızın muhasebesini yaparak, hatalarımızdan ve günahlarımızdan tövbe ederek namaz, şükür ve hamd ile geçirmeliyiz.

Recep ayı hilâlî, üç ayların başlangıcı olduğundan, bu aylar içinde tutulacak olan Üç aylar orucunda ve kutlanacak olan kandillerde İslâm ülkelerinde birlik sağlanması için bu aya ait detaylı teknik açıklamalar aşağıya alınmıştır.

Recep ayı hilâlî: 05 Ağustos 2005 Cuma günü Greenwich saatiyle 03.06'da İctima, aynı gün 18.10'da Ru'yet olacak, hilâl ilk defa Afrika kıtasının ortasından itibaren görü-

meye başlayacaktır.

Recep ayının İctiması ile Ru'yeti 05 Ağustos Cuma günü gibi aynı güne rastladığı için İctimai esas

alın, İctimai takip eden günü Kamerî aybaşı kabul eden bazı İslâm ülkeleri ile Peygamberimizin hadis-i şerifi mucibince Ru'yeti takip eden günü Kamerî aybaşı kabul eden Türkiye gibi diğer İslâm Ülkeleri 06 Ağustos Cumartesi günü Recep ayına beraber başlayacaklardır.

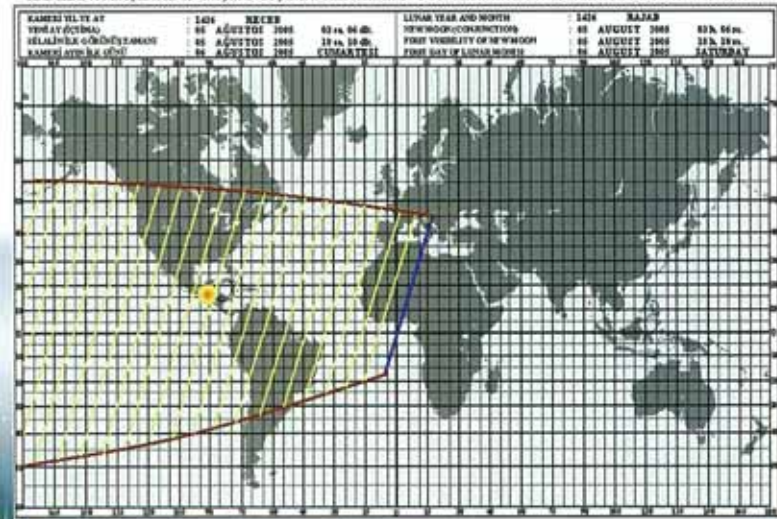
İctima ve Ru'yetin günü olan 05 Ağustos Cuma günü ay güneşten

Ankara'da 34, Mekke'de 29 dakika sonra batmakta ve güneş battığı anda hilâl, Ankara'da 5°08' üstünde olduğundan Ankara'dan görülebilecektir. Hilâl ilk defa Afrika kıtasının ortasından itibaren batıya doğru batı ufku açık olan yerlerde net olarak görülecek ve 6 Ağustos Cumartesi Recep ayı dolayısıyla üç aylar başlayacak, 11 Ağustos Perşembe akşamı Regaip ve 31 Ağustos Çarşamba akşamı da Mirac Kandili olacaktır.

Şaban Hilâlî: 03 Eylül 2005 Cumartesi günü Greenwich saatiyle 18.46'da İctima, 4 Eylül Pazar günü 11.31'de Ru'yet olacak, hilâl ilk defa Endonezya ve Avustralya'nın doğusundan itibaren görülmeye başlayacaktır.

Şaban ayının İctiması 03 Eylül Cumartesi, Ru'yeti ise 4 Eylül Pazar günü gibi aynı gününe rastladığı için İctimai esas alıp, İctimai takip eden günü Kamerî aybaşı kabul eden bazı İslâm ülkeleri 4 Eylül Pazar, Peygamberimizin hadis-i şerifi mucibince Ru'yeti takip eden günü Kamerî aybaşı kabul eden Türkiye gibi diğer İslâm Ülkeleri ise 5 Eylül Pazartesi günü Şaban ayına başlayacak ve 18 Eylül Pazar günü de Berat Kandili kutlanacaktır.

KAMERİ AYBAŞLARININ BAŞLANGICLARI İLE HİLALİN GÖRÜLEBİLİRLİK SINIRLARINI GÖSTERİR HARİTA

Bir beyaz çiçek gibidir karanlığa dalışları
Bir yudum sevgiye uyanır gözleri ayaz sabahlarda
Ve yersizlik, yuvasızlık yoklamasında
Bir gönöl ararlar mesken tutmak için
Bir el ararlar, yaralarını saracak

Yaraya merhem
Yersize mesken
Gönöl teli titreyen
Neden biz olmayalım...